

Fragmenten van twee Middelnederlandse levens van Sint-Trudo

door

J. DESCHAMPS

INLEIDING

In deze bijdrage publiceren we fragmenten van twee Middelnederlandse levens van Sint-Trudo, het ene in verzen, het andere in proza, die onlangs de handschriftenverzameling van de Koninklijke Bibliotheek te Brussel zijn komen verrijken. De fragmenten van het berijmde leven van Sint-Trudo werden in december 1961 op een veiling te Londen verworven; die van het leven in proza werden in maart 1957 te Melveren, een gehucht van Sint-Truiden, ontdekt en in januari 1962 van de ontdekker gekocht. Verwonderlijk mag het ongetwijfeld heten, niet alleen dat de fragmenten van het berijmde en het prozaleven bijna tegelijkertijd in de Koninklijke Bibliotheek belandden, maar vooral dat uit de vergelijking van de fragmenten met elkaar onomstotelijk bleek dat het prozaverhaal niets anders is dan een bewerking van het berijmde leven.

Vooraleer de bovengenoemde fragmenten te bespreken en uit te geven, lijkt het ons geraden eerst over de Latijnse en Middelnederlandse levens van Sint-Trudo te handelen en het leven van Sint-Trudo kort na te vertellen. Op die wijze immers zullen we enig licht werpen op de *Vita Sancti Trudonis* van Theodoricus van Sint-Truiden, die het berijmde Middelnederlandse leven rechtstreeks en de prozabewerking daarvan onrechtstreeks tot grondslag heeft gediend, en zullen we de bewaarde fragmenten des te gemakkelijker in het leven van Sint-Trudo kunnen situeren.

I. DE LATIJNSE EN MIDDELNEDERLANDSE LEVENS VAN SINT-TRUDO

Omstreeks 785, ongeveer 90 jaar na de dood van Sint-Trudo, schreef Donatus, een geboren Haspengouwer, die later diaken te Metz werd, op verzoek van Angelram, bisschop van Metz, een *Vita Sancti Trudonis* in 32 hoofdstukken, waarvan de eerste twintig

het leven van Sint-Trudo en de andere de mirakelen na zijn dood behandelen¹. Als geboren Haspengouwer is Donatus goed op de hoogte van de topografie van Sint-Truiden en omstreken. Hij bezondigt zich niet aan chronologische vergissingen en zijn Latijn is eenvoudig, maar sierlijk. Wat de historische betrouwbaarheid betreft, steekt zijn werk gunstig af bij andere heiligenlevens, waarvan de schrijvers meer de verheerlijking van de heilige dan wel de geschiedkundige waarheid op het oog hadden.

In de proloog van zijn reeds genoemde en hierachter nader te bespreken *Vita Sancti Trudonis* vermeldt Theodoricus van Sint-Truiden een zekere abt Guicardus, die na Donatus een leven van Sint-Trudo zou hebben geschreven². Dit leven van Sint-Trudo door Guicardus werd tot nog toe niet teruggevonden; ook de schrijver ervan wist men niet thuis te brengen, daar geen abt van Sint-Truiden bekend is, die ooit die naam heeft gedragen. Onlangs heeft E.P.M. Coens de sluier gelicht, die over de persoon van Guicardus gespreid lag³. Guicardus was geen abt van Sint-Truiden, maar is waarschijnlijk niemand anders dan Wichardus of Gui-

(1) Uitgegeven door J. Mabillon, *Acta Sanctorum Ordinis Sancti Benedicti*, II. Parijs, 1669, blz. 1071-86; J. Ghesquière, *Acta Sanctorum Belgii Selecta*, V. Brussel, 1789, blz. 23-47; W. Levison, *Monumenta Germaniae Historica. Scriptores rerum merovingicarum*, VI, Hannover en Leipzig, 1913, blz. 274-298. Zie over Donatus en zijn *Vita Sancti Trudonis*: L. Van der Essen, *Etude critique et littéraire sur les vitae des saints mérovingiens de l'ancienne Belgique*. Louvain-Paris, 1907, blz. 93-95; D.A. Stracke, *Een Oud-Nederlandsch heiligenleven uit de VIIIe eeuw*, Historisch Tijdschrift, V (1926), blz. 28-51, 118-148, 259-279; A. en J. Paquay, *Sint Trudo's leven en vereering*, Tongeren, 1933, blz. 7-72; H. Kesters, *Notice sur la Vita Trudonis*, Bulletin de la Société d'art et d'histoire du diocèse de Liège, XXXIX (1955), blz. 187-204; M. Coens, *Les saints particulièrement honorés à l'abbaye de Saint-Trond*, Analecta Bollandiana, LXXII (1954), blz. 90-94. Een uitstekend samenvatting van de oudste geschiedenis van de abdij van Sint-Truiden, waarin de *Vita Sancti Trudonis* van Donatus als oudste bron voor de geschiedenis van de abdij ter sprake komt, is de bijdrage van F. Claes, *De voormalige abdij van Sint-Truiden en haar invloed tot het einde der dertiende eeuw*, Limburg, XXXVIII, (1959), blz. 221-227, 245-259 en 273-281.

(2) Theodoricus schrijft woordelijk: „quem longe ante Donatus Diaconus, et postea Guikardus Abbas, utriusque linguae usque ad interpretem uterque periti, Latinitati tradiderunt, mea quoque opera et stylo librarii tradam”. In zijn bovengenoemd artikel leidde D.A. Stracke hieruit af dat Donatus en Guicardus naar Westfrankische bronnen zouden hebben gewerkt. In zijn bijdrage *Utriusque linguae peritus. En marge d'un prologue de Thierry de Saint-Trond*, Analecta Bollandiana, LXXVI (1958), blz. 118-150 bewees M. Coens dat in deze zinsnede niet het Latijn en het Westfrankisch, maar wel de beide klassieke talen, het Latijn en het Grieks, worden bedoeld.

(3) M. Coens, *Les saints particulièrement honorés à l'abbaye de Saint-Trond*, blz. 191-192; Id., *Utriusque linguae peritus. En marge d'un prologue de Thierry de Saint-Trond*, a.w., blz. 121-130. Vooraleer M. Coens Guicardus wist thuis te brengen, betoogde H. Kesters, a.w., dat Donatus hoofdstuk 1-21 en Guicardus hoofdstuk 22-32 van de *Vita Sancti Trudonis* zou hebben geschreven. Zie ook over Guicardus: A. Verhulst, *L'activité et la calligraphie du scriptorium de l'abbaye Saint-Pierre-au-Mont-Blandin de Gand à l'époque de l'abbé Wichard († 1058)*, Scriptorium, IX (1957), blz. 37-49.

cardus, die van 1034 tot 1058 abt van de Sint-Pietersabdij te Gent is geweest. Zijn leven van Sint-Trudo moet niets anders geweest zijn dan een verkorte bewerking van de *Vita Sancti Trudonis* van Donatus ten gebruike van de abdij, waarvan hij aan het hoofd stond. Een onherstelbaar verlies mag het teloorgaan van Guicardus' werk niet heten, want in de *Vita Sancti Trudonis* van Theodoricus, die Donatus en Guicardus als bron heeft gebruikt, komen geen gegevens voor, die al niet in Donatus voorkwamen, waaruit onomstotelijk blijkt dat Guicardus Donatus op de voet heeft gevolgd en dus geen oorspronkelijk werk heeft geleverd.

Ofschoon geen leven van de H. Trudo, vermelden we dat Stepelinus, monnik van Sint-Truiden, in 1050 een reeks van 102 mirakelen van Sint-Trudo te boek stelde, die na diens dood waren geschied. Daaraan liet hij 19 mirakelen voorafgaan, die reeds vroeger waren opgetekend. Dit werk dat hij *De miraculis Sancti Trudonis* heette, omvat twee boeken, waarvan het eerste de 19 mirakelen bevat, die reeds vóór hem waren geschreven en het tweede de 112 mirakelen inhoudt, die hijzelf heeft te boek gesteld⁴.

Reeds vermeld hebben we de *Vita Sancti Trudonis* van Theodoricus, die van 1099 tot 1107 abt was van Sint-Truiden⁵. Hij schreef dit leven in 1093 op verzoek van Gerardus, prior van Sint-Truiden, toen hij, ofschoon monnik van Sint-Truiden, tengevolge van de investituurstrijd in de abdij in de tweede helft van de 11de eeuw, in de Sint-Pietersabdij te Gent in vrijwillige ballingschap vertoefde. Naar de inhoud heeft hij aan Donatus niets toegevoegd dan de denkbeeldige genealogische gegevens in het eerste hoofdstuk. Feitelijk heeft hij als bekwaam latinist het werk van Donatus slechts herschreven in het ingewikkelde en bloemrijke Latijn dat in zijn tijd gebruikelijk was. Zijn *Vita Sancti Trudonis* verdeelde hij in twee boeken, die resp. 18 en 21 hoofdstukken omvatten. Op dezelfde manier herschreef hij de *Vita Sancti Bavonis* uit de 9de eeuw⁶. Verder schreef hij een leven van de H. Rumoldus en van

(4) Uitgegeven door L. d'Achery en J. Mabillon, *Acta Sanctorum Ordinis Sancti Benedicti*, Saeculum VI, Pars II. Parijs, 1701, blz. 86-102. Uittreksels eruit zijn uitgegeven door J. Ghesquière, *Acta Sanctorum Belgii Selecta*, V. Brussel, 1789, blz. 49-69 en door O. Holder-Egger, *Monumenta Germaniae Historica. Scriptorum XV*. Hannover, 1888, blz. 822-830. Zie over Stepelinus: *Gesta abbatum Trudonensium*. Ed. C. de Borman, I, Liège, 1877, blz. 145, nr. 13.

(5) Uitgegeven door Laurentius Surius, *De probatis sanctorum historiis*, VI. Keulen, 1575, blz. 543-566. We gebruikten de tweede uitgave Keulen, 1581, blz. 588-610. Zie over de *Vita Sancti Trudonis* van Theodoricus: L. van der Essen, *a.w.*, blz. 95-96; M. Coens, *Les saints particulièrement honorés à l'abbaye de Saint-Trond*, blz. 98; Id., *Utriusque linguae peritus. En marge d'un prologue de Thierry de Saint-Trond*, blz. 119-130. Zie over Theodoricus: *Gesta abbatum Trudonensium*. Ed. C. de Borman, I, Liège, 1877, blz. 72-98.

(6) Zie hierover L. van der Essen, *a.w.*, blz. 356-357.

de H. Landrada ⁷.

In 1539 schreef Gerardus Moringus (Gerard Morinck), geboren te Zaltbommel en in 1556 te Sint-Truiden overleden, in keurig Latijn een *Vita Sancti Trudonis, confessoris apud Hasbanos*, die hij aan zijn vriend Georgius Sarens, abt van Sint-Truiden, opdroeg en het jaar daarna, samen met een *Vita Sancti Eucherii* en een *Vita Sancti Liberti*, te Leuven bij Servatius Sassenus liet verschijnen ⁸. Dit leven is niets anders dan een navertelling van Donatus met weglating evenwel van de mirakelen, die na de dood van Sint-Trudo zijn geschied.

Samenvattend kunnen we dus zeggen dat slechts de *Vita Sancti Trudonis* van Donatus en *De Miraculis Sancti Trudonis* van Stepinus als oorspronkelijke werken mogen beschouwd worden. De levens van Sint-Trudo door Guicardus, Theodoricus en Moringus gaan alle drie op de *Vita Sancti Trudonis* van Donatus terug.

Een Middelnederlandse vertaling van Donatus komt voor in hs. Vaalbeek, Filosofisch College der EE. PP. Franciscanen, A 21, fol. 199 r^a - 223 v^a ⁹. De titel, het incipit en het explicit ervan luiden als volgt: *Hier beghinnet vander gheboerten ende geistelicker ioncheit sinte Trudonis Legende Dat ierste Capittel*, Inc. *DJe eerweerdighe trudo ende heilighe confessoer cristi al was hij clauer van bloide ende seer edel. Jnden lande van haspegou so was hij gheboren wten alren edelsten geslechte van vrancrijck. Ende oic des ghelijcx vanden oestrijcschen hertoghen die seer edel ende rijck waren. ende vermoeghende princen. Ende na doot sijnre olderen so was hi greue van haspegouwe... Expl. ¶ Wat wonder is dat. dat sinte trudo die vriende ons heeren. die dode verwecken ende voel*

(7) Zie over dit leven van de H. Landrada : L. van der Essen, *a.w.*, blz. 174-177 ; over het leven van de H. Rumoldus en de H. Landrada : M. Coens, *Les saints particulièrement honorés à l'abbaye de Saint-Trond*, blz. 100-104. A. Verhulst, *a.w.*, blz. 43 schrijft Guicardus ook een *Visio Sanctae Aldegundis* toe, evenals zijn verloren leven van Sint-Trudo een weinig oorspronkelijk werkje dat hij ten behoeve van de monniken van de Sint-Pietersabdij zou hebben geschreven.

(8) *Vita Sancti Trudonis confessoris apud Hasbanos. Vita Eucherii Episcopi Aurelianensis. Vita S. Liberti martyris breuiter perstricta Gerardo Moringo autore. Eiusdem diui Trudonis vita heroico carmine per L. Guilielmum Lupum non ineleganter descripta*. Lovanii, Apud Seruatium Zassenum Anno M.D.XL. Mense Iunio. Zie over G. Moringus : *Gesta abbatum Trudonensium*. Ed. C. de Borman, II. Liège, 1877, blz. 385-388 ; H. de Vocht, *Gerard Morinck and his Friends*, in *Monumenta Humanistica Lovaniensia. Texts and Studies about Louvain Humanists in the first half of the xvith Century*. Louvain-London, 1934, blz. 461-584 ; Id., *Anecdota humanistica Lovaniensia*, Sacris Erudiri, VII (1955), blz. 338-340.

(9) Zie over dit handschrift, afkomstig uit de bibliotheek van de begaarden te Maastricht : J. Notermans, *Bij een hagiographisch, Maastrichts manuscript uit de 15de eeuw*, Limburg, XXIX (1950), blz. 221-233, 252-256 en [J. Deschamps], *Tentoonstelling van Middelnederlandse handschriften uit beide Limburgen*. Catalogus. Hasselt, 1954, blz. 41, nr. 55, waar verdere literatuur wordt vermeld.

teikenen *van* buten aen die lichamen der menschen bewysen. die *niet* af en lieten. noch tot noch toe en laten. die gheistelic doot sijn aen der zielen. te verwecken. *ende* die mit wanhoep vast ghebonden ligghen inden kerker der sonden vercrompen *ende* verdort. gheistelic te helpen. Waer *van* wi schuldich sijn grotelic gode *ende* sinte [223 v° a] trudoen *ende* sijnen santen te dancken.

Daarna volgen nog twee gebeden tot de H. Trudo. De vertaler heeft de opdracht en het slotwoord tot Angelram, bisschop van Metz, onvertaald gelaten; de eerste zin van het eerste hoofdstuk, handelend over Trudo's afkomst, heeft hij aanzienlijk uitgebreid en aan de vertaling heeft hij als laatste hoofdstuk een samenvatting van het laatste kapittel van Theodoricus' *Vita Sancti Trudonis* toegevoegd.

Van Theodoricus' leven van Sint-Trudo werd een berijmde vertaling gemaakt, die nadien in proza werd bewerkt. Van die berijmde vertaling en van de prozabewerking ervan zijn jammer genoeg slechts fragmenten overgebleven. Deze fragmenten worden verder in deze bijdrage besproken en uitgegeven.

Een beknopt leven van Sint-Trudo komt voor in hs. Wenen, Österreichische Nationalbibliothek, Ser. nov. 13655, fol. 176 r° - 181 v°¹⁰. De titel, het incipit en het explicit ervan luiden als volgt: *Hier beghint die legende vanden heileghen confessore sancte trudo*. Inc. Die saleghe *ende* weerdeghe priester *crisi* sinte truydo wart gheboren wt alte edelen gheslechte. Jnden iare ons heeren .vj. hondert *ende* .xxviii. want sijn vader die gheheeten was witboldes was seer na wter croonen van vranckerijke gheboren *ende* was daer toe een graue van haspegouwe *ende* van kemppe lant sijn moeder was gheheeten adala... Expl. Dese heileghe man *ende* vrient gods sinte truydo wert met sinte eutherio [81 v°] ghetranslateert des anderdaech nae sinte laurencius dach van achten den hoeghen outaer tot in die nuwe cappelle daer sij nv ligghen *Ende* ter seluer tijt gheschieden daer groote teekenen *ende* myrakelen *ende* daer omme wert die dach gheboden te vieren alle die stadt dore.

De Leuvense dominikaan Christiaen Fastraets bewerkte tussen 1533 en 1558 het leven van Sint-Trudo voor het toneel¹¹. Dit hei-

(10) Een naar de inhoud zeer onvolledige beschrijving van dit handschrift, afkomstig uit het Sint-Elisabethklooster, gezegd van Sion, te Brussel is te vinden in H. Menhardt, *Verzeichnis der alideutschen literarischen Handschriften der Österreichischen Nationalbibliothek*, II. Berlin, 1961, blz. 1325-1326. Het leven van Sint-Trudo wordt in die beschrijving niet vermeld.

(11) Uitgegeven door G. Kalff, *Trou moet blycken. Tooneelstukken der zestiende eeuw*. Groningen, 1889, blz. 83-217. Zie verder over dit heiligenspel: H.J.E. Endepols, *Welk der beide Luikse handschriften vertegenwoordigt de betrouwbaarste tekst van Tspel van St.-Trudo?*, Album Edgard Blancaert. Tongeren, 1958, blz. 135-145.

ligenspel, *Tspel van Sinte Trudo* geheten, bedraagt 3562 verzen en bestaat uit twee delen. Het werd onder de titel *Vita Sancti Trudonis, comedijs duabus ut plurimum expressa* door Petrus Cruels van Gingelom, monnik, later prior van de abdij van Sint-Truiden, in het Latijn vertaald¹².

Volledigheidshalve vermelden we nog dat hs. Brussel, Koninklijke Bibliotheek 21009 (Cat. 3391), daterend uit de 17de eeuw, op fol. 1 r° - 52 v° een uitgebreid Nederlands leven van Sint Trudo in drie delen bevat. Het eerste deel vertelt het leven, het tweede de mirakelen en het derde de overbrenging en de verheffing van de heilige. Voor het tweede deel heeft de schrijver ook *De miraculis Sancti Trudonis* van Stepelinus als bron gebruikt. Over de relikwieën van Sint-Trudo wordt erin meegedeeld dat zij „sijn alsoo ghebleuen tot int iaer 1606, als die selue gevisiteert heeft den ecrw. heer h. Leonardt Betten zaliger memorie Abt van S. Trudo”. Dit leven is dus geschreven na de dood van abt Leonardus Betten, die op 31 oktober 1607 is overleden. Blijkens het eigendomsmerk *Liber monasterij sancti Trudonis* heeft het handschrift, waarin dit leven tot ons is gekomen, deel uitgemaakt van de bibliotheek van de abdij van Sint-Truiden.

II. HET LEVEN VAN SINT-TRUDO NAAR DONATUS EN THEODORICUS

Om de situering van de fragmenten, die we hieronder afdrukken, te vergemakkelijken, laten we nu naar Donatus en Theodoricus een samenvatting van Trudo's leven volgen; tussen haakjes geven we telkens aan in welke hoofdstukken de vermelde gebeurtenissen worden verhaald¹³.

Trudo werd te Zerkingen (Sint-Truiden) in Haspengouw uit edele en rijke ouders geboren. Armen schonk hij tal van aalmoezen en zelfs zijn eigen kleren (Don. 1; Th. I, 1). Van een hoop stenen, die hij op een veld vond, bouwde hij als kind een kerkje en beloofde God later op zijn erf een echte kerk te zullen bouwen. Een boze vrouw schopte het kerkje omver. Tot straf werd zij door God met blindheid geslagen, maar op Trudo's bede werd zij weer ziende (Don. 2; T. I, 2 en 3). Zijn genoegen zocht hij niet in de

(12) Uitgegeven door H.J.E. Endepols, *Vita Sancti Trudonis confessoris, comedijs duabus ut plurimum expressa*. Maastricht, 1934.

(13) Een samenvatting met uitvoerige toelichtingen van de *Vita Sancti Trudonis* van Donatus (en dus ook van de bewerking ervan door Theodoricus) is te vinden in A. en J. Paquay, *a.w.*, blz. 19-72.

jacht zoals edele jongelingen van zijn leeftijd, maar hij bewees zijn ouders allerlei diensten en legde zich toe op gebed en versterving. Zijn vurigste wens was de H. Schrift te bestuderen en priester te worden (Don. 3; Th. I, 4 en 5). Enkele jaren later beval een engel hem in een visioen zich naar Zepperen te begeven, waar hij uit de mond van bisschop Remaclus zou vernemen wat God van hem verlangde (Don. 4; Th. I, 7). Trudo werd door Remaclus hartelijk ontvangen (Don. 5; Th. I, 8). Deze laatste nam hem aan als zijn geestelijke zoon en raadde hem aan zich naar Gloduphus, bisschop van Metz, te begeven, al zijn goederen aan de kerk van de H. Stephanus te Metz te schenken en zich aldaar in de H. Schrift te laten onderwijzen (Don. 6; Th. I, 9). Na zijn vertrek lachten de dienstboden van Remaclus om Trudo's armoedige kleding, maar zij werden door hun heer terechtgewezen (Don. 7; Th. I, 10). Trudo vertrok kort daarna naar Metz. Aldaar aangekomen begaf hij zich naar de Sint-Stephanuskerk, waar hij lange tijd bleef bidden (Don. 8; Th. I, 11). Trudo schonk zijn goederen aan de kerk van de H. Stephanus en verzocht bisschop Glodulphus in de H. Schrift te worden onderwezen. Deze willigde zijn verzoek in en beval zijn huismeester voor Trudo te zorgen (Don. 9; Th. I, 12 en 13). De huismeester was Trudo niet genegen en beledigde hem telkens als hij hem spijzen opdiende. Hij zei van tandpijn te willen vergaan, als Trudo er ooit in slaagde de psalmen te leren zingen. Toen deze geen jaar daarna de psalmen kon zingen, werd de huismeester door een razende tandpijn overvallen (Don. 10; Th. I, 14). Naar gelang Trudo in wijsheid opklom, ontving hij de verschillende orden. Ten slotte werd hij tot priester gewijd (Don. 11; Th. I, 15). Bisschop Glodulphus raadde Trudo aan naar Haspengouw terug te keren en zich aldaar aan het heil der zielen te wijden (Don. 12; Th. I, 16). Tot grote spijt van de bewoners verliet Trudo Metz. Na een lange reis kwam hij te Tongeren aan, waar hij zijn geestelijke vader Remaclus ontmoette. Deze stond hem toe in geheel het bisdom de H. Mis te lezen en het woord Gods te verkondigen. Verheugd zette Trudo zijn reis naar zijn vaderlijk erf voort (Don. 13; Th. I, 17). Gedurende de terugreis nam hij zijn intrek in een hoeve. Hij verzocht, daar het zomer was, in de boomgaard te mogen overnachten. Toen de huisvrouw zich 's nachts nieuwsgierig naar de boomgaard begaf, zag zij twee lichten: het ene aan Trudo's hoofd, het andere aan zijn voeten. Ter herinnering aan dit wonder richtte de eigenaar van de hoeve een bidplaats op, waar het mirakel gebeurde. Zijn hoeve noemde hij Trudonecas (Don. 14; Th. I, 18). In Zerkingen teruggekeerd, bouwde hij op zijn erf, zoals hij het in zijn kindsheid beloofd had, een kerk, die hij aan de H. Quintinus en aan de H. Remigius

toewijdde. Vol ijver begon hij zijn streekgenoten te bekeren. Vele edele jongelingen voegden zich bij hem om de Heer te dienen (Don. 15; Th. II, 1 en 2). Terwijl Trudo op een dag in een kerk de H. Mis opdroeg, werd zijn paard gestolen. De dief werd door de duivel bezeten en schreeuwde aanhoudend dat hij het was, die het paard gestolen had. Op Trudo's bede werd de dief van de duivel bevrijd (Don. 16; Th. II, 3). Toen Trudo eens bij een bloedverwant te Emmeren op bezoek was, ging hij in een boomgaard wandelen, waarin water ontbrak. Hij stak zijn stok in de grond en toen hij hem eruit trok, borrelde er water steeds overvloediger uit het kuiltje. Ter herinnering aan dit wonder liet de bloedverwant op die plaats een kapel bouwen (Don. 17; Th. II, 4). Toen Trudo op een keer bij een zekere Gotmundus op bezoek was geweest, wilde deze hem een beer (mannetjesvarken) ten geschenke geven. De beer was echter losgebroken en in de weiden en bossen ontsnapt. Toen Trudo in zijn klooster terugkeerde, vond hij hem gedwee vóór de poort liggen (Don. 18; Th. II, 5). Om de andere nacht begaf Trudo zich ofwel naar de Sint-Martinuskerk te Velm ofwel naar de Sint-Genovevakerk te Zepperen, hoewel de afstand tussen Zerkingen en Velm, resp. Zepperen drie mijlen bedroeg (Don. 19; Th. II, 6). Toen Trudo zijn einde voelde naderen, riep hij zijn medebroeders bij zich en verzocht hen met hem vurig te willen bidden. Hij werd in de kerk begraven, die hij zelf ter ere van de H. Quintinus en de H. Remigius had gebouwd. Er hing toen in de kerk een dichte nevel, die een aangename geur verspreidde (Don. 20; Th. II, 7 en 8).

Na Trudo's dood geschieden er door zijn tussenkomst talrijke mirakelen. Walda, een edele vrouw, die dertig dagen na zijn heengaan met kaarsen en wierook zijn graf wilde bezoeken, vond de kerkdeur gesloten. Toen bad zij tot de H. Trudo en de kerkdeur ging vanzelf open (Don. 21; Th. II, 9). Pippijn van Herstal kwam het graf van de H. Trudo bezoeken en schonk aan de kerk al zijn bezittingen in Eksel en Ham. Zijn gemalin Plectrudis liet ter ere van de heilige een altaar van goud en zilver oprichten (Don. 22; Th. II, 10). Ofschoon Hartfridus, een bloedverwant van de H. Trudo, een gelofte van zuiverheid had afgelegd, trad hij na Trudo's dood in het huwelijk. Deze verscheen hem 's nachts, vermaande hem streng en raakte zijn rechterbeen met een staf aan. Sindsdien was Hartfridus kreupel. Later kreeg hij berouw en ging in het klooster (Don. 23; Th. II, 11). Godfridus, die reeds jarenlang blind was, bad verschillende dagen bij Trudo's graf om zijn gezicht terug te krijgen. Onder een hoogmis werd hij opnieuw ziende, maar slechts na de plechtigheid maakte hij zijn genezing bekend. Toen viel hij op de knieën en dankte luidop de H. Trudo (Don.

24; Th. II, 12). Een dief stal een os, die het klooster van Sint-Trudo toebehoorde. De stalknecht zocht de os zo lang dat hij hem terugvond, maar werd op aanstoken van de dief door een gezel van hem gedood. De monniken baden God dat Hij door Trudo's verdiensten de moordenaar van de stalknecht zou bekend maken. De dief werd toen door de duivel bezeten en riep zonder ophouden dat hij de stalknecht had laten doden. Hij viel in een modderpoel en verdronk. De gezel van de dief ging met zijn vader naar de kerk van Sint-Trudo om hem om genade te smeken. Telkens als hij de kerkdeur naderde, was het hem, of vlammen uit een oven hem tegemoetsloegen. Ten slotte bleef hij bewegingloos liggen. Zeven dagen lang smeekte de vader Sint-Trudo om genezing voor zijn zoon. Op de zevende dag stond de zoon genezen op. (Don. 25; Th. 13 en 14). Op een nacht werden de ossen van de bewaarder van Sint-Trudo's kerk gestolen. Zodra hij de diefstal had bemerkt, liep hij naar de kerk en smeekte de heilige om hulp. 's Morgens werd de dief niet ver van het klooster aangehouden. Geheel de nacht had hij met de gestolen ossen rondgelopen en toch was hij nog niet verder van de plaats der misdaad weggeraakt (Don. 26; Th. II, 15). Op een dag bracht aartsbisschop Chrodegandus een bezoek aan het klooster van Sint-Trudo. Een knaap uit zijn gevolg, die wat had misdreven, wist aan zijn welverdiende straf te ontkomen door naar het altaar van Sint-Trudo te vluchten. De dienaars van de aartsbisschop kwamen hem echter spoedig op het spoor en wilden hem van het altaar wegtrekken. Plotseling begonnen de kaarsen op het altaar vanzelf te branden. De aartsbisschop schold de knaap zijn straf kwijt (Don. 27; Th. II, 16). Een dief, Adalbertus genaamd, verkleedde zich in pelgrim en wist een deel van de kerkschat te ontvreemden. Hij werd gevangen en opgeknoopt, maar een gedeelte van de schat, dat door hem was begraven, werd niet teruggevonden. Door toedoen van Sint-Trudo ontdekten herders de begraven kostbaarheden en brachten ze naar de kerk terug (Don. 28; Th. II, 17 en 18). Op de feestdag van de H. Trudo woonde een verlamde vrouw in de kerk van Sint-Trudo de H. Mis bij. Plots stond zij genezen op en loofde luid Sint-Trudo, door wiens tussenkomst zij opnieuw gezond was geworden (Don. 29; Th. II, 19). Imleof, een man uit Haspengouw, was sedert geruime tijd kreupel. Hij liet zich naar het graf van de H. Trudo dragen en bad dat hij hem de gezondheid terug zou schenken. Toen hij zijn gebed beëindigd was, stond hij genezen op en dankte Sint-Trudo door wie hij weer gezond was geworden (Don. 30; Th. II, 20). Een andere man uit Haspengouw, Adalbertus genaamd, was al jarenlang blind. Hij knielde vóór het graf van Sint-Trudo neer

en begon te bidden. Toen hij met zijn gebed klaar was, was hij weer ziende (Don. 31; Th. II, 20). In een hoofdstuk, waarvan de tegenhanger bij Donatus niet voorkomt, vertelt Theodoricus o.a. dat vele zieken, die het graf van Sint-Trudo bezochten, van hun kwalen werden genezen en dat hijzelf, eens zwaar ziek zijnde, door Sint-Trudo de gezondheid terugkreeg (Th. II, 21).

III. DE FRAGMENTEN VAN HET BERIJMDE MIDDELNEDERLANDSE LEVEN VAN SINT-TRUDO

Op 11 december 1961 kocht de Londense antiquaar Maggs in opdracht van de Koninklijke Bibliotheek te Brussel op een veiling bij Sotheby & Co te Londen een dubbel blad perkament dat volgens de auctiecatalogus een fragment van een Middelnederlands godsdiensdig gedicht bevatte¹⁴. Op 8 januari 1962 werd het onder de signatuur IV 175 in de handschriftenverzameling van de Koninklijke Bibliotheek opgenomen. Nadere gegevens over de inhoud van het fragment bevatte de auctiecatalogus niet, ofschoon op één van de zeven moderne losse bladen, die bij het fragment gevoegd waren en waarover we het verder nog zullen hebben, duidelijk « Leven van Sinte Trudo » geschreven stond. Niet zodra hadden we enkele verzen gelezen, waarin de H. Remaclus Sint-Trudo als zijn geestelijke zoon aanneemt, of het werd ons duidelijk dat het fragment tot een berijmd leven van Sint-Trudo behoord had dat tot dusver onbekend was gebleven. Een vergelijking met de *Vita Sancti Trudonis* van Donatus en met die van Theodoricus wees uit dat de dichter niet het leven van Sint-Trudo door Donatus, maar wel dat van Theodoricus aan zijn gedicht ten grondslag had gelegd.

Het dubbel blad perkament heeft behoord tot een klein-foliohandschrift, daterend van omstreeks 1400, waarvan elk blad ca.

(14) *Catalogue of Important Western and Oriental Manuscripts and Miniatures etc. Which will be sold by Auction by Messrs. Sotheby & Co., ... on Monday, the 11th December 1961 at Eleven o'Clock precisely*, blz. 46, nr. 147. Dit fragment en een ander Middelnederlands hs., waarmee het één lot uitmaakte, worden aldaar als volgt beschreven: Religious Poem, in Dutch, fragment, manuscript on vellum, 2 ll., 48 lines, two columns to a page, written in a gothic hand, first letter of each line rubricated, the leaves have been wet and certain passages are illegible, marbled boards 4to (263mm by 190mm.) — Traerghetide (sic) van her Pieter Lausam (sic), [Testament], [Netherlands, 14th century], in Dutch, manuscript on vellum, 21 ll., 20 lines to a page, written in a gothic hand, initials and paragraph-marks in red, contemporary vellum wrappers, sm. 4to (190mm. by 135mm.) [Netherlands, 15th century]. Dit handschrift waarvan de juiste titel luidt: *Tiaerghetide van her Pieter lansame doude ende ioncvrouwe lyzebette pauwelins zijne wiue*, bevindt zich thans eveneens in het handschriftenkabinet van de Koninklijke Bibliotheek te Brussel onder de signatuur IV 176. Uit de inhoud hebben we kunnen opmaken, dat Pieter Lansame en zijn echtgenote te Ieper hebben gewoond.

290 x ca. 200 mm moet hebben gemeten. Thans meet elk van de twee bladen nog slechts 262 à 264 x 188 à 189 mm; bovenaan immers werd er een strook van ca. 26 à 28 mm met een tekstverlies van twee regels en terzijde een strook van ca. 11 à 12 mm weggesneden. Het schrift is een eenvoudige, niet bijzonder fraaie, maar toch verzorgde littera textualis. Elk blad is beschreven in twee kolommen, die oorspronkelijk 50 verzen telden, maar thans nog slechts uit 48 regels bestaan, omdat de twee bovenste verzen van elke kolom zijn weggesneden. Elk hoofdstuk begint afwisselend met een rode en blauwe lombarde van twee regels hoog. In het geheel zijn er vier lombarden bewaard gebleven, twee rode en twee blauwe. Elk vers begint met een rood doorstreepte hoofdletter. Die hoofdletters staan in een afzonderlijke kolom, maar zo dicht bij de andere letters, dat het nauwelijks opvalt. Van afschrijving, liniëring of prikken is geen spoor te bekennen. Elke kolom is nog 221 à 223 mm hoog en ca. 60 mm breed. De tussenuimte tussen de twee kolommen is ca. 20 mm.

Blijkbaar heeft het dubbelblad een of ander registertje tot kaft gediend. Van deze kaft vormden fol. 1 r° en 2 v° de buiten- en fol. 1 v° en 2 r° de binnenzijden. Zo komt het dat de tekst op fol. 1 r° en 2 v° moeilijk leesbaar en zelfs gedeeltelijk onleesbaar is geworden, terwijl die op fol. 1 v° en 2 r° op een paar plaatsen na vrij goed bewaard is gebleven. Het lijkt ook, alsof de bladen nat zijn geweest, misschien om ze te reinigen, waardoor de tekst op sommige plaatsen onduidelijk is geworden. In de onderste marge van fol. 1 r° zijn nog halen zichtbaar van wat waarschijnlijk de titel van het registertje is geweest. Het fragment is gebonden in een kartonnen bandje, waarvan de rug en de platten met gemarmerd papier zijn beplakt.

Tot dusver hadden we het steeds over het fragment. Materieel maken de twee bladen slechts één fragment uit, maar volgens de inhoud zijn het acht fragmenten; immers, de twee bovenste regels van de acht kolommen zijn, zoals gezegd, weggesneden en bovendien ontbreekt er tussen fol. 1 v° en 2 r° een dubbel blad, zodat de bewaarde verzen uit acht verschillende tekstgedeelten bestaan. Elk van die fragmenten is 48 regels lang. We mogen echter niet uit het oog verliezen dat een aantal van de 384 verzen, die op het bewaarde dubbelblad voorkomen, niet meer of nog slechts gedeeltelijk leesbaar zijn.

Boven vermeldden we reeds dat de dichter de *Vita Sancti Trudonis* van Theodoricus aan zijn gedicht ten grondslag heeft gelegd. De overgeleverde verzen stemmen overeen met kap. 3 (behalve het begin en het slot), 8 (slot), 9 en 10 (begin). Als bewijs dat de dichter wel de Vita van Theodoricus en niet die van Donatus

heeft gebruikt, laten we hier een tweetal overeenstemmende passages naar Donatus, Theodoricus en het Middelnederlands gedicht volgen.

<p><i>Donatus, 6 (begin)</i></p> <p>At postquam haec sanctae salutationis verba cessaverunt, et simul sancti patres consederent, coepit beatus pontifex loqui ad virum Dei et ait: « Notum tibi sit, fili mi, quia ex hac hora lege inviolabili filius mihi eris, et ego locum patris tui perhenniter spiritali iure tenebo ».</p>	<p><i>Theodoricus, I, 9 (begin)</i></p> <p>Post hanc igitur vel ad Deum gratiarum actionem, vel erga nouum hospitem prophetiae benedictionem, vtrunque; insimul confessu, beatus pontifex sic incipit: Audi, ait, vir desiderate, et in perpetuam filiationem adoptate. Audi, inquam, humilitatis mee ad me factam reuelationem, et recognosce sanctitatis tuae etiam tibi ostensam visionem.</p>	<p><i>Mnl. gedicht, vs. 207-222</i></p> <p>Na den lof dien aldus Gesegt heeft die goede remaclus <i>Ende</i> na die prophecie mede <i>Ende</i> na die benedixie die hi dede Sinen nouwen gast soe seide hi Nv hort liue kint na mi Lange hebbic v begert <i>Ende</i> hebbe v int herte wert Te minen sone kiesic v Altoes vorwert meer van nu Nv hort liue sone mijn Welc dat die dinge sijn Die miere cleinheit <i>vertoent</i> waren <i>Ende</i> god selue woude oppenbaren <i>Ende</i> oec dat scone visioen Dat mi van v was weten doen</p>
--	---	---

<p><i>Donatus, 7 (begin)</i></p> <p>Postquam autem egressus est beatus Trudo a conspectu pontificis, coeperunt adstantes eidem episcopo, superbiae livore suo percussi, sancti viri habitum insipientibus verbis includere, dicentes: « Quid putas, etc. »</p>	<p><i>Theodoricus, I, 10 (begin)</i></p> <p>Tanti igitur pontificis animatus auctoritate, roboratus consolatione, dulcis alumnus de reditu properat, charus magister lachrymis vix imperat. Visio nisi vrgeret, et imperium Domini vtrunque nisi cogeret, nullatenus vel ad momentum poterant separari.</p>	<p><i>Mnl. gedicht, vs. 365-378</i></p> <p>Sere was bi deser dinc Al troest vre heilege iongelinc Om dat heme dese heilege man Dus nernstelike hadde gesproken an <i>Ende</i> gesterct heeft sinen sin Daer van wies grote vroude in Orlof nam <i>ende</i> woude Weder keren also houde Sijn goede meester sijn heilege here Weende daer omme herde sere Ne ware dat scone visioen Dat hem god hadde verstaen doen <i>Ende</i> oec geboden wet vorwaer Sine waren niet gesceden daer</p>
--	---	--

Misschien kunnen we even proberen bij benadering te berekenen hoeveel verzen ons gedicht heeft bedragen. Zestig regels van Theodoricus' vita in de uitgave van Surius stemmen overeen met 400 verzen van het Middelnederlands gedicht (daarvan zijn er echter acht weggesneden en een aantal niet meer of slechts gedeeltelijk leesbaar). Daar in de bovengenoemde uitgave Theodoricus' vita ca. 1155 regels telt, komen we door een eenvoudige regel van drieën toe te passen tot 7700 verzen. We dienen er echter rekening mee te houden dat de dichter sommige passages kan hebben uitgewerkt of ingekort. Dat hij dit werkelijk deed, blijkt uit de bewaarde verzen: de eerste 200 verzen komen met 21 regels en de tweede 200 verzen met 39 regels in Surius' uitgave overeen. Zeker is het dat de overgeleverde verzen behoord hebben tot een uitvoerig gedicht dat, als onze berekeningen de niet meer te achterhalen werkelijkheid benaderen, langer dan de Sint-Servatiuslegende van Hendrik van Veldeke (6229 verzen) is geweest. Indien onze berekeningen min of meer juist zijn, maken de bewaarde verzen slechts ongeveer één twintigste van het gedicht uit en moet het handschrift of het gedeelte van het handschrift, waartoe het dubbele blad heeft behoord, ca. 38 bladen hebben bedragen.

Met de vragen, waar het gedicht werd geschreven, wie er de dichter kan van geweest zijn en wanneer het kan zijn ontstaan, verlaten we het gebied der tastbare feiten en betreden we het rijk der hypothesen. Het lijkt ons waarschijnlijk dat het gedicht in Sint-Truiden is geschreven en wel in de beroemde abdij, waarvan Sint-Trudo de stichter is geweest en waar hij bijzonder werd vereerd. Wat is immers meer voor de hand liggend dan dat een monnik van de abdij van Sint-Truiden ten einde de eredienst van de H. Trudo te bevorderen en uit te breiden diens leven in Dietsse verzen ten gebuike van zijn taalgenoten zou hebben bewerkt? Toch is het niet uitgesloten dat een leek het leven van Sint-Trudo in het Diets heeft berijmd; Hendrik van Veldeke berijmde immers de legende van de H. Servatius en Jacob van Maerlant het leven van de H. Franciscus en dat van de H. Clara. Waarschijnlijker dunkt het ons echter dat we de dichter dienen te zoeken onder de monniken van de abdij van Sint-Truiden, die vele eeuwen een brandpunt van cultuur is geweest en waar de letteren steeds met voorliefde werden beoefend. In dit verband wijzen we hier op een passus uit de *Gesta abbatum Trudonensium*, waarin uitdrukkelijk gezegd wordt dat er zich onder Willem van Affligem, abt van Sint-Truiden van 1277 tot 1297, in de abdij verschillende geletterde oversten en monniken bevonden, die in het Diets, het Frans en het Latijn be-

dreven waren ¹⁵. Nergens wordt er in de voornoemde kroniek echter vermeld dat een monnik uit de abdij een leven van Sint-Trudo in Diets verzen zou hebben geschreven, noch dat zo'n berijmd leven in het Diets zou hebben bestaan. Maar betekent zulks dat we de dichter ervan buiten de abdij moeten zoeken? Als een monnik-dichter uit de abdij een Diets gedicht wilde schrijven, welke stof lag dan méér voor de hand dan een leven van de H. Stichter? Klimt ons gedicht zo hoog op dat we, als de dichter werkelijk een monnik uit de abdij is geweest, hem mogen zoeken onder de geletterde monniken, die onder abt Willem van Affligem, zelf dichter, het Diets volkomen machtig waren en er dus ook in konden schrijven?

Zo komen we tot de vraag wanneer het berijmde leven van Sint-Trudo is ontstaan. Het is zeer moeilijk een fragment als het onderhavige met enige zekerheid te dateren. We kunnen alléén afgaan op het schrift. Daarnaar te oordelen dunkt ons het handschrift, waartoe dit fragment heeft behoord, omstreeks 1400 te zijn geschreven. Een origineel was dit handschrift zeker niet. De taal van ons fragment is in hoofdzaak Brabants, maar er komen nog kenmerkend Limburgse vormen in voor als *ur* (naast *uw*), *himmelrike* (naast *hemelrike*), *nouwe* (nieuwe). Zulks wijst erop dat we hier te doen hebben met een verbrabantst afschrift van een ouder handschrift dat in het Westlimburgs was geschreven. De verbrabantste taal is nog geen aanduiding dat het handschrift, waartoe ons fragment heeft behoord, in Brabant is geschreven. Het kan ook in West-Limburg (Sint-Truiden?) zijn vervaardigd, want het is immers bekend, hoezeer de Westlimburgse schrijftaal, vooral in de 15de, maar ook al in de 14de eeuw, onder de invloed van het Brabants is komen te staan.

Het oudere Westlimburgse handschrift, waarvan omstreeks 1400 een verbrabantst afschrift werd vervaardigd, waartoe ons fragment heeft behoord, klom ongetwijfeld op tot de 14de eeuw. Daaruit mogen we besluiten dat het dichtwerk als dusdanig toen al bestond. Of het nog tot het einde van de 13de eeuw opklimt, toen Willem van Affligem abt van Sint-Truiden was, is mogelijk, maar valt wel niet te bewijzen. Maar zelfs al zou het slechts uit de eerste of de tweede helft van de 14de eeuw dateren, dan zou zulks nog niet tegen het mogelijke auteurschap van een monnik uit de abdij

(15) Deze passus luidt als volgt: *Temporibus hujus abbatis fuerunt inter conmonachos et dominos nostri monasterii plures honeste persone et literati viri, facundi in Teuthonico, Gallico et Latino sermone*. Ed. C. de Borman, II. Liège, 1877, blz. 222. Reeds in 1899 haalde F. van Veerdegheem deze passus aan in de inleiding tot zijn uitgave van het *Leven van Sinte Lutgart, tweede en derde boek*. Leiden, 1899, blz. XIV, voetnoot 4.

van Sint-Truiden pleiten, daar er immers in die tijd aldaar een monnik-dichter kan hebben geleefd.

Over de vroegere geschiedenis van het fragment hebben we niets meer kunnen achterhalen dan wat we uit zeven losse bladen hebben kunnen opmaken, die, zoals we boven al hebben vermeld, bij het fragment zijn gevoegd. Het oudste van die bladen bevat aan één zijde potloodaantekeningen van de hand van Napoleon de Pauw (1835-1922)¹⁶. Een daarvan is de bovengemelde notitie « Leven van Sinte Trudo ». Hieruit kunnen we afleiden dat Napoleon de Pauw, die steeds op het ontdekken van nieuwe Middelnederlandse fragmenten uit was, niet alleen ons fragment heeft gekend, maar het ook heeft geïdentificeerd. Heeft hij het in zijn *Middelnederlandse gedichten en fragmenten* niet opgenomen, omdat zoveel verzen voor hem onleesbaar waren ofwel omdat hij het slechts daarna heeft leren kennen? Vijf andere bladen bevatten een gedeeltelijk afschrift in potlood van het fragmenten in een mij onbekende hand. Drie van die bladen zijn afkomstig uit de catalogus van de veiling van 29 juni tot 2 juli 1948 van de « Kunstveilingen S.J. Mak van Waay », H.S. Nienhuis, Amsterdam. Hieruit blijkt dat dit gedeeltelijk afschrift in 1948 of daarna is gemaakt. Op een laatste blad zijn een aantal verzen uit dit afschrift overgetikt. Vermelden we nog dat in de linkerbovenhoek van het kartonnen bandje, waarin het fragment is gebonden, een rond getand wit papieren etiketje is geplakt, waarop met een blauwe ballpoint is geschreven: S / 3.2.59.

Hieronder geven we de bewaarde fragmenten diplomatisch uit. Vooral op fol. 1 r° en 2 v°, waarvan de tekst erg gehavend is, hebben we sommige woorden en verzen ondanks grote inspanningen en herhaalde pogingen, ook onder ultraviolette belichting, niet meer kunnen ontcijferen. Onleesbare woorden en verzen hebben we door stipjes tussen vierkante haakjes vervangen. Op de plaats waar verzen weg zijn gesneden, hebben we een streepjeslijn aangebracht. De opgeloste abbreviaturen hebben we recursieerd. We hebben gemeend de tekst op een paar plaatsen te moeten verbeteren, maar telkens hebben we in voetnoot de lezing van het handschrift opgegeven. Tussen vierkante haakjes hebben we boven elk kapittel het overeenstemmende hoofdstuk bij Theodoricus vermeld. Met behulp

(16) We hebben de aantekeningen op dit blad vergeleken met de notities van Napoleon de Pauw op de binnenzijde van de kافت van hs. Brussel, K.B. II 1183 en op bladen die bij hs. Brussel, K.B. II 5949 zijn gevoegd. Het eerste hs. bevat fragmenten van de *Lekenspiegel*, het tweede van de *Lekenspiegel* en van de *Roman van Limborch*. De laatstgenoemde Brusselse fragmenten werden door N. de Pauw uitgegeven in zijn *Middelnederlandse gedichten en fragmenten*, I, 1893, blz. 265-271 en II, 1903, blz. 43-63. Vermelden we nog dat de nagelaten papieren van Napoleon de Pauw zich in het Stadsarchief te Gent bevinden.

van de prozabewerking hebben we de nummering van twee kapitels kunnen achterhalen. Onder aan de bladzijde drukken we de Latijnse tekst volgens de uitgave van Surius af, opdat de lezer zich gemakkelijk rekenschap zou kunnen geven van de wijze, waarop de dichter het Latijnse origineel heeft bewerkt.

TEKST

[Theodoricus, I, 3a]

— — — — — 1

Fol. 1 r° a   1   *Wrise*² *ende* oec wandelhede
                   Dar *in* vre grote heilechede
                   Wat ligdi hier *in* dese delle
                   Wildire af maken ene capelle
                   5   Om die liede te bedriegene
                   [.....] gereet te vliegene
                   Alsoe dat vromen sal
                   [.....] al
                   Wat gi hier legt al dus gesciet
                   10   Het ware wat gi te doene mict
                   Anders dan dese liede *verleiden*
                   [.....] dar si seiden
                   [.....] heilech man wart
                   Die [.....]
                   15   Dese [.....]
                   Seide dat [.....]
                   Ende [.....]
                   Om te spreken [.....]
                   Die noch *in* sine [.....]
                   20   [.....]
                   [.....]
                   [.....]
                   Maer die duel [.....]
                   25   [.....]
                   [.....]

(1) *De twee bovenste regels van fol. 1 r° a zijn weggesneden.*

(2) *Dit woord komt in het Mnl. Woordenboek niet voor; ofschoon het niet erg duidelijk meer is, menen we het toch goed gelezen te hebben.*

[Quae cum transiret per possessionem supra memoratam, et lapidum congeriem non fortuitam, sed ordinata dispositione miraretur distinctam, accedit, scrutatur, intelligit: statimque pessimo possessore peruasa, in militem Dei, necdum terminata oratione sic proiectum, detonat eloquia, fulminat conuicia], eum exprobens impostorem, et arguens simulatorem, qui sub obtentu

[.....]
 [.....]
 [.....] hi
 30 [.....] mochte antworden bi
 [.....] menech scalc wart
 [.....] gods riddre [.....]
 [.....] al [.....]
 Ende liet hare [.....]
 35 Ende dat [.....] duuels vat
 Hadde die tonge [.....]
 Om te [.....]
 Dat si gesw[.....]
 O duuel alsic [.....]
 40 Soe sijt [.....]
 W[.....] die sal [.....]
 Ende [.....]
 Ende [.....] selue geue quaethede
 Toe [.....]
 45 Die [.....] ende die [.....]
 Dat uwe quaetheit ge[.....]
 [.....]
 Daer mer vwe noetdruft af
 _____³

Fol. 1 r° b

Maer seggen v lede wats gesciet
 50 En conewi ons gesegenen niet
 Dies si ons hulpe god onse here
 Want wi hebbens te doene sere
 Dat wi *verwinnen* sine scalchede
 Gelijc die salege trudo dede

[Theodoricus, I, 3b]

55 Dit volmaecte duuels vat
 En wart niet *rampenerens* sat
 Maer *versprac* den iongelinc
 Dijt harde *verduldechlec* ontfinc
 Ende liet hare seggen haren wille
 60 Ende hielt sijn herte te gode wert stille
 Ende sceen wel dat hi der *gracien* ons heren

(3) De twee bovenste regels van fol. 1 r° b zijn weggesneden.

religionis simularet sanctitatem, pretenderet innocentiam, ausus etiam fingere ecclesiam. Haec et multa id genus, quae non modo puerum, sed et composite mentis virum mouere possent, cum de aestuanti velut camino fumigaret, et patientissimus iuuenis mira cum grauitatis miseratione omnia portaret, vtpote qui eam ore non suo loqui animadueteret: toto vesaniae suae spiritu concepto intumuit miserabile mancipium, et irruens

- Al vol was na dat ons leren
 Die wise liede die seggen dat
 Wanneer vol wijns es een vat
 65 Hoe slaetmenre ane en genen lud
 En geuet maer eist al vt
 Soe clinct lud dat ment *verstaen*
 Mach [verre] *ende* dus gedaen
 Waren die heilege martelaren
 70 Jn wat tormente dat si waren
 Sine claegden noch en riepen niet
 Soe es desen kinde gesciet
 Hi liet hare spreken datse woude
 Ende vont die gods houde
 75 Dat quade wijf doe sich sach
 Dat sine geerren niet en mach
 Den iongen man wart si ontsint
 Ende en ontsach gode twint
 Maer wracht sduuels werc hars heren
 80 Die hare ginc alle quaetheit leren
 Dat nieuwe werc dat daer gemaect
 Hadde dat kint wel geraect
 Daer settese ane hare hande
 Ende sloech ter neder die weke wande
 85 Die [...] *ende* die duere mede
 Si altemale vallen dede
 Metten voeten stiet wech si die stene
 Dus brac sijt al groet ende clene
 Dat die ionge metsere wrachte
 90 [...]aense daer die duuel brachte
 Te haren baes. want si dede
 Hare selue grote pijnlechede
 Want god ons here die niet en woude
 Dat dus *veronrecht* wesen soude
 95 Sijn ionge knape ontploec gereit
 Die hant siere grotere mogentheit

Fol. 1 v° a

— — — — —⁴
 [Hi] makese bliuen op die stat
 [T]eerst dat dese wijf vernam dat
 Mesliet si hare iammerlike

(4) *De twee bovenste regels van fol. 1 v° a zijn weggesneden.*

in illius puerilitatis edificium, teneros dissipat parietes, et pede dispergit lapides. Sed ad redimendam hanc serui sui iniuriam, omnipotens manus statim terribiliter extenditur, et destructrix illa subita oculorum caecitate percutitur; reddensque poenae suae testes voces inconditas, incerto labans pede, viam conari, quam nesciebat, plusque eiulatu quam voce, pene totam viciniam euocare. Hunc fragrantissimum Domini odorem, qui aliis ad

- 100 *Ende* riep lude *ende* crachtelike
 Hare stemme toende wale das
 Dat si tongemake was
 Si brulde gelijc enen [.....]
 Hare meslaten ho[.....]
- 105 [.....] diese brachten dare
 Hebben hare onsegt oppenbare
 Dat weder leiden te haren [.....]
 Ay volmaecte go[.....]
 Dit es vrre vriende[.....]
- 110 Die gi ouer al verloe[.....]
 Bi strijt vore hen [...] es te doene
 Si mogen op v wesen coene
 Dies sijnse salech die v here
 Dienen *ende* v lien sere
- 115 Dus es dit wijf tong[emake]
 [Si] toende wel in haren [sprake]
 Dat si met [...]wen [.....]
 [.....] si hare licht [.....]
 Met eerre stenmen sere iamerlike
- 120 Dat die liede gemein [.....]
 Van daer omtrent [.....] daer
Ende dat kint wet voerwaer
 Was wech geuloen van dien male
 Dat si hadde geworpen dale
- 125 Den muer dien hi hadde gemaect
Ende dat wijf ongeraect
 Mesliet hare soe dattere quamen
 Aue die geburen diet vernamen
 Die haestelinge vraegden hare
- 130 Wat hare mesquame *ende* wat hare ware
 Gelijc dat dlijcht niet ver[.....]
 En mach int donkere [.....]
 Bliuen en werde op[penbaer]
Ende [.....]t hem da[.....]
- 135 Alsoe [...] me[...] de[.....]
 Hem [.....]
 Die [.....] wassen van siere doeget
 Di hi aenueerde *in* siere ioeget
 Dat nochtan wonderde sere
- 140 Den lieden vanden iongen here
 Die wale mochte *in* weelden leuen

vitam, aliis est ad mortem, cum de suo Trudone passim fama respergeret, quodam quasi tinnitu aures populi repercutiebantur super his, quae de adhuc puero tam stupenda referebantur. Egrediuntur sane tam admiratores huius, quam audierant, nouitatis, quam adoratores in electo suo diuinae maiestatis. Interrogatur, et fortunam suam exponit mulier: quaeritur beatus

Ende nochtan heeft al begeuen
 Dus sijn die liede comen daer
 Ende dwijf vertelde hen oppen[baer]
 — — — — — 5

- Fol. 1 v° b 145 Den lieden. *ende* sochten den iongen man
 Selc sochtene om te siene an
 Dwonder *dattere* gescien soude
 Ende selke quamer om dat hi woude
 Hem bidden dat hi onsen here
 150 Vore hem soude bidden sere
 Ende selc om gode te louene mede
 Om dat hi dor sint trud dede
 Si sochten kint. maer lange niet
 Want willens et hem vinden liet

[Theodoricus, I, 3c]

- 155 Dus soe stoet die ionge man
 Ende sach met sinen ogen an
 Hoe god selue vore hem street
 Hem ontfarmes het was hem leet
 Dat god soe *iammerliken* wrake
 160 Nam om also cleinen sake
 Sine mesdaet hi varen liet
 Hine was *vererret* en twint niet
 Oec was hem leet dat onse here
 Hadde gewroken also sere
 165 Op die arme katiuinne
 Die stoet en[de] weende met droeuen sinne
 Dat volc *dattere* toe es comen
 Ende dat wonder heeft *vernomen*
 Baden den kinde menechfoude
 170 Dat gode onsen here woude
 Bidden onstelike dat si
 Moete *verliecht* werden daer bi
 Want sint dit god dore hem dede
 Soe wistense wel die *voerhede*
 175 Dat god sine bede sal gehoren
 Die ongebeden wrac te ⁶ voren
 Die mesdaet die hem was mesdaen
 [.....] baden sijt hem saen

(5) *De twee bovenste regels van fol. 1 v° b zijn weggesneden.*

(6) *Tussen wrac en te is te met een zwart streepje doorgehaald.*

adolescens, et spontaneus se offert. Stabat enim et ipse, manum Domini pro se extensam cum stupore adspiciens, et reae suae miseratione, qua ardebat, compatiens. Rogatus tamen a populo, vt pro ea supplicaret Domino,

- {.....}ke dor onsen here
 180 {.....} van haren sere
 {.....} die dese worde
 Ende dese bede vanden lieden horde
 Stoet tuschen dese twe dogde *vermert*
 {.....} en luttelken *veruert*
 185 {.....} tuscen vrese ende minne
 Die hi beide hadde inne
 Vrese hadde hi want hem dochte
 Dat herde groet was dat hi sochte
 Ende die hi noit en hadde geploen
 190 Ende oec malselken doen
 Sijn name soude sijn *verheuen*
 Dat hi {.....}en soude begeuen

{Capittel xvj}
 {Theodoricus, I, 8}

- — — — — — — — — 7
- Fol. 2 r° a
 Want bi vrrre⁸ vorsienecheit
 Es *gegeuen* genadecheit
 195 Der werelt ende al die gelike
 Den ingel bliscap in himmelrike
 Jn dogden seldi v seluen keren
 Jn wijsheiden seldi leren
 Ende inder ewangelien broeder mijn
 200 Seldi onsen here sijn
 Een getruwe knecht ende bode
 Te bereidene onsen here gode
 Een volmaect volc dat hem sal
 Dienen ende louen ouer al
 205 Want den scat dien hi in v sloet
 Seldi vt geuen met vromen groet

(7) De twee bovenste regels van fol. 2 r° a zijn weggesneden.

(8) Hs. vrrre.

inter duas virtutum principes, timorem et charitatem, aliquandiu haesit anceps. Ex timore enim dubitabat musitata praesumere: ex charitate iam volebat caecam suam illuminauisse.

[Et assumpta rursus super suo Trudone prophetia, Benedictus, ait, tu fili mi a Domino,] cuius prouidentia caelis destinatus, misericordia mundo ea donatus. Virtute animaberis, sapientia doceberis, et vsque in Euangelicum fidelem seruum crescens, ad parandum Domino plebem perfectam constitueris.

[Capittel xvij]
[Theodoricus, I, 9]

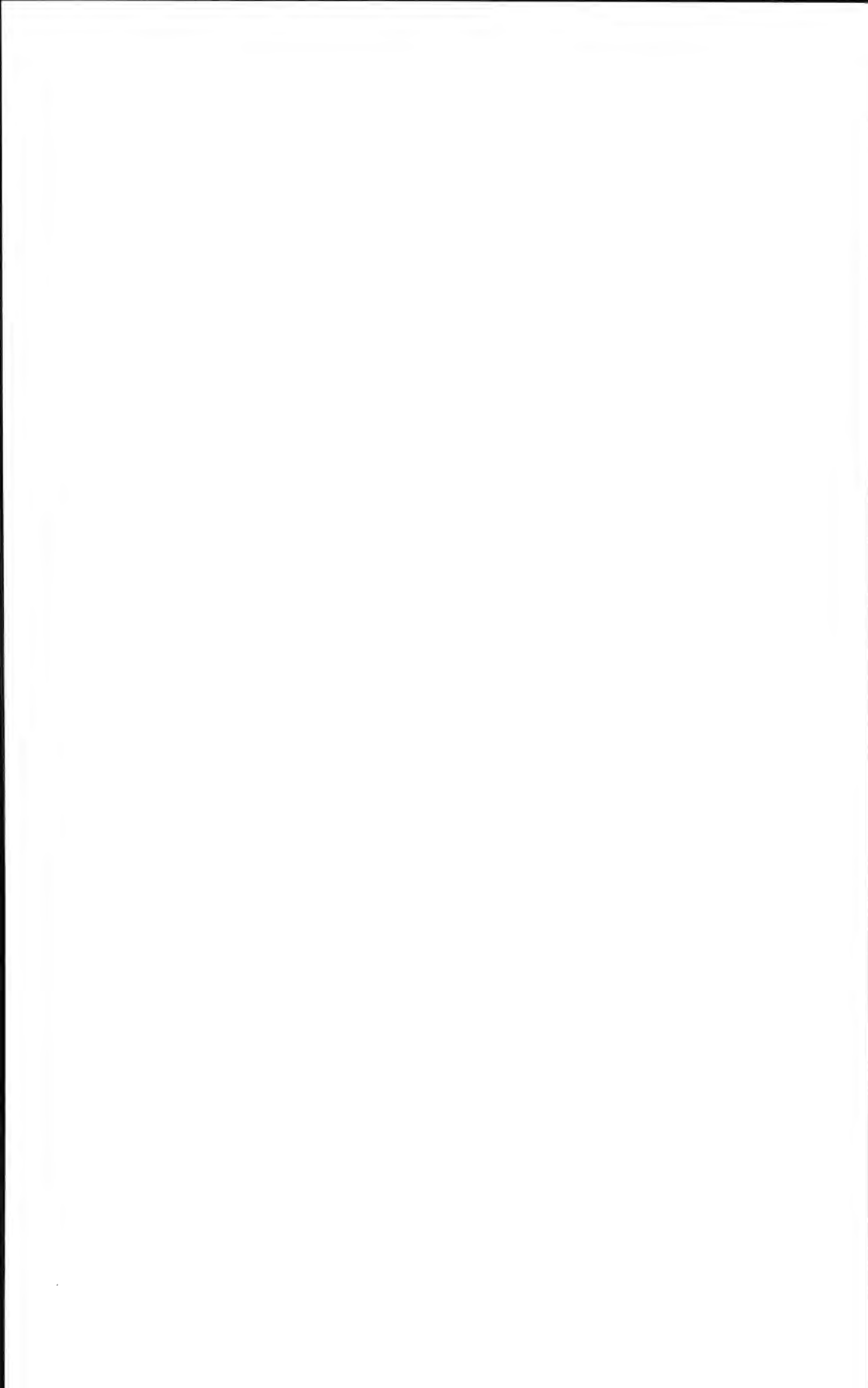
- Na den lof dien aldus
Gesegt heeft die goede remaclus
Ende na die prophecie mede
210 Ende na die benedixie die hi dede
Sinen nouwen gast soe seide hi
Nv hort liue kint na mi
Lange hebbic v begert
Ende hebbe v int herte wert
215 Te minen sone kiesic v
Altoes vorwert meer van nu
Nv hort liue sone mijn
Welc dat die dinge sijn
Die miere cleinheit *vertoent* waren
220 Ende god selue woude oppenbaren
Ende oec dat scone visioen
Dat mi van v was weten doen
Liue sone hort nv na mi
God dede mi *verstaen* van di
225 Wat dat ic met v doen soude
Ende waer dat ic v *senden*⁹ woude
Dingel dede v *verstaen*
Dat gi hier te mi sout gaen
Ende sout doen na minen raet
230 En luttel sliпти dat *verstaet*
Doe die ingel ane v quam
Daer v herte troest af nam
Al v begeren soe seide¹⁰ hi
Dat gi hier sout *verstaen* ane mi
235 Ende sint die mogentheit ons heren
V sende te mi om dat ic leren
V liue kint *ende* v wisen soude

(9) *Vóór* *senden* (*hs.* *sende*) *is* doen *met drie puntjes geëxpungeerd*.

(10) *Hs.* *seidi*

Cap. 9. *Vt ad Metensem urbem missus sit a beato Remaclo.*

Post hanc igitur vel ad Deum gratiarum actionem, vel erga nouum hospitem phophaetiae benedictionem, vtrorunque insimul concessu, beatus pontifex sic incipit: Audi, ait, vir desiderate, et in perpetuam filiationem adoptate. Audi, inquam, humilitatis mee ad me factam reuelationem, et recognosce sanctitatis tuae etiam tibi ostensam visionem. Notum enim mihi fecit Dominus, quid te facere, quove ab initio praedestinauerit mittere. Nonne sic et sic Angelica quiescenti tibi et pene soporato facta est visio? nonne haec vel illa data sollicitudini tuae consolatio? Et cum de omnibus his om-

W ant hi verre vanden aere
E s gegene geuaderheit
D er werelt en al die gelike
D en ingel bliscap in hemelrike
I n dogde seldi v selue here
I n wilscheiden seldi heren
E n inder ewangelien broed' myn
S eldi onsen herte sijn
E n getrubbe hiedit en bode
D e bereidene onsen he gode
E n volmaect volc oec hem sal
D iene en loue ouer al
W ent den sint dieu hi mit vloer
S eldi ve grue niet vrouwe groet
N a den lof dieu aldus
S eleg' heeft die goede reuincus
E n na die yphete mede
E n na die beudijne die hi dote
S me nouwe galk' soe seite hi
A v hore lue lue nam
I auge hebbe v begert
E n hebbe v mit herte wen
D e mine sone huclic v
I oec do. werc' meer van nu
I v hert lue sone min
W ele dat die ding' sijn
D ie mine denijer broent ware
E n god selue woude openbaren
E n oec dat sone vilben
D ar nu van v was werc' doen
I ue sone hore nu na mi
S od dede mi vlieten van di
W ar dat ic mer v doen soude
E n waer dat ic v doen sende woude
D ingel sece v vlieten
D ar gi hier u na dieu gaen
E n soue doen na mine raer
E n luttel slepen dat vliet
D oc die ingel ane v quam
D aer v herte troest af nam
A l v begereu soe seldi hi
D ar gi hier soe vlieten ane mi
E n sone die mogentheit ons here
V sende ce mi om dat ic hore
V lue lue en v wilsen soude
W ar werc' hi v sende woude
S oc houde erud en vliet
W ar waert hi wil dat gi gaer

D ie en' van die lidenen
V onse ic die dode geloues mi
D ie galk' a war galk' he
D eer in v oec' dat seloge lue
I n selue is dieu onse here
I est vore' hee sege
D e l' oec' es daer ne' dat
I uene sone vliet der
H ies alder groet wert
W antene god lue vliet
I lse sone getrubbe' vore
D ie wel hore sine lue vliet
D e hem seldi henen gaen
E n selt hene sine hanc' sone
S ene al dat erue gemene
D ar gi hebe groet es' clene
D ar gi i' herten he' dene
E n in die gebuerre hore
E n offeret gode met goede g' d' e
E n den uesten man' sece
S ene lueue den' seloge min
S oc daer g'ere v' d' e' v' n' e' a
D ar hoge rike van hier bouen
D ier die seloge al' es' gode' lue
E n be' l' te moer' v' n' loen
D ien god den' seloge' n' inden' erom
S e' l' die' har' er' d' e' er' u' geuen
D ar' hen' van' here' v' d' e' r' e' blea
E n' en' daer' af' w' er' dat
I n' hemel' rike' h' ar' sece
D oc' en' seldi' v' g' er' n' met
I uene' sone' w' ar' al' l' es' g' e' l' e' t'
I gelof' v' ic' gi' in' gode' d' e' e'
D oc' gi' i' d' i' e' d' e' m' e' h' er' l' i' e' t'
I n' v' r' e' l' i' e' t' h' e' u' r' v' e' r' t' i' w' ar'
S e' l' e' d' o' u' e' r' g' o' d' e' d' a' t'
I a' w' e' e' r' s' c' h' e' g' i' s' i' e' r' s' i' j' v' e' e' r'
D ar' gi' i' v' p' a' p' e' r' g' o' e' t'
D our' ene' nouwe' kerke' v' d' i' e' n'
E n' g' o' e' d' e' u' s' e' v' a' n' a' l' l' e' n' s' a' l' t'
H ier' na' baedi' noch' onsen' h' e' r' e'
D ar' hi' v' d' ar' gi' b' e' g' e' r' e' t' s' e' r'
W oude' d' o' e' sine' d' o' g' t' v' l' e' e'
D ar' k' u' m' m' e' n' v' a' n' l' e' t' e' r' e' s' e' n'
D ar' v' i' s' t' e' r' l' i' e' t' u' s' v' a' n'
D i' e' s' v' l' o' b' e' k' e' n' a' l' l' i' e' t' v' a' n'
I uene' sone' nu' v' l' i' e' t'
D ar' god' die' es' w' a' s' i' l' a' e' t'

Waerwert hi v senden ¹¹ woude
 Soe hordt trud *ende* verstaet
 240 Warwaert hi wilt dat gi gaet
 — — — — — ¹²
 Fol. 2 r° b Die ene van die moederen si
 Vanden iersten steden geloues mi
 Die *in* gallie was gesticht
 Daer in woent dat salege licht
 245 Glodulfus ¹³ dien onse here
 Heeft *vercoren* herde sere
 Die bescop es daer int stat
 Lieue sone *verstaet* dat
 Hi es alder eren wert
 250 Wanttene god selue begert
 Alse sinen *getruwen* herde
 Die wel hout sine *scapen* werde
 Te hem seldi henen gaen
Ende selt heme *in* sine hande saen
 255 Geuen. al dat erue gemene
 Dat gi hebt groet *ende* clene
 Dat gi *in* hesbein houdende sijt
Ende in die geburte wijt
Ende offeret gode met goeden gere
 260 *Ende* den irsten martelere
 Sente steuene den heiligen man
 Soe dat giere moet winnen an
 Dat hoge rike van hier bouen
 Daer die salege altoes gode louen
 265 *Ende* besitten moet den loen
 Dien god den salegen inden troen
 Geeft. die har erdersce erue geuen
 Dat hen van haren vorderen bleuen
 Es. *ende* daer af wet dat

(11) Hs. sende

(12) De twee bovenste regels van fol. 2 r° b zijn weggesneden.

(13) De kopiist schreef eerst Glodef, daarna expungeerde hij ef met twee zwarte puntjes en schreef er ulfus achter.

nipotens manus mihi quasi praescripserit, animaduerte quonam consilium eius te directum voluerit. Surgens igitur, Mediomatricum, vnam de primis Galliarum vrbibus, accedes, in qua venerabilem fratrem et coëpiscopum nostrum Glodulphum reperies, virum per omnia dignum sacerdotio, vtpote plenum fide et spiritu sancto. Per manus autem eius omnem iuris tui haereditatem, quae te manet in hoc Hasbaniensi territorio, contrades Deo et S. Stephano protomartyri, adstipulatione subnixa, quatenus eius interuentu possessionem merearis caelestium, et videas bona Domini in terra viuentium cum eis, qui de terrenis patrimoniis indeficientem sibi thesaurum in ce-

- 270 Jn hemelriken haren scat
 Oec en seldi *vergeten* niet
 Lieue sone wat uwes gesciet
 V gelof dat gi gode ¹⁴ daet
 Doe gi *daer* uwe cleine kerke saet
- 275 Jn vrre kintsheit wetti wat
 Gi gelouet gode dat
 Jn weet ochte gijs iet sijt vroet
 Dat gi *in* v proper goet
 Sout ene nouwe kerke maken
- 280 *Ende* goedense van allen saken
 Hier na baedi noch onsen here
 Dat hi v dat gi begeret sere
 Woude dore sine dogt *verlenen*
 Dat kinnen van lettren clenen
- 285 Dar vr *herte* sere langt na
 Dits v soeken alsict *versta*
 Lieue sone nu *verstaet*
 Dat god die es *toeuerlaet*

----- 15

Fol. 2 v° a

- Dien sal sinen heiligen geest
- 290 Senden die onse hope es geweest
 Jn dat hertte van sinen knecht
 Soe dat hi sal wesen berecht
 Van allen dien dat hi begert
 Lieue sone dies hort herwert
- 295 God hi heeft v *coren* nv
 Altoes vieren dat seggic v
Ende selt bliuen vorwert mere
 Want wat gi hebt gebeden sere
 Dat sal hi v doen gescien
- 300 *Daer* seldi v begerte sien
 Jnne *verwlt* want god sal
 Jn v planten *ende* voeden al
 Wijsheit *ende* verstantenisse mede
 Soe dat gi na uwe bede
- 305 Selt sien gode tuwen werken
 Soe dat gi bider heileger kerken
 Selt op van grade te grade gaen

(14) *Tussen gi en gode is do met een dun zwart streepje doorgehaald.*

(15) *De twee bovenste regels van fol. 2 v° a zijn weggesneden.*

lestibus collocauerunt. Nec eris immemor voti, quod vouisti in pueritia, (nosti autem) de fundanda in proprio iure ecclesia, et post roboratum traditionis tuae testamentum, postulabis tibi insinuari, quae aiunt elementa literarum. Aderit autem spiritus Domini, serui sui desiderio, replens te in omnibus sapientiae et intellectus priuilegio. Ipse plantabit, ipse rigabit, ipse dabit

Tote dat gi dordene hebt ontfaen
 Vanden heiligen prijesterscape
 310 Ende selt sijn herde der godes scape
 Ende selt met hare leren
 Wesen die apostel ons heren
 Hier in dit lant van hesbein
 Ende selt sijn dat salege grein
 315 Daer ons here af seit
 Op dat tcoren dat men leit
 In derde niet wel en versterft
 So bliuet allene ende verderft
 Ende steruet soe bringet vrocht
 320 Dus sidi sone wt gesocht
 Want gi doet godeweet
 Van al dat der werelt ane geet
 Des seldi den volke ons heren
 Exempel geuen na v leren
 325 Met worden ende met werke mede
 Seldi hen hare salichede
 Leren. ende metter screfturen
 Soe dat gi ter lester vren
 Selt horen dat heilege wort
 330 Comt hier in die vroude uwes heren
 Getruwe kimpe wt gelesen
 Want het heeft v gereet gewesen
 Vanden beginne van erterike
 Dat seldi horen sekerlike
 335 Op dat gi volstaet aldus
 Gi wet wel seide remaclus

-----¹⁶

Fol. 2 v° b

[.....]
 [.....] als ic [.....]
 [Gelijc] minen liue kinde
 340 Dat gi volstaet totten inde
 Ende volgt heme na die v vercoren
 Heeft van langen tiden daer te voren
 Van [.....] v siele rene

(16) De twee bovenste regels van fol. 2 v° b zijn weggesneden.

incrementum, donec per gradus ecclesiasticos proficias vsque in sacerdotium. Debetur enim etiam tibi non modice Apostolatus gentis huius Hasbanicae, vt cum verbo docueris, exemplo informaueris, ipse quoque in gaudium Domini tui cum beato Euge inducaris. Haec vitae tuae formam, a Domino Iesu mihi reuelatam, tuae trado filiationi: ei te assimilabis, et ad perfectum vsque vt peruenias, nihil tardabis. Praeterea de animae tuae custodia et integritate, de corporis non violabili virginitate, de formata iam in te omnis virtutis imagine, nihil minus suspectum velim, quam si

- Die voer god niet en es clene
 345 *Ende* van uwen lichame mede
 Te houdene *in* [.....] *suuerhede*
Ende die doget van [.....]
Ende [.....]
 Mer ernstelike [.....]
 350 Gelijc dat men [...] *enen* stat
 Daer hen segt haer menselgier
 Die viande sijn vor die porte hier
 Sone die [.....] niet
 Op dat si [.....] siet
 355 Die v [...] wel gewapent staen
 So wilt sijt altemale *verslaen*
 Mett[.....]*leken* [.....]
Ende dat sijns heilechs meesters [.....]
 [.....]
 360 [.....]
Ende pijnde [.....]
 Hoe hi van sinen we[.....]
 Ende onsen heren *geuen*
 Ene soete vrocht van sijnen leuen

[Capittel xviiij]
 [Theodoricus, I, 10]

- 365 Sere was bi deser dinc
 Al troest vre heilege iongelinc
 Om dat heme dese heilege man
 Dus nernstelike hadde *gesproken* an
Ende gesterct heeft sinen sin
 370 Daer van wies grote vroude in
 Orlof nam hi *ende* woude
 Weder keren also houde
 Sijn goede meester sijn heilege *here*
 Weende daer omme herde sere
 375 Ne ware dat scone visioen

nunciatur in vrbibus, Hostis est pro foribus. Neque enim mors tardat: galeata virtus nisi opponitur, intrat. His et huiusmodi documentorum stillicidiis sanctus iuuenis interim laetabatur et germinabat, rigabatur et crescebat, et ad reddendos magistræ plantationis fructus, sensim proficiebat.

Cap. 10. *Vt S. Remaclus obiurgarit ministros suos, ipsi obloquentes.*

Tanti igitur pontificis animatus autoritate, roboratus consolatione, dulcis alumnus de reditu properat, charus magister lachrymis vix imperat. Visio nisi vrgeret, et imperium Domini vtrunque nisi cogeret, nullatenus

Dat hem god hadde *verstaen* doen
Ende oec geboden wet vorwaer
Sine waren niet gesceden daer
Ja cume alse lange hadden si [.....]
380 Alse dopstaen van eere [.....]
Van een gesceden wa[.....]
Hadse gemaect een van sinne
Ende g[.....] in een al
Tes wonder hoet gescieden sal

vel ad momentum poterant separari, quos vterus charitatis fecerat in vnitate quasi inuiscerari.

IV. DE FRAGMENTEN VAN DE PROZABEWERKING VAN HET BERIJMDE LEVEN VAN SINT-TRUDO.

In maart 1957 ontdekte onze vriend Kamiel Stevaux van Brustem in een half afgebroken hoevetje in de Oudestraat te Melveren, een gehucht van Sint-Truiden, een aantal bladen uit een papieren handschrift met Middelnederlandse heiligenlevens in proza¹. Vele bladen waren op elkaar geplakt, want zij hadden gediend tot het maken van een doos, waarvan slechts het onderste deel, dus niet het deksel, werd teruggevonden². Het is zelfs zeer de vraag, of alle bladen, die tot het vervaardigen van het onderste deel hebben gediend, bewaard zijn gebleven. Door vocht immers waren sommige bladen losgekomen, zodat er enkele kunnen verloren gegaan zijn. De gelukkige ontdekker was zo vriendelijk ons zijn vondst ter bestudering toe te vertrouwen. We reinigden de bladen van stof en vuil en stoomden de nog aan elkaar plakkende bladen los. We bevonden dat alles bij elkaar 96 volledige en onvolledige bladen waren bewaard gebleven, die fragmenten van 12 verschillende heiligenlevens bevatten. De meeste bladen waren zwaar gehavend; stroken waren, vaak met tekstverlies, weggesneden; bij plaatsen waren sommige bladen door wormgaten lelijk gehavend en gedeelten van bladen waren door vocht vergaan of de tekst ervan door vocht uitgewist. Nadat het dak van het hoevetje was weggenomen, had het immers op de overblijfselen van de doos geregend. Hoe zwaar gehavend sommige bladen ook mogen zijn, het is en blijft een belangrijke ontdekking, die de ontdekker tot eer strekt en waarvoor we hem niet dankbaar genoeg kunnen zijn. Hij verkocht op ons verzoek de gevonden bladen aan de Koninklijke Bibliotheek te Brussel, waar ze op 8 januari 1962, dus op dezelfde dag als de boven uitgegeven fragmenten, onder de signatuur IV 174 in de verzameling van het handschriftenkabinet werden opgenomen.

Oorspronkelijk maten de bladen 215 x 150 mm, zoals uit een paar gaaf gebleven bladen blijkt. Alle bladen, behalve vier, zijn in twee kolommen beschreven. Voor zover we nog kunnen nagaan, hebben zes verschillende kopiïsten aan het handschrift gewerkt,

(1) K. Stevaux maakte zijn ontdekking bekend in zijn bijdrage: *Opeisingsbevelen en een feestprogramma uit de Franse tijd, gevonden te Melveren, Limburg, XXXVI (1957)*, blz. 162. Vermeld werden de fragmenten door J. Deschamps, *De herkomst van het Leidse handschrift van de Sint-Servatiuslegende van Hendrik van Veldeke*, *Handelingen der Zuidnederlandse Maatschappij voor Taal- en Letterkunde en Geschiedenis*, XII (1958), blz. 77, voenoot.

(2) De bodem van die doos was een blad vrij dik papier, 400 x 275 mm, waarop dan bladen uit het handschrift ter versterking waren geplakt; dit blad wordt samen met de fragmenten bewaard.

waarvan vijf een littera bastarda schreven en één een littera cursiva gebruikte. Naar gelang van de kopiist schommelt het aantal regels per kolom tussen 25 en 39. De initialen en lombarden zijn slechts in het rood; op een paar plaatsen werden zij niet ingevuld. De rode titels werden door de respectieve kopiïsten geschreven. Sommige bladzijden zijn ongerubriceerd gebleven. Te oordelen naar de watermerken, die in de bladen voorkomen, moet het handschrift ca. 1470 geschreven zijn³.

We laten nu een overzicht van de inhoud volgen. Op de bladen komt geen oude foliëring voor, zodat we niet hebben kunnen uitmaken in welke volgorde de legenden in het handschrift voorkwamen. Het blijkt echter dat het leven van Sint-Trudo en dat van Sint-Rochus, het eerste en het tweede leven van Sint-Hubertus, alsook de legenden van Sint-Lucia en Sint-Goedele op elkaar volgden.

INHOUD

1. Dertig bladen, meestal lelijk gehavend, plus één bladzijde, bevattende fragmenten van een leven van Sint-Trudo. Zij worden hieronder besproken en uitgegeven.

2. Een bladzijde en 2 volledige en 5 onvolledige bladen, bevattende fragmenten van een leven van de H. Rochus. De titel en het incipit luiden: *Hier beghint die legende ende dat leuen des gloriosen confessoers Sinte Rochus Ende eerstwerf van sinen lantscappen ende van sijre gheborten*. Inc. HET was in die tijt een edel here ende ridder bij namen gheheiten her Jan Die welke heer was van eenre sonderlinghe stad gheheiten Mompelier... Het explicit is niet bewaard. Volledig overgeleverd in hs. Brussel, K.B. IV 138, fol. 216 v° b-222 r° b en in hs. Amsterdam, U.B. I G 12, fol. 309 r°-324 v°.

3. Vijf onvolledige bladen, bevattende fragmenten van een leven van de H. Servatius. Titel en incipit zijn niet bewaard. Het explicit luidt: ende daer omme werdich es gheweest in den vleessche op deser eerden vanden heileghen inghelen besocht te werden Ende met hem te spreken ende te wandelen Des god almechtich ghedanct sij inder ewicheit AMEN

4. Twee volledige en 2 onvolledige bladen, bevattende fragmenten van een leven van de H. Theodardus. De titel en het incipit luiden: *Hier beghint die passie des werdeghen mertelaets Sinte theodardus*. Inc. [D]Je eedel

(3) In de bladen komen vier watermerken voor: een Gotische P met doorstreepte gevorkte staart en met een vierdelig klaverblad bovenop (ca. Briquet 8655: 1462-65); een kan met een kruis bovenop (ca. Briquet 12481; 1468); een Gotische Y met een kruis bovenop en een drieledig klaverblad aan de staart (ca. Briquet 9198; 1462-74) en een schild met een bisschopsstaf bovenop en met de naam Lile [= Lisle-en-Rigault] (Briquet 1885; 1467-1473).

kerstelijcke coninck sigebertus des conincs dagobertus sone hielt dat deel van vrancrijck dat austria hiet Ende Sinte remaclus die costelijcke confessoer *crisi*... Het explicit is niet bewaard. Vertaling van de *Vita Sancti Theodardi*, uitgegeven o.a. in *Acta Sanctorum*, September, III, blz. 580-592.

5. Twee volledige en 2 onvolledige bladen, bevattende fragmenten van een leven van de H. Hubertus. De titel is niet ingevuld. Het incipit en het explicit luiden: Inc. [S]nte hubrecht was gheboren van edelen alderen. Hij was ouervloedich rijck in tijttelijcken rijckdom in eeren in steden ende in dorpen Hij was inder stadt van tongheren een hertoch... Expl. Dese roede namen op die klercken ende hinghense aen der want. bi dat graf om te vermeerderen die glorie *crisi*. Ende tot eenre ewegher ghedinckenissen Sinte hubrechts. Volledig overgeleverd in hs. Amsterdam, U.B. I G 12, fol. 236 r° - 243 r°; Bonn, U.B., S 2054, fol. 99 v° - 103 v° en Brussel, K.B. 4302-5, fol. 107 v° - 118 r°.

6. Twee volledige en 5 onvolledige bladen, bevattende de fragmenten van een ander leven van de H. Hubertus. De titel, het incipit en het explicit luiden: *Vanden leuen Ende doechdelijcken leuen des heileghen byscops Sinte hubrechts Confessoer ende principael busscop des lants van luydick rustende int lant van ardenen* Inc. Snte hubrecht die was gheboren van edelen ouders rijck ende mechtich van ertschen goede nader werelt loen te spreken Als di alre kerstelijcste coninck van vrancrijck Theodoricus gheheiten was regnerende... Expl. In welcken myraculen god onse here altijt moet sijn ghedanct ende gheloeft Die selue wil ons gonnen in desen leuen gracie ende namaels sijn ewighe glorie ¶ AMEN

7. Drie volledige bladen, bevattende fragmenten van een leven van de H. Maternus. De titel en het incipit luiden als volgt: *Hier beghint dat leuen vanden heileghen confessor ende bisscop Sinte maternus die ierste apostel ende bisscop der stadt van octauien dat nu tongeren heytet Prologus* Inc. Inden beginne vanden Jare der sceppinghen der werelt. v^m. ende. xix. soe was tongheren die edel stad ghesticht van tongro den coninc van riemen Ende turno den coninc van dorrinck... Het explicit is niet bewaard. Volledig overgeleverd hs. Brussel, K.B. 8843-44, fol. 23 r°-33 v°.

8. Twee volledige bladen en stukken van 5 andere bladen, bevattende fragmenten van een leven van de H. Remaclus. De titel en het incipit zijn niet bewaard. Het explicit luidt: dat gloriose [feest des] eerwerdighen [remaclus] wort gheceleb[reert op] die .iiijde Non[as van septem]ber regneren[de onsen] here Jhesum crist[tum wies lof] ende glorie ende [iubilacie] es doer die o[nsterfelike] werelt der we[relden Amen]. Volledig overgeleverd in hs. Brussel, K.B. 8843-44, fol. 11 r°-17 r°. Vertaling van de *Vita Sancti Remacli*, uitgegeven o.a. in *Acta Sanctorum*, September, I, blz. 692-695.

9. Vier volledige en 13 onvolledige bladen, bevattende fragmenten van een leven van de H. Lambertus. Het begin van de proloog is niet bewaard. De titel, het incipit en het explicit van het eigenlijke leven luiden: *Hier beghint dat leuen ende die passie des heileghen bisscops ende merteleers Sinte lambrechts* Inc. DJe gloriose man Sinte lambrecht priester des ewichs coninx ende een wtuercoren mertelaer was gheboren te triecht van edelen gheslechte op die mase niet verre vanden veruallenen mueren vander stat

van tongheren ¶ Aper sijn vader een edel man guberenerende stringhelijk die werdicheit der greefscap... Expl. In welken tide tyberius aenveert hadde die hoechde des keyserrijcs van romen leone verdreuen wtten rijcke ende ghesloten in enen kerker of hoeden Hier eyndet dat leuen ende die passie des heileghen bysscops ende mertelaers Sinte lambrechts. De proloog en het begin van dit leven van Sint-Lambertus naar zijn hs. Vaalbeek, Filosofisch College der EE.PP. Franciscanen, A 21 uitgegeven door J. Notermans, *Een Middelnederlands leven van Sint Lambertus*, Publications de la Société historique et archéologique dans le Limbourg, LXXIV (1938), blz. 274-280. Vertaling van de *Vita Sancti Lamberti* van Nicolaus, uitgegeven in *Acta Sanctorum*, September, V, blz. 602-617 en in *Monumenta Germaniae Historia, Scriptores*, VI, blz. 410-429.

10. Een volledig blad en twee onvolledige bladen, bevattende fragmenten van een leven van de H. Dimphna. Noch de titel, noch het incipit, noch het explicit zijn bewaard. Volgens hs. Wenen, Österreichische Nationalbibliothek 13655, waar de tekst op fol. 137 r°-157 v° volledig is overgeleverd, luiden de titel, het incipit en het explicit: *Dit es die legende vander heilegher maghet sinte dingnen* Inc. Jhesus cristus ons lieue here na dat hi op verresen was vander doot ende op gheclommen inden hemel tot sinen vader Ende dat heileghe kersten gheloeue alom die werelt ende ouer al erterike ouer midts der apostelen predicacie wies... Expl. Doen hi lach in deser allenden biddende wenende zeer iammerlijc vertoende hem haer die edele maghet zeer troesteleec ende verlostene vter ketenen ende wt sijns heren handen Amen. Deze legende komt o.a. nog voor in hs. Brussel, K.B. 388, fol. 258 r° b-264 v° b en Gent, U.B. 896, fol. 147 r° a-162 v° b. Vertaling van de *Vita Sanctae Dymphnae* van „Petrus, canonicus S. Auberti”, uitgegeven o.a. in *Acta Sanctorum*, Mei, III, blz. 478-487.

11. Vier onvolledige, lelijk gehavende bladen, bevattende fragmenten van de legende van de H. Lucia, ontleend aan de eerste vertaling van de *Legenda aurea* van Jacobus de Voragine. De eerste regel van *Wat de name bediet* (etymologie) is weggesneden. De titel, het incipit en het explicit van de eigenlijke legende luiden: *sinte lucien leuen* Inc. Lvcie was een maghet edel van gheslechte wter steden ciracusanen dien sij [hoerde] die ny[em]are van Sinte a[gh]aten [d]oer alle c[ecilien] l[oe]pen soe g[hinc] sij tot har[en] graue... Expl. sij waert ghep[as]sijt in constantinus ende maxime[an]us tiden J[nt] iaer ons heren. cc[c ende x Deo laus semp]er]. Deze legende komt in tal van handschriften voor o.a. in hs. Brussel, K.B. 15140, fol. 17 v° b-19 r° a en 388, fol. 37 v° b-39 r° b. De Latijnse tekst is te vinden in *Jacobi a Voragine Legenda aurea*. Ed. Th. Graesse, Dresden en Leipzig, 1856, blz. 29-32.

12. Zeven onvolledige bladen, bevattende fragmenten van een legende van de H. Goedele. De titel en het incipit luiden: *Hier beghint der [heili]gher werdiger ioncfrouwen sint guedelen leuen* Inc. TE dien tijde dat een coninc regneerde die bij namen hiet daghebertus des conincs ghebertus sone soe [wa]s [in b]rabant een greue g[h]eheiten wigerus vroem in dueuchden... Het explicit ontbreekt. Volledig overgeleverd in hs. Gent, U.B.

896, fol. 168 v° b-183 r° a. Vertaling van de *Vita Sanctae Gudila*, uitgegeven o.a. in *Acta Sanctorum*, Januari, I, blz. 524-530⁴.

Laten we nu verder onze aandacht wijden aan de 30 volledige en onvolledige bladen en de ene bladzijde, die fragmenten van een uitvoerig leven van Sint-Trudo bevatten. De bladen zijn noch afgeschreven, noch gelinieerd, zodat de afmetingen van de bladspiegel niet vaststaan — 133 à 140 x 95 à 100 mm — en het aantal regels per kolom tussen 28 en 33 regels schommelt. Voor zover we uit de bewaarde bladen kunnen opmaken, werd geheel het leven van Sint-Trudo in één hand (littera bastarda) geschreven. Alle hoofdstukken beginnen met een rode lombarde; op drie na zijn deze lombarden twee regels hoog; vijf ervan zijn opengewerkt. De kapittelaanduidingen zijn in het rood geschreven, maar na het 30ste hoofdstuk niet meer ingevuld. In de tekst komen rood doorstreepte hoofdletters en rode paragraaftekens voor. Zoals gezegd, vertonen de bladen geen oude foliëring; we hebben ze van 1 tot 31 met potlood gefolieerd.

Toen de heer K. Stevaux ons de bladen ter bestudering had overhandigd, werden we al dadelijk sterk geboeid door de fragmenten van het leven van Sint-Trudo. Al dadelijk rezen er bij ons problemen. De taal was vlot en zuiver en vertoonde niet de latinistische zinsbouw, die vele uit het Latijn vertaalde heiligenlevens kenmerkt. Een vergelijking van de fragmenten met Donatus en Theodoricus wees uit dat de tekst het meest met Theodoricus overeenstemde, maar er toch niet uit «vertaald» bleek te zijn. Veeleer hadden we te doen met een vrije bewerking ervan. Bovendien kwam de kapittelindeling niet met Theodoricus overeen. Al deze problemen waren ineens opgelost, toen we de fragmenten van dit prozaleven met de fragmenten van het berijmde leven konden vergelijken. Het prozaleven is niet anders dan een prozabewerking van het berijmde leven⁵. In de gedeelten, die zowel in het ene

(4) Het leven van Sint-Rochus en de eerste legende van Sint-Hubertus komen ook voor in een ongefolieerd handschrift dat aan wijlen Mgr. Dr. F.J.C.M. Op de Coul, 's-Gravenhage, heeft toebehoord. Daarbuiten bevat dit handschrift *Jhesus collacien, Die forme ende die regel der nouicen wij eyn yegelic nouicius sal onderwesen werden naden heiligen leere bonaentura* (vertaling van *Regula novitiorum*), alsook legenden van de HH. Catharina, Erasmus, Lodewijk, Tecla en Eutropius. De huidige bewaarplaats van dit handschrift is ons niet bekend.

(5) Buiten het berijmde leven van Sint-Trudo werden, zoals bekend, nog andere Middelnederlandse dichtwerken in proza bewerkt: *Alexanders historie* en *Die destructie van Jherusalem* in de *Historiebijbel van 1360* (verkeerdelijk de z.g. *Tweede Historiebijbel* genoemd) zijn resp. bewerkingen van het 4de boek van de eerste partie van de *Spiegel Historiae* en van *Die wrake van Jherusalem* van Jacob van Maerlant; de

als in het andere leven overgeleverd zijn (het slot van kap. 16, kap. 17 en het slot van kap. 18), komen de teksten vaak woordelijk overeen; bovendien is de kapittelindeling in beide levens dezelfde. Als bewijs hiervan laten we twee parallelplaatsen volgen.

Berijmd leven, vs. 193-206

Want bi vrre vorsienecheit Es gegeuen genadecheit Der werelt ende al die gelike Den ingel bliscap in himmelrike Jn dogden seldi v seluen keren Jn wijsheiden seldi leren Ende inder ewangelien broeder mijn Seldi onsen here sijn Een getruwe knecht ende bode te bereidene onsen here gode Een volmaect volc dat hem sal Dienen ende louen ouer al Want den scat dien hi in v sloet Seldi vt geuen met vromen groet

Prozabewerking, kap. 16

want by uwer voersienicheit es der werelt ghenade ghegheuen ende den enghelen blijscap Jn doechden seldi toe nemen ende in wijsheit leeren Ende inder ewangelien lieue brueder mijn seldi onsen here wesen een ghetrouwe knecht ende bode hem te bereyden een volmaect volc dat hem dienen ende louen sal want die scat dien god in v besloten heuet daer seldi groete vruecht mede doen

Berijmd leven, vs. 311-335

Ende selt met hare leren Wesen die apostel ons heren Hier in dit lant van hesbein Ende selt sijn dat salege grein Daer ons here af seit Op dat tcoren dat men leit Jn derde niet wel en versterft So bliuet allene ende verderft Ende steruet soe bringet vrocht Dus sidi sone wt gesocht Want gi doet godewet Van al dat der werelt ane geet Des seldi den volke ons heren Exempel geuen na v leren Met worden ende met werke mede Seldi hen hare salichede Leren. ende metter screfturen Soe dat gi ter lester vren Selt horen dat heilige wort Comt hier in die vroude uwes heren Getruwe kimpe wt gelesen Want het heeft v gereet gewesen Vanden beginne van erterike Dat seldi horen sekerlike Opdat gi volstaet aldus

Prozabewerking, kap. 17.

[...] [hei]ligher leeringhen seldi sijn ons heren apostel hier in dit lant van heysbein ghi sijt dat salighe terwen coren daer onse here af seit eest dat in derde niet wel en versterft soe blyuet allene mer steruet soe brenghet vele vruechten Dus sy di lieue sone wtghesocht ende doot van alle datter werelt aen gaet daer om seldy den volc gods goet exempel gheuen met uwer leringhen ende werken ende lerense metter scrijfturen op dat ghy hoeren moeghet inden lesten daghe Eya goet knecht ende ghetrouwe compt in die vroude dijns heren ghetrouwe knecht dit heuet v bereet gheweest van beginne der werelt op dat ghy aldus volstaet

proza-Spiegel der sonden is een bewerking van het gelijknamige gedicht; het volksboek *Reinaert die Vos* (Delft, Gheraert Leeu, 1479) is een bewerking van *Reinaert II*, enz.

Laten we proberen uit te maken uit hoeveel hoofdstukken deze prozabewerking — en dus ook het berijmde leven dat eraan ten grondslag ligt — kan hebben bestaan. Bewaard gebleven zijn, geheel of gedeeltelijk, 33 hoofdstukken : kap. 16-20 en 23-49, beantwoordend aan Theodoricus I, 8-11, 13-18 en II, 1-19, en het laatste hoofdstuk dat niet bij Theodoricus voorkomt en als een oorspronkelijk epiloog dient te worden beschouwd. Evenmin vertaald is kap. 29 dat een samenvatting van de eerste 28 hoofdstukken bevat. De vraag rijst hoeveel hoofdstukken er tussen het 49ste en het laatste kapittel verloren zijn gegaan. Theodoricus II, 20 zal de stof voor het 50ste kapittel hebben geleverd ; Theodoricus II, 21, een niet-verhalend hoofdstuk dat als epiloog dient, is waarschijnlijk niet vertaald, maar door de bovengenoemde oorspronkelijke epiloog vervangen. Komen deze veronderstellingen met de waarheid overeen, dan heeft dit prozaleven — en dus ook het berijmde leven, waarnaar het is bewerkt — uit 51 hoofdstukken of liever uit 50 hoofdstukken en een epiloog bestaan.

Met de vraag naar de bewerker en de tijd van ontstaan van de prozabewerking begeven we ons op het glibberige terrein der hypothese. Redelijkerwijze is de bewerker te zoeken in Sint-Truiden, waar Sint-Trudo als stichter van de beroemde abdij bijzonder werd vereerd, waarschijnlijk in een of ander Sint-Truidens klooster, misschien in de abdij zelf. Vreemd is het dat de bewerker niet de *Vita Sancti Trudonis* van Donatus of van Theodoricus zelfstandig heeft vertaald, maar het oudere berijmde leven in proza heeft bewerkt. Kende hij geen Latijn of leek het hem gemakkelijker de berijmde tekst aan zijn prozaleven ten grondslag te leggen? Ontstaan is de bewerking in de 15de eeuw, toen berijmde heiligenlevens verouderd waren en er tal van heiligenlevens in proza in omloop kwamen, die uit het Latijn waren vertaald of naar Latijnse bronnen waren bewerkt. De prozabewerking bestond al ca. 1470, daar om die tijd het handschrift werd geschreven, waartoe de overgebleven bladen hebben behoord.

Nog rijst de vraag in welk klooster het handschrift kan zijn geschreven, waarvan de fragmenten deel hebben uitgemaakt. Het lijkt ons waarschijnlijk dat het in een Sint-Truidens klooster is ontstaan, waarmee de taal van de fragmenten zeker niet in tegenspraak is. De fragmenten werden in Melveren (Sint-Truiden) gevonden en zouden in dat geval vóór de ontdekking in 1957 hun stad van herkomst niet hebben verlaten. Misschien is het in Sint-Luciëndal geschreven, een Sint-Truidens klooster van reguliere kannunnikessen van de H. Augustinus, waarvan verschillende Mid-

delnederlandse handschriften bewaard zijn gebleven⁶. Eén van de 12 legenden, waarvan fragmenten bewaard zijn, is, zoals we boven hebben vermeld, de legende van de H. Lucia, ontleend aan de eerste vertaling van de *Legenda aurea*. Werd precies deze legende aan die omvangrijke verzameling van 182 legenden ontleend ter ere van de patrones van het klooster? Een vergelijking met hs. Gent, U. B. 896, uit Sint-Luciëndal afkomstig, heeft niets opgeleverd: ofschoon dit handschrift dat een aantal legenden uit de *Legenda aurea* en enkele andere heiligenlegenden bevat, ook in verschillende, wel eens gelijkaardige handen is geschreven, hebben we er geen van de handen in teruggevonden, die we al in de fragmenten hadden ontmoet.

Hieronder geven we de fragmenten van de prozabewerking diplomatisch uit. De opgeloste abbreviaturen hebben we gecursiveerd. Zoals vermeld, zijn de bladen lelijk gehavend: stroken zijn met tekstverlies weggesneden, er komen wormgaten voor, door vocht zijn letters, woorden, zinsneden en tekstgedeelten weggerot of onleesbaar geworden. In tal van gevallen hebben we kleinere leemten, soms met behulp van de berijmde tekst of van het Latijnse voorbeeld, kunnen aanvullen. Al wat we zelf hebben aangevuld, hebben we tussen vierkante haakjes geplaatst. Overal waar het handschrift een leemte vertoont, die we niet hebben kunnen aanvullen of waar de uitgewiste tekst, ook onder ultraviolette belichting, onleesbaar is geworden, hebben we drie puntjes tussen vierkante haakjes geplaatst en onder aan de bladzijde de omvang van de leemte of van het onleesbare gedeelte aangegeven. Na het 30ste hoofdstuk zijn de kapitelaanduidingen achterwege gebleven; we hebben die er telkens tussen vierkante haakjes bijgevoegd. Onder elke kapitelaanduiding hebben we telkens tussen haakjes het overeenstemmende hoofdstuk bij Theodoricus opgegeven. Waar door de talrijke kleinere en grotere leemten in de tekst de samenhang van het verhaal de lezer niet duidelijk mocht zijn, verwijzen we naar de samenvatting van het leven van Sint-Trudo, die we boven naar Donatus en Theodoricus hebben gegeven.

(6) Zie over de Middelnederlandse handschriften uit dit klooster: [J. Deschamps], *Tentoonstelling van Middelnederlandse handschriften uit beide Limburgen. Catalogus*. Hasselt, 1954, blz. 53-56, nr. 75-82. Het klooster Sint-Luciëndal werd gesticht in 1420 door de zusters van Sint-Barbaradal te Tienen; het was buiten de Diesterse poort gelegen, in de Sint-Jansparochie. In 1450 werd het klooster Sint-Hiëronymusdal, „opden steynaert” binnen de muren van Sint-Truiden gelegen, met Sint-Luciëndal verenigd, zodat dit laatste klooster over een refugehuis binnen de stad beschikte. Zie J. Pacquay, *Ste Luciëndal en St Hiëronimusdal te St. Truiden*, Verzamelde Opstellen, uitgegeven door den Geschied- en Oudheidkundigen Studiekring te Hasselt, XII (1936), blz. 35-42.

TEKST

[*Dat xvj capittel*]
(Theodoricus, I, 8)

- 1 Ende¹ seker die [dese twee] heileghen hadde² [sien v]ergaderen hi had-
[de moghen] wanen dat pau[lus ende an]thonius weder [ghecomen] wa-
ren die inder [1 r° b] woestinen van egypten laghen. dusdanen strijt was
5 tusschen dese twee heileghen In hen was alle godlijcheit ende mynne
Trudo woude den busscop ere doen als synen meester Die busscop erde
oec die heilicheit des ionghen mans want hem dochte dat sijn leuen ho-
ghere was. mer doch soe heuet in desen verwonnen dat meesterscap
Ende sinte remacle began eerst te spreken ende seide. here Jhesus ghi
moet sijn ghebenedijt ende gheert nv ende tot alre tijt die altoes ver-
10 troest die v mynnen ende in haer herte draghen die ons met uwer ghe-
naden vergadert hebt in desen daghe Glorie lof ende werdicheit moet
v sijn cristus die in desen eertschen vate hebt verborghen uwen scat tot
dier tijt dat ghine selue wilt openbaren Die dach sal noch comen dat
hi sal moeten wt gaen om te ghesterken die kerstenheit ende si sal sere
15 by hem ghehoecht ende ghe[1 v° a]werdicht sijn ¶ Noch sprac die
heileghe busscop remaclus met eens propheten monde ghebenedijt moet
ghy sijn van gode mijn lieue brueder want by uwer voersienicheit es
der werelt ghenade ghegheuen ende den enghelen blijscap In doechden
seldi toe nemen ende in wijsheit leeren Ende inder ewangelien lieue
20 brueder mijn seldi onsen here wesen een ghetrouwe knecht ende bode
hem te bereyden een volmaect volc dat hem dienen ende louen sal want
dien scat dien god in v besloten heuet daer seldi groete vruucht mede
doen

Dat xvijde capittel
(Theodoricus, I, 9)

- 1 NA dat die heileghe remaclus gode aldus gheloeft hadde Ende oec
gheynt hadde sijn prophesie vanden [manne go]ds trudo ende hem ghe-
benedijt hadde Doen seide hi tot sinen nuwen gast. lieue sone langhe
heb ic di begheert ende hebbe di herde wert [1 v° b] in mijnre herten
5 e[nde ic kie]se³ v tot mynen l[ieuen sone] van nv voert [ende lie]ue
kint nv hoer[t wat die] dinghen sijn die [mijnre] cleyneheit vertoe[nt
waren] God gaf mi te [verstaen] wat ic met v do[en moet] ende waer
dat ic [v senden] soude Dinghel [gods sei]de in vysione d[at gi te]
my comen sout [ende doen] nae mynen rad[e ende hi] heuet mi ghe-
10 op[enbaert] dat ic v sal le[ren ende v] wijsen waer g[hi gaen] selt Soe
hoert [lieue sone] waer god wilt [dat ghi] gaet ghi selt g[aeen ter]

(1) De linkerhelft van fol. 1 r° a is weggesneden; behalve de zes laatste regels, waarin we de leemten hebben kunnen aanvullen, hebben we de rechterhelft wegge-
laten.

(2) Hs. hadden

(3) De rechterhelft van fol. 1 v° b is weggesneden; behalve in de laatste regel hebben we de leemten met behulp van de berijmde tekst kunnen aanvullen.

- stat van metz [die ene] vanden moederen [is in gal]lien Daer woe[nt dat] salighe licht go[ndulfus] die busscop dien [onse he]re heuet wter[coeren lie]ue sone hi es al[er eren] wert want god [heuet hem]
- 15 uercoren enen ghe[trouwe] herde sijnre scap[en Te hem] seldi gaen ende sel[di in] synen handen ghe[uen al] dat erue dat ghi [hebt in] haspegouwe ende [...] [2 r° a] [...] ⁴ marteleer sinte [steuen] Op dat ghy daer [mede] moecht beia ghen dat hoghe rijc van hier bouen ende den loen die god den salighen gheuen sal die haer erue om hem ouer
- 20 gheuen dat hen van haren ouders ghelaten Oec en seldi niet vergheten mijn lieue sone die ghelofte die ghi gode dedet doen ghi in v cleyne kerke saet dat ghi in v proper goet een nieuwe kerke maken sout ende goedense in allen saken ¶ Hier nae badet ghi onsen here dat hi v woude gheuen die gracie letteren te leren god heuet v altoes vercoren ende
- 25 v begherte sal v geschien Ende god sal in v planten wijsheit ende verstantnisse soe dat ghi in der heilegher kerken selt op gaen van grade te grade tot dat ghi doerdenne ⁵ vanden heileghen priesterscappe ontfanen hebt ende selt sijn [2 r° b] [...] ⁶ [hei]ligher leeringhen seldi sijn ons heren apostel hier in dit lant van heysbein ghi sijt dat salighe
- 30 terwen coren daer onse here af seit eest dat in derde niet wel en versterft soe blyuet allene mer steruet soe brenghet vele vruchten Dus sy di lieue sone wtghesocht ende doot van alle datter werelt aen gaet daer om seldy den volc gods goet exempel gheuen met uwer leringhen ende werken ende lerense metter scrijftueren op dat ghy hoeren moeghet inden
- 35 lesten daghe Eya goet knecht ende getrouwe compt in die vroude dijns heren ghetrouwe knecht dit heuet v bereet gheweest van beghinne der werelt op dat ghy aldus vol staet Ghi weet wel seide sinte remakelus of dit die forme van uwen leuen es die my onse here [2 v° a] [...] ⁷ ghelijc mynen lieuen kinde dat ghi volstaet totten eynde toe Ende volcht
- 40 hem die v vercoren heuet langhe te voren v ziele reine te houden die niet cleyen es voer gode ende uwen lichaem houdet in suerheit Ende die duecht van uwen leuen hout ernstelijke alsoe men een stat bewaert dien haer messelgier seit die viande sijn voer die poerte Met desen ende des ghelijken syns meesters leringhen verblijde die heileghe ion-
- 45 ghelinc ende dachte nacht ende dach hoe hi gode mochte gheuen van sinen leuen een suete vrocht

Dat xviii⁸ capittel
(Theodoricus, I, 10)

- 1 DJe heileghe ionghelinc was zere vertroest om dat hi dus suetelijc

(4) De twee bovenste regels van fol. 2 r° a zijn weggesneden; bovendien is de eerste helft van de derde regel door papierwormen weggevreten.

(5) Vóór doerdenne is doerde met rode inkt doorgebaald; in het doorgehaalde woord is de eerste e door de kopiist boven de regel bijgeschreven.

(6) De twee bovenste regels van fol. 2 r° b zijn weggesneden.

(7) De twee bovenste regels van fol. 2 v° a zijn weggesneden; op het einde van de tweede regel is ghe echter nog leesbaar.

(8) Hs. xvijde

hadde ghesproken met de [2 v° b] [...] ⁹ ende woude [weder keren]
 Sijn goede [meest]er sinte rema[cle wee]nde daer omme herde zere
 Ende waert *niet* doer *dat* vysioen dat hem god hadde beuolen *ende ver-*
 5 toent si en hadden *niet* ghescheiden een cleyne wijle Tes wonder hoe sy
 ghescheiden mochten doch het moeste sijn al waest swaer Die busscop
 ghinc met hem met alle sinen ghesynne al hadde hi oec eens conincs
 soen gheweest hi en hadde hem gheen scoenre wtgheley moeghen doen.
 dat was oec recht Want hoe mocht hi edelre ghesijn dan dat hi was gods
 10 ons heren sone Jn woerden ghedachten *ende werken* ¶ Doen dus die
 bisscop sinte remacle met alle sijnre meyseneyden met hem ghinc doen
 was daer een die dese ere begonste te ver- [3 r° a] [...] ¹⁰ heuet ons
 heden op bracht mijn here die busscop met desen man daer luttel goets
 aen leecht Een onbeset man es hi *ende een* maet persoen hi es *neder*
 15 *ende* maet daer om en soude mijn here die bisscop dus zere *hem niet*
 nederen tot desen want sijn gheselschap es dunne *ende* sijn cleeder sijn
 als een slauine. Wat heuet mijn here hier in *dat* hi met *hem* gaet. hi
 soude met rechte sien met wien hi ghinghe *dat* soude sijn *met* werde-
 ghen personen *ende* laten desen cokijn gaen Want ware dese man alsoe
 20 edel *ende* alsoe rijke als men ons seit soe soude hi *met* rechte gaen *met*
 eenre famielien edelre liede ghecleet *met* cierlijken ghewade en es nie-
 gherincs toe goet *dat* mijn here doet ¶ Hier in bynnen schiet die hei-
 leghe busscop van [3 r° b] [...] ¹¹ Doen keerde die [busscop] remaclus
 weder die inden gheeste verstaen hadde van godlijker openbaringhen
 25 die woerde die sijn kinder hadden gheseit in felheit ¶ Met swaren woer-
 den sprac hi *hen* toe *ende* seide wee v allen die daer berespt hebt den
 edelen knecht ons heren hoe dorstien alsoe berespen v lasteren en es
 anders *niet* dan sijn lof. ghy sijt die ghene die groete swaer bordene
 vint die vol sijn van alre vuylheit *ende* laet waerheit *ende* bescheiden-
 30 heit achter Scoenheit cleeder *ende* gheslechte laet den ghenen hebben
 die hem daer in verblijden als sise hebben. *ende* die en bedrueuen als
 sise niet en hebben mer onse deel es *cristus*. Want die glorie des conincs
 kinderen es al van bynnen Ende hoe mochte die knecht ons heren meer-
 der ere hebben dan die enghelen ons he- [3 v° a] [ren] [...] ¹² prin-
 35 [cen] deser werelt nochtan dienen si *hem* als knechten Welc mach oec
 meerder gheslechte sijn dan daer hem god toe vercoren heuet van be-
 ghinne der werelt. wat clederen machmen oec draghen die beter sijn
 dan die gods man draghet. *dat* es ontfermherticheit dier hi altoes ple-
 ghet aen wien hi oetmoedicheit siet ¶ Ghy vraecht om sijn rijcheit die
 40 heb ic v nv gheseit Want hi neemt willighe aermoede voer alle weelde
 Dusdanighe staen my te eren *ende* te mynnen te hanteren om te helsen
met begheren als die ghene die gode rade gaen in allen werken Ende
 al waer hemelrijc besloten soe *dat* die ghenade gods *niet* en openbaerde.
 si soudent ontsluten *met* enen woerde soe *dat* sijn ghenade mydelijc

(9) De twee bovenste regels van fol. 2 v° b zijn weggesneden.

(10) De twee bovenste regels van fol. 3 r° a zijn weggesneden.

(11) De twee bovenste regels van fol. 3 r° b zijn weggesneden.

(12) De bovenste regel van fol. 3 v° a is weggesneden.

45 soude dauwen Ghy sijt zere te lasteren *ende* te bewenen met ontferme-
lijken oghen [3 v° b] [...] ¹³ dese ghifte ghegheuen daer ghi dus zere af
verquaet dat v god vergheuen moet *Ende* en betert ghy v mesdaet *niet*
met reuerencien soe sal god sijns knechts onrecht op v wreken Met desen
50 woerden bracht sinte remakelus die kinder weder tot hare salicheit *ende*
verwandelde haer herten *met* groeten rouwe *ende* keerde weder totten
heileghen man *ende* baden ghenade van hem. die hi hen vriendelijc gaf

Dat xixste ¹⁴ *capittel*
(Theodoricus, I, 11a)

1 DOen die heileghe edele ionghelinc trudo comen was in sijn lant en
woude hi niet langhere daer merren Mer sonder beiden woude hi die
vaert bestaen die hem van gode beuolen was Op dat hi ghelijken mochte
den heileghen patriarcha abraham dien god beual te gaen wt synen lande
5 *ende* wt synen vrienden int lant dat hy [4 r° a] [...] ¹⁵ onbekent *ende*
die liede en kendens *niet* al waest nochtan dat hi doer hen henen leet
doer die poerte ¶ Dus es trudo met groeter begherlicheit comen in sinte
steuens kerke. die groeter tempeesten es ontstaen

Dat xxste capittel
(Theodoricus, I, 11b)

1 JN dien tijden dat honorius keiser was in occidenten *Ende* teodorius in
orienten quamen die wandelen met groeter menichten *ende* met groeten
ghewelt. die doen noch heden waren *ende* wouden alle die kerstenheit
verderuen Sy quamen ouer den rijen *ende* destruweerden *ende* riemen *ende*
5 allen die steden die si vonden Doer gallien voeren si *ende* quamen tot-
ter moselen *ende* voert totter stat van mets doen beleidensise *ende* wonnen-
se *ende* verderfdense [4 r° b] [...] ¹⁶ voer gheborchten *ende* die tornen
ende die porten. doen waenden sijt al ghewonnen hebben *ende* voeren van
daer elre wert om dat si metten sweerde alle die kerstenheit souden ver-
10 slaen Dit was die wrake gods daer god die kerstenheit om verderuen liet
Die stat van mets en hadde gheen scade dan dat die mueren ter neder ghe-
worpen waren Doen keerden si weder om die sake daer bi schijnt wel dat
die wrake gods was *ende niet* anders daer dlant dus mede onder ghinck
ghelijc dat sinte nichasius voerscreuen hadde dat die wrake gods comen
15 soude om vele sonden des kerstenen volcs Doen was die persecucie
groet soe datter veel heileghen *met* mertelien storuen andere werden
verslaghen [4 v° a] [...] ¹⁷ plaghen Dit duerde enen langhen tijt. dat
die kerke lach in bedwanghe. *ende* die keyser en conts *niet* gheweren
Doen si daer weder comen waren verderfdens sijt al dat si daer vonden

(13) De bovenste regel van fol. 3 v° b is weggesneden.

(14) Hs. xviii^{ste}

(15) De twee bovenste regels van fol. 4 r° a zijn weggesneden.

(16) De twee bovenste regels van fol. 4 r° b zijn weggesneden.

(17) De eerste regel van fol. 4 v° a is geheel en de tweede gedeeltelijk weggesneden.

20 *ende* versloeghen die liede *Ende* doen si comen waren in der kerken des eersten mertelaers sinte steuen die si wouden verbernen Doen saghen sy thant dien hoghen mertelaer staen bouen die kerke bereet te strijden *ende* te bescermen sijn reliquien. daer om worden sy versaecht *ende* en dorsten der kerken *niet* ghenaken *ende* keerden weder met vresen mer
 25 dander verderfdē si al ¶ Jn deser kerken es die heileghe trudo *met* groeter ynnicheit¹⁸ ghegaen want hi begherde *met* groeter begherten den heileghen mertelaer aen te beden ¶ Doen hi inder kerken comen was [4 v° b] [...] ¹⁹ beneden. hoe oetmoedelijke hi hem daer offerde voer elken autaar. *ende* *met* wat ynnicheit *ende* *met* wat begherten *ende*
 30 ghebeden des waren orkonden die stenen die hi *met* tranen nettede die hi stortte sonder op houden ¶ Eerstwerf knielde hi voer ons heren cruce *ende* aenbadet *met* groeter ynnicheit Daer nae ghinc hi voer dander autaren *met* soe groeter mynnen *ende* vrouwen. dat hem dochte dat hi te iherusalem was daer sinte steuen sine passie doechde. hem dochte
 35 dat hi ghinc daer die *mertelaer* disputeerde *ende* die ioden confondeerde *ende* daer menne steynde Hi verwonderde des mertelaers ghestadicheit. hi sach hoe die *mertelaer* sijn oghen op hief *ende* sach den hemel open *ende* *ihesum* staende ter rechter hant gods des vaders Om dese dinghen en cons- [5 r° a] [...] ²⁰

Dat xxiiijste capittel
(Theodoricus, I, 13)

1 die g[...] in²¹ *iherusalem* hi [sach d]at kint dat meer b[eg]herde wijsheit dan rijcheit *Ende* seide lieue kint die wijsheit gods moet v veruullen v begherte. *ende* gheue v herte *ende* sinne *ende* moet v verlenen volmaecte conste Om te berechten die kerke ons heren. *ende* ghesterke
 5 v in alre doecht Nae desen woerden gaf hien voer die heren vander kerken *enen* heileghen man om te leren. *ende* beual dat menne vander kerken goede voedde dier hi soe myldelijc sijn erue ghegheuen hadde Die busscop vermaende daghelijc synen meester *met* weenenden oghen *met* hoe groeter oetmoedicheit hi *met* rechte te leren ware *ende* te die-
 10 nen *ende* te eren segghende hoe groet waendi dat hi es Dese hoghe man comt tot my die van hoghen [5 r° b] [...] ²² in wijsheiden nochtan comt hi tot my *om* letteren te leren Sijn leuen es alle doecht want aen sijn leuen vint elc die wilt ghenoech te leren sijn leuen es alte mael groeter meester lere Sijn woerde die wy hoeren *ende* sijn wijsheit es
 15 meerder dan die letteren *Ende* sijn verstantenis *ende* sinen sin *ende* die werken die hi doet duncken my meerder dan die boeken oft lessen Mer tsaet dat in hem gheworpen es moet erst versteruen *ende* dan bren-

(18) *Hs.* ynicheit

(19) *De twee bovenste regels van fol 4 v° b zijn weggesneden.*

(20) *Hier ontbreekt een dubbel blad; bovendien is de bovenste regel van fol. 5 r° a weggesneden.*

(21) *Behalve die g in het begin en in op het einde is geheel de regel door papierwormen weggevreten.*

(22) *De bovenste regel van fol. 5 r° b is weggesneden.*

ghet vrocht der leringhen *sijn* vroecht sal groet *sijn*. want bi hem selen
 noch vele *menschen* ghesterct worden Dus bleef die heileghe trudo
 20 onder *sinen* heileghen meester dien hi beuolen was dat den ionghen
man noyt en [5 v° a] [...] ²³ hielt dat *men hem* leerde want wat *hem*
sijn meester leerde daer leide hi ernstelijc *sijn* herte toe *ende* vraechde
 als hem yet ghebrack ¶ Doen dese heileghe man dus van daghe te daghe
 25 hem seluen dat hi *hem* onder dede den ghenen dien hi in consten verre
 bouen was Om die grote lere en woude hi *hem niet* verheffen Mer hi
 keerde *sinen* sin *ende* *sijn* herte alte male te gode wert dien hi be-
 gherde

dat *xxiii*jste capittel
 (Theodoricus, I, 14)

1 Dje duuel die altoes *sinen* nijt sayt daer hi mach *ende* den mensche
 sere haet *ende hem* belettet van goeden werken heuet nv weder *sijn*
 hoeft op ghehauen *ende* heuet weder ghespreyt *sijn* fenijn om [5 v° b]
 [...] ²⁴ Daer [...] gherne ²⁵ af soude trec[ken] *Ende* heuet verwect *sijn*
 5 [volc] om te bestrijden den ridder *cristi* Mer die sterke gods ridder
 street teghen *hem* vromelijc *ende* verdroech oetmoedelijc alle die din-
 ghen die hem teghen quamen van sduuels wegghen ¶ Mer die duuel die
niet ghedoeghen en mochte dat hi dien ionghelinc sach clemmen van
 doechden tot doechden woude hem teghen hem keeren *Ende* peysde
 10 al ware hi eens verwonnen die den strijt eerst began hi soude den ande-
 ren aen brenghen *Ende* wort hi verwonnen soe sal hi den derden aen
 brenghen *ende* dat soude hi soe langhe herden dat hi en in vermoytheit
 oft verdriet mochte brenghen *Ende* gaen toe van daghe te daghe dat
 hijs *niet* en sal connen ghelyden hi en salne yet op antwerden soe groet
 15 verdriet [6 r° a] [...] ²⁶ alsoe die [...] ²⁷ [o]re stopt met [haren
 s]terte om dat s[i niet] hoeren en wilt den luyt van muysiken. aldus
 waest met desen des duuels fenijn Wat *hem* *sijn* ghesellen seiden *ende*
 ander goede liede hy bleef in *sijnre* quaetheit *ende* versprac den heil-
 leghen *man* *met* fellen woerden altoes *Ende* *met* verwoetheit liep hi
 20 hem op dats die busscop *niet* en wiste. *Ende* antwoerde *met* spotte als
 dese *sinen* souter can soe moet ic den tansweer hebben *ende niet* eer
 des onne my god God hoeret *ende* waert verbolghen al ghehinghede
 hi *hem* *sijnre* quaetheit ¶ Doent iaer om comen was die heileghe gheest
 die in allen dinghen den sin verlicht daer hi woenachtich es hadde
 25 den ionghelinc soe groete gracie ghegheuen dat hi [6 r° b] [...] ²⁸ me-

(23) *De twee bovenste regels van fol. 5 v° a zijn weggesneden.*

(24) *De bovenste regel van fol. 5 v° b is weggesneden.*

(25) *De tweede regel van fol. 5 v° b is geheel en de derde op Daer en gherne na door papierwormen weggevreten.*

(26) *De bovenste regel van fol. 6 r° a is weggesneden.*

(27) *Betalve alsoe die is geheel de tweede regel van fol. 6 r° a door papierwormen weggevreten.*

(28) *De bovenste regel van fol. 6 r° b is weggesneden.*

ren ¶ Die drossate die sere beneet *dat* die heileghe trudo daer wt *ende* in ghinc ende en hadde ghenen rouwe van sinen sonden doen sende hem god den tansweer daer hi om badt op dat hi met dier pinen worde ghecasteyt *ende* sijn mesdaet bekende *ende* quaem dien te ghenaden dien
 30 hi soe menighe blameringhe ghedaen hadde Die pine wies van daghe te daghe dat luyt *sijnre* stemmen was eyselijc *Ende* met sinen handen stiet hi af *dat* vleesch van sinen kynnebacken *met* groeter droefheit soe dat den ghenen diet saghen dochte dat hi soude veruaren *ende* wt sinen sinne comen *ende* het scheen bat dat hi den duuel bynnen [6 v° a]
 35 [...] ²⁹ ne noch sijn verdriet en mynderde *niet* tot dat hi sijn mesdaet *ende* quaetheit wel ontgouden hadde *ende* die duuel sijn ziel wten lichaem nam ¶ Nv hoert dese pine *ende* dit bispel ghi die gods goetheit *niet* en can verwecken tot penitencien oec hoe langhe dat hi v spaert die dach der wraken sal op v comen als ghijs niet en weet ¶
 40 Hoert ghi drossaten *ende* merct dit aen En wilt *niet* sijn heren vanden goede. mer hoeders *ende* knechten te doen dat v beuolen es. dienen *niet* af trecken. *ende* leert houerdicheit decken *met* oetmoedicheit ¶ Hoert quade tonghen *ende* ghefenijnt die altoes die goede quelt leert spreken v ghebede Dese hadde tijt der penitencien mer hi en begherder *niet* dat
 45 quaet dat [6 v° b] [...] erst ³⁰ bleef hi [doot] ¶ Van deser victorien en verhief hem trudo *niet* mer bleef euen oetmoedich als een kint van welken myrakel die busscop *ende* alle die stat groet wonder hadde Mer die ghetrouwe kempe ons heren toende crancheit voer sijn cracht *ende* voer die ere oetmodicheit

Dat xxvste capittel
(Theodoricus, I, 15)

1 DEse heileghe trudo die nv wel was ghefondeert In die sciencie grammatika ghinc voert ten anderen sciencien weert dier hi saen meester waert want hi hadde goeden sin. Wanneer die aerten hem yet vermoyden als si dicke vele clercken pleecht diere te langhe in studeren Dan
 5 moeten si hen *met* bedwanghe verwandelen *ende* vermaken of haer nature sout bequelen Dan ghinc [7 r^oa] [...] ³¹ ten oeffende *ende* lassen *met* alsulker mynnen dat hi daer nieuwe cracht af ontfinck ¶ Oec soe veruerrede hi hem van gheselschap der liede soe hi meest mochte *ende* vloec in die woestijne op dat hi badt mochte contempleren. *ende* sijn
 10 boeken ouer studeren Met disputacien en woude hi hem *niet* moeyen op datmen daer mede *niet* en soude weten die grote conste die in hem was. Mer als hi quam ter heilegher scrijftueren soe studeerde hise blydelijc om te beleuen soe dat scheen dat hi *niet* en achde mer hat versmaedde die gheleertheit Soe gheheelijc hadde hi hem ghegeuen ter clergien dat
 15 hi begherde clerc te sine *ende* *met* hem te lesen *ende* te singhen *ende*

(29) De twee bovenste regels van fol. 6 v° a zijn weggesneden.

(30) De twee bovenste regels van fol. 6 v° b zijn weggesneden; bovendien is de derde regel op een paar letters en erst na door papierwormen weggevreten.

(31) De drie bovenste regels van fol. 7 r° a zijn weggesneden.

onsen here [7 r° b] [...] ³² kerken des eersten *martelaer* sinte steuen
ontfinc hy crune *van* sinte gondolf den bisscop Doen nam hi aen die
wapenen des heileghen gheest *ende* wart daer gods ridder hi nam aen
dat sweert gods om te wedersta[en den] helschen pharaon ende sijn heer
20 die teghen gode ghewapent waren dien hi dicke wederstont. aldus trat
dese heileghe *man* met graden op in die heileghe oerden soe langhe
tot dat tvolc ghemeynlijk riep datmenne priester maken soude Doen die
heileghe *man* hoerde datmenne priester maken soude herdachte hi *dat*
die wyse *man* seyt Die rechtuerdighe [7 v° a] [...] ³³ sijnre mesdaet Dies
25 *wart* hi een luttelken *veruaert* want *hem* dochte dat hi dier *eren* onwerdich
was Mer doch liet hi hem gheraden *ende* settede die mynne voer die vrees
ende ontfinde die heileghe oerden die hi soe tamelijc *ende* soe [oet]-
moedelijc hielt dat niemant *hem* ghelijc en was Die priesterscap en han-
teerde hi *niet* om *dat* hi daer ere af hebben soude. mer *om* dat hi *met*
30 alre oetmoedicheit gode woude aenbeden *ende* *eren* Niemants goet en
begherde hi mer hi begherde *met* gode ghemeyne te sine. hi en begherde
niet dan die werken gods noch hi en leefde hem seluen alleen *niet* mer
allen menschen was hi ghemeyne ¶ Op desen dach *dat* die heileghe *man*
priester [7 v° b] [...] ³⁴ gherect een coerde die doer die werelt strechte
35 *ende* in allen die heileghe stede om haren lieuen sone te *eren* *ende* te
verhoeghen want si bi hem soude werden ghehoecht In deser brulocht
auont eten soe gaf *dat* heileghe lam sijn edele *ghiften* *ende* leidse in
des priesters herte ¶ Die tafelen leide hi daer in van goeder *ende* ghees-
telijker mynnen die hi tot gode draghen soude *ende* te sinen euen ker-
40 sten waer hi saghe sijn ghebreckelijcheit Oec gaf hi hem die roede om
die mesdaghe te corrigeren *ende* elc van desen *tween* te doen met
bescheidenheit Dit heuet die goede soen wel [8 r° a] verstaen *ende*
heuet myldelijke ghedeilt alle den ghenen diese begherden *Ende* al
deilde hise myldelijc den anderen nochtan bleuen si gheheelijc in sijnen
45 herten ¶ Wie mochte werdelijc ghenoech vertellen *met* hoe groter suer-
heit *van* herten *ende* van lichaem hi den werdeghen lichaem ons heren
handelde Mi waer swaer te vertellen sijn vasten *ende* sijn waken *ende*
sijn almoesen die hi dede doer die ere gods *Ende* hoe reine *dat* hi sinen
lichaem hielt van alre saken dien besmetten mochten *Ende* hoe zere hi
50 *hem* seluen versmaedde om god Mer dit was dmynste *dat* hi dede *ende*
ghedaen heuet van sijnre kintscheit Ghebenedijt moet ghi sijn here al-
mechtighe vader die altoes in uwen knechten wonderen [8 r° b] doet by
uwer ghenaden die niemant en mach [...] ³⁵

Dat xxvste capittel
(Theodoricus, I, 16)

1 DOen dese heileghe sant trudo [langhe] ghewoent hadde in [dat
l]ant *ende* hi van daghen ouder waert soe woude hi *niet* langher ondra-

(32) De drie bovenste regels van fol. 7 r° b zijn weggesneden.

(33) De drie bovenste regels van fol. 7 v° a zijn weggesneden.

(34) De drie bovenste regels van fol. 7 v° b zijn weggesneden.

(35) Het laatste woord van dit hoofdstuk is door papierwormen weggevreten.

ghen den wasdom dien hi beiaecht hadde sinen lande daer hi wt gheboren was hi en woude sinen lieden ghenadelijc wt ghieten daer om
 5 woude hi weder keren te sinen lande wert ¶ Die [heil]eghe busscop [gondulf] die sijn voester kint sach aldus wassen ende een groet leeraer der ewangelien sijn Ende dat hem oec wel betaemde die scape ons heren te regeren ende te leren met woerden ende met exempelen seide tot hem met groeter begherten dese woerde lieue sone verstaet mi want god in
 10 die gheplant heuet [8 v° b] sijn gracie ende di verlicht metten gauen des heileghen gheests ende oec ghesterct sijt in leringhen. soe moechdi wel lieue sone vanden ambachte dat ghy ontfanghen hebt dats die ere vander priesterscape beghinnen te berichten die kinder ende die scape ons heren met woerden ende met leringhen ende voer hem den strijt
 15 te bestaen Tis tijt dat wy beide gaen werken in ons heren wijngaert op dat wy inden ionxsten daghe te gader moeten gheloent sijn die te gader die pine ghehadt hebben Ende dat ons die here vanden wijngaerde als sinen vrienden moet gheuen den penninc daer wy hem ghetrouwelijc om ghedient hebben want god berespte den knecht die den penninck
 20 niet en gaf met ouerwynninghen daer om moechdi merken dat [8 v° b] ghi van gode sere berespt sout sijn die soe vele gracien ontfanghen hebt Niet alleen om uwen wil mer om dat ghise allen menschen sout mede deilen ende met wasdom voer hem brenghen lieue sone hebt wijsheit ende tijt ende en scaemt v niet hueder te sijn ouer gods vaetkens
 25 die ic v hier beuelen sal voer gods enghelen Jc beueelse dijnre hoeden als minen gheestelijken soen Want soen soe wie ghi wten weghe der gherechticheit siet dolen daer suldi arbeit toe doen dat ghi en weder leit Want alsoe menich vaetkens als ghi ten io[nxten dag]he sien sult d[...]*ich* [...] ³⁶ heuet geweest daer seldi v af verblyden Daer om
 30 lieue sone ontfaet die macht die v nv beuolen es vander heilegher kerken van mets sijt [9 r° a] haer apostel ende haer dienstman i[n d]la]nt van haspegouwe daer g[hi] nv toe trecken wilt. want weet dat daer no[ch hed]en opten dach liede [sijn] te menigher stat die d[ie afg]den aenbeden ende daer es ghebrec kerstelijker [ler]en Die provincie
 35 die v beuolen es vander heilegher kerken van mets visenteert vriendelijc soe [da]t kersten gheloue mach bloyen allen heidenen te vernoye daer nv scandelijc woent dat ongheloue Ende leert des duuels dieren volghen den iocke ons heren ende doet hen smaken der sueticheit die god in die ghestort heuet want si en connen niet dan dat gode
 40 vrent e[s lee]rt hen aen v kennen die suete melodie vander heilegher ewangelien die elc goet mensche behoert te weten v seluen soe vermaen ic oec dat ghi altoes ende in elcke stede die wet gods [9 r° b] hebt in uwer herten ende in uwen monde ende dat ghi [met] uwen werken niet en [...] ³⁷ van dat ghy mett[en woerden] leert want of [...] ³⁸
 45 ien ons heren [...] ³⁹ ontfanghen [werden] dat wi enghelen gheheten

(36) Van deze regel zijn slechts d in het begin en ich in de tweede helft leesbaar.

(37) Hier is een woord deels door papierwormen weggevreten, deels door vocht uitgewist.

(38) Hier is een halve regel door vocht uitgewist.

(39) Hier is een halve regel door vocht uitgewist.

werden soe moeten wy onse const wel hoeden want die const salmen tot
 allen t[ijde] sueken in des p[...]t⁴⁰ Ende die lie[...]⁴¹ se [on]tfan-
 ghen [...]ds⁴² salse hen [...]a⁴³ [l]dus bider hu[lpe gods g]hesalicht
 wesen W[ant de]n ghenen die sympel s[y]n sal denghel ons heren
 50 de[n] wech der salicheit leren [Ende o]p dat ghi mijn lieue [sone]
 een ghetrouwe dienst [man] moecht sijn ende die [n]uwe scape die
 nv in d[ra]nghe sijn verre verscheid[en] van gods coyen ende lig-
 gh[e]n in sduuels stricke te g[o]de moecht brenghe[n] soe s[eldi e]n
 nuwe kerke stichten d[ie ghy] selue berechten [9v v^o a] selt ende chie-
 55 ren met goeden Op dat die lammere gods alle doechden aen v moeghen
 leren ende ve[rh]oecht moghen werden [mett]en rijke gods met hen-
 nen leyder diese met eren tot groeten lone heeft ghebracht lieue soen
 nv en laet [v her]te niet beswaren dat [wy tot] deser tijt nv scheyden
 [...] ⁴⁴ dat weet voer [...] ⁴⁵ gheen stat [...] ⁴⁶ en mach scheid[en]
 60 [...] ⁴⁷ herte blyuet [...] ⁴⁸ der Daer [...] ⁴⁹ es dmyne [...] ⁵⁰ ne es
 daer es [...] ⁵¹ oec ende sal altoes sijn dat weet ic wel o[p] dat ons ⁵²
 onse vader van he[melr]ick vergadert in s[ine g]lorie Dese ende deser
 [ge]lijke woerde sprac d[i]e heileghe busscop gondulfus ⁵³ tot [sinen
 lieuen soen] trudo [...] ⁵⁴ en soude [Noch een suet vr]iendelijc woert
 65 sp[rac die] meester die sijn discipel [g]herne [9v v^o b] hoerde ende
 anderweruen heeft hien [ghe]benedijt Daer nae onder custen si hen
 met heeten tranen ende scheiden van malcanderen met groeter mynnen
 ende droefheit

Dat xxvij capittel
 (Theodoricus, I, 17)

- 1 DOen dese heileghe man die vol was van duen sympelheiden ghinck
 wter stat van mets doen volchde hem alle dat volc manne ende wiue
 groet ende cleine die groeten rouwe hadden om sijn enen gaen Ende
 seiden met wenenden oghen. hoe selen wi nv moeghen deruen v suete
 5 teghenwoerdicheit die ons nv beroeft wort Salich es dat lant dat met
 onser scaden rijck wort ende ghetroest wort met o[nsen] zere Ons ver-

(40) Tussen p en t is een halve regel door papierwormen weggeveten.

(41) Tussen lie en se zijn zes à zeven letters door papierwormen weggeveten.

(42) Vóór ds is een halve regel door papierwormen weggeveten.

(43) Hier is een halve regel door papierwormen weggeveten.

(44) Hier is een woord door vocht vergaan.

(45) Hier is een halve regel deels door papierwormen weggeveten, deels door vocht vergaan.

(46) Hier is een halve regel door papierwormen weggeveten.

(47) Hier is iets minder dan een halve regel door papierwormen weggeveten.

(48) Hier is een halve regel door papierwormen weggeveten.

(49) Hier is een halve regel door papierwormen weggeveten.

(50) Hier is een halve regel door papierwormen weggeveten.

(51) Hier is een woord door papierwormen weggeveten.

(52) Ons door de kopiist boven de regel bijgeschreven.

(53) De kopiist schreef eerst gondolfus, maar schreef daarna een u boven de tweede o.

(54) Hier is driekwart van een regel door vocht uitgewist.

lies es haer ghewin wat helpt ons dat ghy ons gheleent waert als ghy
 ons dus haestelijc laet Ons si doch nv gheorlouet dat wi v volghen
 moe-[10 r° a]ghen die soe vele goets hebt ghedaen onsen lande ende onser
 stat van onsen goeden werden wi ontfermelijc beroeuet ende een ander
 10 volc saelt ghewynnen Wy sijn verstoten wi sijn wter hoeden ghedaen
 dat selen weten die felle roeuers die tot ons bereet hebben alle onsalich-
 cheyt Doen ontfermde den mylden priester dese claghen ende sijn herte
 waert gheruert met rouwen Nochtan en woude hi *niet van sinen weghe*
keren noch laten die ghehoersamheit die hem die heileghe busscop be-
 15 ual al ontfermde hem des volcs Doch hi gaf hen die beste gaue die hi
 hadde dat waren troestelijke woerde die si sere begherden daer nae gaf
 hi hen die bened[ix]ie⁵⁵ ende be[u]als[e] te gode Mer d[ie rou]we
 [...] ⁵⁶ sympel- [10 r° b] heiden als een duue Noyt en was hi in archei-
 den ghesien mer altoes euen saechte ende in enen ghedachte te gode
 20 wert Noyt en was hi te droeue noch te blyde mer altoes in enen wille
 want sijn herte ruste in gode ¶ Daer nae quam hi tot tongheren die
 wilen die meeste stat was int lant van gallien mer doen die wandalen
 daer doer leden destruweerden sise ende woestense soe zere dat si nem-
 mermeer en mach comen te soe groeter eren als si te voren was ¶ Doen
 25 die heileghe trudo te tongheren comen was quam hi tot sinte remacle
 den heileghen busscop dien herde wel ontfinc ende elc was des anders
 blyde Doen ver[telde] hi de[n heiligh]en busscop hoe hi [...] ⁵⁷ g[he-
 se]lle Jn [...] ⁵⁸ [10 v° a] ende in cueren om *met hem* te berichten die sca-
 pe ons heren die *hem* beuolen waren Om dat hi in sinen ouden daghen
 30 sijn borden soude helpen draghen die *hem* nv een deel te swaer waert
 want hi hadde sijn iaren ouerbracht met pynen Dus heuet hien ghe-
 nomen tot enen gheselle die kerke te regeren die onder sijn regement
 waren. alsoe *onse* here wileneer aaron sette moyse^{enne} te helpen als voer
 pharaon te spreken ende in elcker steden daer noet was ¶ Doen dese
 35 heileghe trudo een stuck met *hem* hadde gheweest ende elc den anderen
 onderdanich scheen [te wese]n soe datmen niet [...] ⁵⁹ als [10 v° b]
 marta die altoes haer suster diende die haer gherne in siende hielt Dus
 heuet die heileghe remacle ghedaen want cort hier na begaf hi dese
 werelt ende oec sijn busdom ende trat *met* groeter begherten in een
 40 religioen inden cloester van staueloe daer hi een heilich leuen in leyde
 Daer nae soe wart saen verheuen in sijn stat *Sinte* theodaert een heilich
 man. ende daer na wan hi den hemel *met* groeter eren ende wart *cris-*
tus preciose mertelaer.

(55) *Tussen die en benedixie is beste gaue die hi hadde rood doorgehaald.*

(56) *Hier zijn vier regels door papierwormen weggevretten of door vocht uitgewist.*

(57) *Hier zijn een zestal regels op enkele letters na door papierwormen weggevretten.*

(58) *Hier is één woord deels door papierwormen weggevretten, deels door vocht vergaan.*

(59) *Hier zijn negen regels op enkele letters na door papierwormen weggevretten.*

Dat xxviii capittel
(Theodoricus, I, 18)

- 1 DOen die heileghe zielen dus gescheiden waren metten lichaem di
doch nye ghescheyden en waren metter sielen woude [die] heileghe
priester [weder keren te] sinen lande wert [ende] soude lyde[n d]oer
een [ghe]huchte [D]oen die liede vernamen [dat] die [heileghe] man
5 dae[r wed]er k[eerd]e [...] ⁶⁰ [11 r° a] O werdeghe ere bouen alle
ghetal wiems heileghe leuen die hemelen selue orconde gheuen ende
dien die hemelsche claerheit openbaerde al eest dat wi arme sonderen
in deser eertscher ellenden v niet werdelike en moeghen louen noch
nae gheuolghen Nochtan gheue ende onne ons god met uwer hulpen
10 dat wijt werdelijke vertrecken moeghen ende verwonderen tot uwer
eren Ende dat wi daer bi gherect moeghen werden ende alle diet
hoeren selen ¶ Des [smor]ghens [...] ⁶¹ dese ghebueren die schernen
dat si die [11 r° b] stat beligghen [...] ⁶² [11 v° a] [...] ⁶³ Vele mira-
[11 v° b] kelen dede dese heileghe man soe waer hi quam Ja soe vele
15 dat si ontellic sijn

Dat xxixste capittel
(Samenvatting van Theodoricus, I, 1-18)

- 1 NV hoert dat heileghe leuen van sinte trudo die sijn lant ghelaten
hadde ende was ghegaen te mets totten busscop gondolf dien priester
maecte ende leerde hem die heileghe wet daer hi die lieden mede v[er-
li]chten soude die in s[inen la]nde waren die hen noch die somighe
5 hielden aen die afgoden ende gods gheboden niet en kenden Ende
doen hi dit wel geleert hadde biden orloue vanden goeden man gon-
dulfus daer hi bi gewandelt hadde ende dien priester ghe[weest had]de
[...] ⁶⁴ te synen [...] ⁶⁵ [e]nde quam hi te [...] ⁶⁶ stat daer was
[sinte rem]akel busscop dien te [en]en gheselle vercoes i[n] orber der
10 heileghe ker- [12 r° a] ken ende waren daer een stuccke tijts te gader
Daer nae namen si orlof ende die heileghe busscop remaclus waert daer
monic inden cloester van staueloe Ende nae hem wart busscop die heileghe
Sinte theodaert die sint doer gode waert een heilich ende pre-
ciose martelaer Ende die heilege sinte trudo es ghescheyden van ton-
15 gheren ende toech te lande Opten wech daer hi leet bekeerde hi
menighen mensche daer hi hem zere af verblijde hi quam tot enen
ghehuchte daer god sijn heilicheit vertoende bi groeten lichte dat men

(60) Hier ontbreekt een blad.

(61) Hier zijn een achtal regels deels door papierwormen weggeveten, deels door vocht uitgewist.

(62) De helft van fol. 11 r° b is weggesneden; behalve de eerste regel hebben we de linkerhelft hier weggelaten.

(63) De linkerhelft van fol. 11 v° a is weggesneden; de rechterhelft hebben we op de laatste regel na weggelaten.

(64) Hier is wat meer dan een halve regel door papierwormen weggeveten.

(65) Hier is wat meer dan een halve regel door papierwormen weggeveten.

(66) Hier is een halve regel door papierwormen weggeveten.

op hem sach schijnen daer hi slie[p] dat tvolc van wonder ghinc [*Ende*
 sin]t maecten si daer [een ca]pelle diemen trudo[nica]s hiet *ende doen*
 20 hi van daer ghinc es hi te haspegouwe gheghaen ghelijc als voer ghe-
 screuen es Nv hoert *ende* merct hoe hi daer ontfaen was [12 r° b]

Dat xxxste capittel
 (Theodoricus, II, 1)

1 DOen dander dach was toe comen *ende* hi orlof ghenomen hadde aen
 synen wert soe rees op een salich dach den lantscap al ghemeyne Doen
 die liede vernamen dat hi weder comen was int lant dien si met soe
 groeter begherten hadden begheert soe liepen si hem teghen met groeter
 5 vrouden Erme ende rijck groet *ende* cleyne als sulken *man* betaemde
 allet huys liep hem teghen wiue boden *ende* kinder Niemand en was in
 dien daghe die hem niet teghen en ghinc die oude die daer ghinghen
 met crucken *ende* die sieken waren oec in [wan]delinghen want die
 wille dede hen lopen want alle begherden sine te siene *ende* benedixie
 10 van hem te hebben *ende* sijn woerde te hoeren Met desen gheleyde
 brachten syne te serkinghen dies deilde [12 v° a] hi hen mydelijke
 van dat hi gheleert hadde want somighe reynichde hi met casteyen van
 haren sonden *ende* eneghe troeste hi vriendelijc *ende* sterkese int ghe-
 loue *Ende* doet hem tijt dochte doen benedide hyse *ende* lietse gaen
 15 Sijn hoghe maghe ende sijn edel liede quamen doen *ende* ontfighentem
 met groeter blijscapen *ende* bleuen met hem Ende die heileghe liede
 die int lant waren namen sere toe van sijnre leringhen want die heil-
 eghe gheest ruste in hem ghelijc dat hi inden apostelen dede *ende* be-
 stichde alle sijn leringhe By hem soe waert ghesayt dat gheloue der
 20 ewangelyen *ende* vele liede lieten die afgode *ende* quamen totten lichte
 der waerheit dat si *niet* ghedaen en souden hebben van [12 v° b] by
 sijnre salegher leeringhen

[*Dat xxxjste capittel*]
 (Theodoricus, II, 2)

1 DOen dus by hem tgheloue began te wassen dies hi hem zere ver-
 blijde Doen peynsde hi dat hi een cloester stichten soude daer hi des
 duuels moeghentheit mede verdryuen soude *ende* tgheloue sterken Tghe-
 loue prijsde hi voer tghescutte *ende* die bedinghe voer tswert om den
 5 duuel te weder staen *ende* badt gode ernstelijc dat hi hem helpen wou-
 de tot sinen loue ende eren Dese heileghe trudo herdachte dat hi te
 voeren in sijnre ioecht beloeft hadde een kerke te maken *ende* daer om
 woude hi aerbeyden. want hi wiste wel dat sorghelijc es die ghelouefde
 te breken want die prophete seit belouet *ende* betaelt Dat her- [13 r° a]
 10 dachte die heileghe *man* in gode sette hi sine betrouwen daer alle goet
 wt coemt ¶ Met eenre lymen mat hi die fundamenten van eenre kerken
ende sette alle sijn ernst daer toe hoe hise volmaken mochte *ende* badt
 gode met groeter begherten dat hi hem by staen woude Ende god die
 sijnre begherten *niet* en woude ghebreken mer ghesterken halp hem gon-

15 stelijke werken tot dat die kerke alte male op ghemaect was Ende sinte
 theodaerdus waert ghebeden van *Sinte* trudo ende hi wyede die heileghe
 stat in *Sinte* quintijns [ere] des heileghen m[artelaers e]nde *Sinte*
 rem[igius d]es eertsch[en busscops e]nde hi sett[ede] [...] ⁶⁷ [hey-
 lech]domme wart [...] ⁶⁸ hoechlijc ende [...] ⁶⁹ In dit gods[huy]s dat
 20 trudo [13 r° b] dus heuet doen [bouwen] ende wyen ende g [...] ⁷⁰
 [13 v° a] [...] ⁷¹ [13 v° b] daghen af ghenomen hadden gheweest Mer
 nv begonstet hem te behaghen want hem dunct dat hi te wiue heuet die
 beste die scoenste ende die eersamste diemen vinden mach want si hem
 niet en begheuet Ende god myntse om haer doecht want hi seit selue
 25 hoe scoen bestu mijn vriendynne hoe scoen bestu dijn oghen sijn als
 der duuen ende gheen smette en is in di. dijn lippen sijn een drupende ho-
 nichrote honich ende melc es onder dijn tonghe Om dese bruyt heuet truy-
 do huwelijc achter ghelaten ende heuete wtuercoren De bruyt es die
 [heile]leghe k[erke] [...] ⁷² [14 r° a] niets niet en ghebrack Ende
 30 voer sijn groete familie die hem nae volghen soude soe bekende hi die
 ghene die te hem quamen om sijn leeringhe te ontfanghen¶ Ende sijn
 kinder hiet hi te wesen die hi doekte metter hant ende hem haer ker-
 stenheit gaf Ende hier in soe heuet hi alle dat hem sijn vader beloefde
 Dese heileghe vader trudo hadde noede dat sijn doecht quaem int open-
 35 baer mer hi begherde dat sijn heilicheit verborghen bleue ende datse nie-
 mant en kende want hi mynde meer versmaedenisse dan ere of weelde
 Nochtan soe heefden die groete goedertierenheit ons heren int licht ghe-
 bracht ende daer mede menighe siele gheleit totten ewighen loen der
 hemels [14 r° b]

[Dat xxxijste capittel]
 (Theodoricus, II, 3)

1 EEns gheuielt doen die heileghe trudo dus sat in sijn stat daer hi leefde
 in groeter heilicheit Dat hem ghebeden wart dat hi ghewerdeghen
 woude te vysenteren die prochyen die om hem waren Ende om hare
 ynnegher beden wille wart hi ghedwonghen ende beloefde dat hi comen
 5 soude. ende hi nam met hem vele clercken die met hem gaen souden
 Ende om dat die wech swaer was ende trudo cranc ende teeder soe
 baden si hem als haren vader dat hi rede om sijn lede te verlichten
 Cuyme mochtmen hem verbidden dat hi op een merie sat. mer dit ghe-
 mack dede hem weten die menscheit die in hem versleten was met me-
 10 nigherleye py- [14 v° a] nen ende aerbeyden daer hi sinen lichaem

(67) Hier is op een paar letters na anderhalve regel door vocht uitgewist.

(68) Hier is een woord op twee letters na door papierwormen weggeveten.

(69) Hier is een halve regel deels door papierwormen weggeveten, deels door vocht grotendeels uitgewist.

(70) De rechterbelft van fol. 13 r° b is weggesneden; behalve de twee bovenste regels hebben we de linkerbelft weggelaten.

(71) De linkerbelft van fol. 13 v° a is weggesneden; de rechterbelft hebben we weggelaten.

(72) Hier zijn vijf en een halve regel op enkele letters na door papierwormen weggeveten of door vocht uitgewist.

- mede pijnde want dit en dede hi *niet van enegherande behaghelheit* ¶ Dus
 beghonste dese heileghe *man* den wech *ende* die clercken volchden *hem*
ende vele ander liede soe dat sijn meyseniede groet was *Ende* om datter
 vele liede waren soe waren daer oec vele herten sulcke volchden *hem*
 15 om *hem* te leren Mer sulke volchden *hem* om ander saken want in sijn
 gheselschap *quam* een dief *ende* menghede *hem* metten anderen waer hi
 quam in elcker steden *in* die herberghen om dat hi sijnre daet te bat
 toe comen soude want sijn herte was elre wert dan die woerde gods te
 hoeren Die heileghe priester gods was ernstich te doen daer hi om co-
 20 men was *ende* leerde dat volc ernstelijc go- [14 v° b] de mynnen met
 alre herten op dat si daer mede sijn gracie mochten verdienen *ende*
 hemelrijc besitten ¶ Nv gheuielt dat hi te eenre steden quam daer hi
 messe⁷³ dede *Ende* sijn gheselschap volchde *hem* inder kerken om den
 dienst gods te hoeren *ende* sijn saleghe leringhe *ende* sy en mercten
 25 niet op die merie die die heileghe *man* achter liet Doen *quam* die dief
 daer die merie stont ghebonden *ende* stalse dieflijc *ende* esser mede van
 danne gheuaren. hier in bynnen soe eynde die heileghe *man* sijn messe
ende sijn sermoen *Ende* doen die liede wt quamen vernamen si dat die
 merie ghestolen was nochtan en was daer niemant diet den heileghen *man*
 30 segghen dorste al waren sijs tornich Mer daer [15 r° a] was een die zere
 deerde dat verlies vanden peerde hi was gram *ende* seit sinen here *met*
 groeter claghen Die goede *man* die van kinde herde wel verdraghen conste
 hi antwoerde suetelijc. Lieue vrient het es vele meer te claghen dat hi soe
 dat quaetste kiest daer hi sijn siel mede verliest verdoemt Tpeert daer
 35 ghi om droeuet en deert my *niet* mer sijn sonden wil ic beweenen
ende beclaghen en es in ons heren hant *niet* menschen *ende* alrehande
 queck *Niet* langhe hier nae soe wart die ghene die die merie ghestolen
 hadde beseten metten duuel *ende* wart soe zere ghequelt dat hi wel nae
 byden dode was Die pine was soe ouer swaer dat hi riep die scade die
 40 hi sinte trudo ghedaen hadde souden doeden *Ende* riep *met* luder stem-
 men dat hi ghewarichlijc ware een knecht ons [15 r° b] heren dien dus
 Jamerlijc quelde om soe cleynen saken ¶ Jc en mochte *niet* vertellen
 hoe dese onsaleghe gheliet. het scheen dat hi sijn lede *ende* sinen li-
 chaem eten soude Sijn vader *ende* moeder waren zeer bedrueft *ende*
 45 bondenne *met* yser want hi wout al verslynden dat by *hem* was *ende*
 riep altoes dat hy dese pine ghedochde om die sonde die hi sinte trudo
 ghedaen hadde Sijn magheden wisten bat doen dan si *hem* leyden tot
 desen heileghen sant Doen⁷⁴ waert die vyant zere verswart want hi
 quam noede tot desen heileghen sant *ende* dede dien ellendeghen men-
 50 sche soe ouer groete pine want hi hadden gherne ghedoet eer si totten
 heileghen *man* quamen soe noede sach hien aen Mer die catijf was soe
 vaste ghebonden dat hi *hem* en moch [15 r° a] te rueren Daer om en
 mochten sijs *niet* ontgaen die besetene *ende* dien besat. si en moesten
 beide comen totten heileghen *man* Doen si dus voer den priester gods

(73) Tussen hi en messe is om comen was rood doorgebaald en met zwarte streepjes geëxpungeerd.

(74) Tussen sant en Doen is ende dode dien ellendighe mensche rood doorgebaald en met zwarte streepjes geëxpungeerd.

- 55 quamen baden die liede voer hem sinte trudo die altoes ghewoen was
ontfermherticheit te doen ontfermde dies catijfs die daer ghebonden
lach ende ghinc tot hem Die ander vloen alle want si en dorsten hen
niet ghenaken alsoe mesliet hi hem Mer die heileghe man streec met
sinen bloeten handen sijn hoeft sijn aenschijn ende alle sijn lede hi en
60 ontsach den fellen viant niet, mer hi nam dien armen man die soe
swaren arbeit doechde ende toechen in sijn heimelijcheit ende viel neder
in sinen ghebede ende badt onsen here voer dien catijf Doen gheboot
hi den vyant dat hi ruym- [15 r° b] de ende ontbant den mensche ende
leidden ghesont met hem ter kerken doen bleef hi daer ende beterde
65 sijn leuen ende was altoes onderdanich desen heileghen man die hem
ghenesen hadde ¶ Dit was die eerste myrakel die sinte trudo dede sint
dat hi van sijnre pelgremagien weder quam te serkinghen hier om soe
wart alle die ghebuerte beruert om hem te sien ende quamen tot hem
met groeter scaren hoeghe edele liede vergaten haer moeghentheit ende
70 heerscapie ende quamen tot desen werdeghe[n] priester om van hem te
leren ¶ Een rijc ende eersam man ende sterc int gheloue mercte die hei-
licheit van desen man gods ende bat hem dat hi tot sinen huuse comen
woude ende sijn woeninghe versien ende sijn huys ende sijn fami-
[16 r° a] lie benedien Die heileghe man voldede sijn begherte ende
75 quam met hem ende toende daer een scoen mirakel als hier nae bescre-
uen es

[Dat xxxiiijste capittel]
Theodoricus, II, 4)

- 1 EEn edel rijck wel gheboren man rijck van goede goet in die werelt
ende oec in gode ende die met alre vlyticheit hielt die gheboden gods
Ende sijn wijf die oec herde godvruchtich was laghen den heileghen
sant ons heren trudo aen met vele beden ende oec met boden dat hi
5 ghewerdeghen wilde te comen tot synen huuse op dat sijn huys ghehei-
licht mochte werden Sinte trudo mijnde desen man sere om sijn doecht
ende oec was hi sijn maech ende was hem altoes bereet in elc stede van
wat hi woude als een knecht sinen here Ende doen trudo sach dat hi
der liede niet af [16 r° b] sijn en mochte soe orlofde hijt ende seide
10 hem den dach dat hi comen soude doen volchden hem sijn discipelen
nae Die wert sijns verbeide met groeter blijscap bereyde sijn herberghe
alsoe sulken man betaemde ende alsoe edelen gast als daer quam Cost
ende teringhe dede hi scoen bereiden Mer also sijn gast heilegher was
soe hi des myn behoefde want hi begheerde vele meer der sielen spyse
15 dan des lichaems weeldicheit Die mere brac wt dat die heileghe man
daer quam die allent tvolc daer dede comen Daer quaems soe vele dat
cuyne ghestaen conde In poerten in hof ende straten Dese sale ende
woeninghe was herde scoen en waere dat si waters ghebreck hadden
dies hadden sy [16 v° a] groet ghebrec want lant was groet ende vele
20 quecs mer als si water hebben souden soe moesten sijt herde verre
halen Doen die edele werdeghe priester daer comen was dat hi hen
leerde den wil ons heren ende sijn ghebode Ende sterkese zere met

leeringhen want si hoerden sijn woerden alle met groeter begherten ¶
 Dus saten si totter vespertijt tot dat die boden moesten gaen sien nae die
 25 beesten ende die noetdorste te versien alsoe die boden pleghen. aen dit
 huys stont enen scoenen bogaert daer woude die heileghe man in gaen
 Die goede weert ende die werdynne stonden op ende ghinghen hem in-
 den [boemgaerde op d]at hi hem woude verl[och]ten Doen mercte al
 om hem die heileghe oude ende sach dat dat een schoen stat was ende
 30 seide [16 v° b] tot sinen wert dit dunct my een lieflijke schoen stat En
 ware dat te deser stat gheen noet en ware van water soe wart een scoen
 stat Doen antwoerde die wert dat es waer here wy hebben groet ghe-
 breck van watere mer wy en weten wat hier om doen Dit ontfermde
 den goedertieren vader sinte trudo ende stac een roede in die eerde ende
 35 seide O lieue vader doer uwe goetheit verhoert mijn bedinghe ende
 verblijt dit virgier dat herde dorre ende droeghe es om dat het hier op
 dit hoghe staet Ontpluct die aderen uwer doecht op dat verblijt werden
 die hier woenen. lieue vader nv {verhoert m}y E[en] wonder god die
 noit en begaf den ghenen die hem met herten baden verhoerde sinen
 40 lieuen knecht den saleghen trudo want doen hi sijn [17 r° a] [...] ⁷⁵
 waert een groet [...] ⁷⁶ tvolc dranc datt[er] bi [was] met vrouden
 ende [...] ⁷⁷ smorghens nam hi [orlof] aen sinen wert end[e aen] hen
 allen die b[i hem waren ende] keerde wede[r te sinen cloes]ter wert
 Mer die wert en woude niet dat dese mirakel vergheten worde want
 45 outheit doet vergheten dat men niet in scrijften en laet Ende hi verga-
 derde sijn meyseniede ende ghebueren ende droeghen ouer een ende
 stichten een capelle inder eren van Sinte trudo daermenne noch heden
 opden dach eert met groeter werdicheit Ende daer god onse here menich
 scoen mirakel dede [17 r° b] [...] ⁷⁸ quamen si [werden ge]sont ¶
 50 D[aerna hie]ten s[ijt] amburria Mer die twee .r. [w]orden g[h]ewis-
 selt [in] een. [l. daer] om s[oe wart ghe]hei]ten amb[ul]lia vander
 wert diere [da]t verleet

[Dat xxxiiiijste capittel]
 (Theodoricus, II, 5)

1 EE[n] myra[k]el van sommeghen wil ic noch vertellen die die hei-
 leghe trudo dede daer hi te eenre andere stede gast was want waer hi
 quam daer dede god groete scoene myrakelen doer hem daer hi en zere
 bi verhief Sinen arbeit om die leeringhe daer hi dat volc mede leerde
 5 was groet ¶ My verwondert hoe hijt ghedraghen mochte sijn pine was
 bouen menschelijc vermoeghen [17 v° a] [...] ⁷⁹ ¶ Een [goet] m[an] die
 go[n]demont h[iet] [...]n ⁸⁰ b[at den] heileghen p[r]iester trudo [dat

(75) De drie bovenste regels van fol. 17 r° a zijn weggesneden.

(76) Hier is een woord op de onderste haaltjes na weggesneden.

(77) Hier zijn zes en een halve regel door papierwormen weggevreten.

(78) De vier bovenste regels van fol. 17 r° b zijn weggesneden.

(79) De drie bovenste regels van fol. 17 v° a zijn weggesneden; bovendien zijn drie en een halve regel door papierwormen weggevreten of door vocht uitgewist.

(80) Hier is anderhalve regel op een paar letters na door papierwormen weggevreten.

- hi] h[em] e[r]e dede ende hi tot s[ijn]re herberghen comen woude
 ende sinen sone doepen Die heileghe vader hoerde sijn bede ende quam
 10 tot sinen huise daer hi werdelijke ontfanghen waert Ende doeppe kin-
 deken ende die familie versach hi van salegher leeringhen ende ver-
 claerde hen die gheboden gods Ende daer nae woude hi ten cloester
 wert keeren Doen seide sijn wert vader ic en weet niet hoe ic mijn
 ghelofte sal moghen voldoen want ic beloefde v enen weder die my nv
 15 onghereet es [17 v° b] [...] ⁸¹ [g]heuaen en can want hi [e]s soe
 [wr]eet ende soe w[ilt] dat h[em niem]ant g[he]u[aen] en [...] ⁸²
 daer nae saelt g[...] ⁸³ ghi sult den weder taem sien ende sijn wreet-
 heit wort hem ghenomen om dat hi comen sal inden dienste der knech-
 20 Ende eer hi inden cloester comen was soe was die weder alsoe taem dat
 hi elcken diende dien hi inden weghe vant ende en was niet meer schu
 ende bleef alsoe altoes [18 r° a] Niemand en derf wanen dat gode yet
 onmoeghelijc es want die almechteghe coninc vermach alle dinc inden
 menschen ende inden beesten Want het es al in sijnre moeghentheit
 25 dat in deser werelt es hi doet nae sinen wille in elke vre die naeture
 verwandelen Guele ende alle onghemake hoe daen si sijn verdriuet hi
 doer sijn vriende

{Dat xxxvste capittel}
 (Theodoricus, II, 6)

- 1 Al waest dat dese heileghe trudo sijn lede hadde wt ghemerghelt van
 daghelijker pynen soe waren sijn heileghe lede van crancheiden al[s
 van] enen pastele te broke [I]c en can niet gheweten wat hi op hem
 seluen wreken woude dat hi hem seluen sulc onghemac dede want het
 5 scheen dat hi sochte ende begherde altoes nieuwe pine om hem seluen
 te [tor]men[te]n Ende als hem [die] broedere baden dat [18 r° b] hi
 sijns selfs ontfermde ende sijn pine een luttel verlichte antwoerde hi
 lieue kinder ghy sijt my swaerre troesters die mijns niet en ontfermt
 Merct wat die apostel seet dat men vernoye op vernoye legghen sal
 10 ende hope op hope want ic segghe v inder waerheit wie niet en vol-
 steet totten eynde het sal hem berouwen inden wtersten daghe daer om
 selen wi volstaen ende wt doen die ene pine metter andere soe moeghen
 wy inden ionxsten daghe verblijden Dese ghewoente hadde die heile-
 ghe oude dat hi die kerken der heileghen gherne ende vele versochte
 15 Ende al waest dat hem zere vermoyden sijn tedere leden ende vercranc-
 ten nochtan en dochte hem die moytheit vanden weghe niet dan eenre-
 hande ruste ende dien wech te gaen niet dan [18 v° a] vroude wt bran-
 de der mynnen Mer dese pine decte hi nochtan met sulker listicheit
 dat hi snachs om ghinc die kerke der heileghen als die andere sliepen

(81) De drie bovenste regels van fol. 17 v° b zijn weggesneden.

(82) Hier zijn acht regels tot op enkele letters na door papierwormen wegge-
 vreten.

(83) De rest van dit woord is door papierwormen weggevreten.

- 20 wie ruste hadde hi en hadde gheen Een dorp stont daer bi op drie half mylen nae van serkinghe *dat* velmen heit Dese stat mynde hi zere want daer was in sinte mertijns eere een capelle ghesticht Op dander syde alsoe na staet cepperen een dorpken daer een bede huys staet Jn der eren der maghet *Sinte* genofeuen dese wiste die heileghe man wel Ende
- 25 als die dach eynde ende die auont aen quam soe liep hi ter eenre kerken *ende* smorghens keerde hi weder *ende* des anders nachts ghinc hi ter andere *dat* niemant bi hem en was want alle die ander sliepen ende en wisten daer af *niet* [Soe] [18 v° b] heerde hi nachtelijc des eens nachts hier des anders daer Jc en weet niet hoe dese oude man dit ghedraghen mochte mer alsoe ic sie soe en es *cristus* bordene *niet* swaer als dan dese heileghe oude ter kerken quam daer hi begherde te sine *ende* hi sijn psalmen ghelesen hadde ende meer ghearbeyt hadde dan sijn arme lichaem ghedraghen mochte soe keerde hi weder eer die dach op ghinc op datmen *niet* weten en soude die pyne die hi doechde ende dat
- 35 hi daer mede mochte ve[rgh]euen worden ende hi en [w]oude niemant sijn herte te kennen gheuen dan gode alleen dien *niet* verborghen en es O ghestadicheit der knechten *cristi* O cracht die god in dese arme broesche menscheit *dat* hem groet aerbeyt niet en verswaert seker waer *dat* onse lieue here [19 r° a] Jhesus *cristus* seet Mijn ioc es suet *ende*
- 40 mijn borden es licht wie es die mochte wanen *dat* een man soe out van daghen *ende* soe doerpijnt mochte ghedraghen al sulcke pine want die ghene die daghelijken weedeliken⁸⁴ gheuoet worden en souden die pine *ende* den arbeit *niet* moghen ghedraghen dien dese oude daghelijke ghedoechde in coude *ende* in hitten Twee of .iiij. daghe vaste hi in die
- 45 weke altoes die erde was alle nachte sijn bedde als hi sliep *dat* seldom was want hi omghinc m[et] groeter ynnicheit die [sa]ken alsoe hi altoes plach *ende* dede totten eynde toe *dat* hijs hem *niet* en liet ontgaen *Ende* heuet alsoe in allen sinen daghen ghedraghen *dat* suete ioc *cristi* *dat* hi tot in sijn eynde volstont [19 r° b] *ende* street als een goet ridder
- 50 *Ende* al waest *dat* die kerke nv in peyse sat *ende* datse nv egheen tyran aen en street als te voren was doen die heileghe martelaer ghedoot worden om die mynne *ende* trouwe *cristi* *ende* des ghelouen *Ende* die heileghe confessoren nv leefden in peyse reyne *ende* onbesmet *ende* quamen ten rijke als witte lelien ghelijc dese heileghe trudo dede hi brachte te hemelscher salen die witte lelyen *Ende* oec met swaren tormenten die hi hem seluen dede die rode rosen der merteleren die voer gode scoene bloyen wie vanden martelaren street ye vromelijkere dan des[e] wie doechde meer pinen dan hi hem seluen dede want seker waer enich tyran comen die die kerke hadde [wil]len bestrijden hi sou[de] [19 v° a]
- 60 vromelijc wederstaen hebben als een goet kempe totter wtstortinghen sijns bloets *Ende* al waest *dat* die kerke in peyse sat nochtan begheerde hi van herten mertelaer te werden hoe mochte hem dan der mertelaer loen gheweyghert sijn want hi begherdet zere al en was gheen tieran dien metten sweerde versloech Hier omme soe heuet hi inden hemel-

(84) weedeliken door de kopiist in de rechtermarge bijgeschreven.

65 schen houe *met groeten* rechte ontfaen dobbel loen van roesen ende van
lelyen want hise beide verdiende

{*Dat xxxvjste capittel*]
(Theodoricus, II, 7a)

- 1 DOen dese heileghe man trudo langhe hadde ghedu[ert] in desen
strijt ende die heileghe enghelen voer gode brachten die victorie des
gloriosen strijts dien hi doen ten eynde [19 v° b] bracht hadde bereyde
hem ihesus een edele scoene croene want hien lief hadde ende wert
5 ende hien oec schier halen wilde Dese ouer heileghe man begheerde
oec zere te steruen ende met onsen here te wesen Ende doen dese heileghe
oude dus sinen tijt ouerbracht hadde Jn coude ende in hitten
ende in ontelijken aerbeiden ende waert zere cranc begherde hi den
loen tonfaen van sijre langher pynen want den dach sijns leuens was
10 ten auonde comen Doen viel hy driew[er]uen in sinen ghebede ende
[keer]de hem tot gode ende seide [met] groeter begherlijcheiden O
here wanneer sal gheschien dat ic v schoene aensichte sal bescouwen
ende comen in v rijke dat ic ynnichlijke beghere ende he[bbe alto]es
beghert vand[en here] dat ic verstaen mochte ghenade- [20 r° a] ghe⁸⁵
15 vader nv neemt my van deser werelt oft v tijt dunct want alle mijn
begherte es te [steruen] [...] ⁸⁶ ten ba[dt dese heileghe en]de si[ecke
man dat hi] vertroest waert want god seynde hem sinen bode die hem
condichde dat hi saen steruen soude doen verblijde hem die heileghe
oude ende sijn ghelaet wart verwandelt in groter vrouwen Ende hi ont-
20 boet sijn iongheren ende seide hen al verblij[d]ende sijn doot ende
sijn [wt]uaert Mer ic en mochte niet vertellen hoe droeuich sijn iong-
gheren waren Mer die heileghe man trudo wiste dat hem die ewighe
croene ghegheuen sal werden verswaerde synen lichame met pynen bo-
uen ghewoente ende gheen dinc en dochte hem swaer [20 r° b] om
25 dat hi weet dat hi daer mede gode naerder comen soude Hier nae
quam hem een siecheit aen die hi herde gherne ontfinde ende si beswaer-
den soe zere dat hi moest ligghen [te bedde] Ende alst sch [...] ⁸⁷ ghe
[...] ⁸⁸ soe en woude hi [nochtan] van niemande troest ontfaen sijre
ghenesinghen Recht oft hi noch niet versaet en ware van pinen Ende
30 seide metten apostel als ic sieck ben soe ben ic stercker dan ic was. want
die pinen en vermoyen my niet ende alsoe die passie in my oueruloyt
alsoe sal oec die troest in my oueruloyen want in hem sal ic hebben
alle mijn begherte Sijn lede begonsten in hem te verdroeghen daert vel
mer ouer ghetoghen en was [20 v° a] Sijn peysen ende sijn aderen wor-
35 den gherect in stijfheiden sijn vlees was alte mael verteert sijn pine
scheen hem want hi was te siene als een gheest

(85) *Hs.* ghenade- [20 r° a] deghe.

(86) *Hier is anderhalve regel door papierwormen weggevreten of door vocht uitgewist.*

(87) *Hier is wat meer dan een halve regel bij het losmaken van de bladen weggescheurd.*

(88) *Hier is bijna een gehele regel bij het losmaken van de bladen weggescheurd.*

[*Dat xxxvijste capittel*]
(Theodoricus, II, 7b)

- 1 DJe vre *ende* die tijt began te naken ⁸⁹ dat dese heileghe man breken soude *ende* tot gode varen sijn iongheren die bi hem stonden baden hem *met* oueruloedeghen tranen *ende* seiden heileghe vader en wilt ons *niet* weesen laten want wy souden zere gheureest sijn ontvoerdi ons dus
- 5 haesteliken staet ons vaderlijken by alsoe ghy altoes ghedaen hebt *Ende* al waest dat dese heileghe man soe cranc lach datmen cuyme synen gheest ghewaer werden mochte noch en conste nauwe sijn tonghe gherueren van crancheiden Nochtan troeste hi sijn ionghe- [20 v° b] *ren* soe hi best mochte *ende* seide met eenre steruender tonghen *ende* leerde
- 10 *hen* die werelt te vers[*mad*]en *ende* god te m[*y*nn]en Daer nae dede hi hem *met* werdicheiden *brenghen* den heileghen lichaem ons heren *ende* ontfinden *ynnichlijken* *ende* *met* groeter vrouwen sijns herten *Ende* doen loec hi sijn oghen *om* dat hi dese werelt *niet* meer aensien en woude noch dat daer bynnen gheschiet want h[*i*] sach die enghelen tot sijne
- 15 wtuaert comen die verwachtende waren nae sijn preciose heileghe ziele die hi wt gheuen soude *om* dy te *brenghen* inder ewygher vrouwen Doen hief hi op sijn hande *ende* sinen lichaem teghen die heileghe scaren die tot hem wten hemel qua- [21 r° a] *men* *ende* teykende hem metten teyken des heileghen cruce *ende* dy brueders te gode beuelende
- 20 [...] ⁹⁰ et *in* uwe [...] ⁹¹ here *ende* [...] ⁹² *in* uwer teghenwoerdicheit ws knechts weghe *ende* ziel *Ende* sijn gheest rechte hi op tot gode *ende* die heileghe ziele ontsliep inden here *ende* sijn gheest *ghinc* tot gode dien riep Doen was daer groet ghescrey *niet* alleen vanden clercken *ende* gheleerden mer oec vanden leecken lieden *van* allen ker-
- 25 *men* *ende* out *ende* ionck In sijn wtuaert gheschieden sommige myrakelen soe datmen wanen mochte dat hi noch leefde. Want onse here verlichten soe zere *in* sinen leuen *met* myrakelen dat *niet* alleen die erde mer oec die locht *ende* die zee vol waren *van* sinen doechden O heileghe kerke [21 r° b] *van* serkinghe [ghi] hebt *in* uwen ghewe[*l*-uen] sinte trudo desen he[*ile*]ghen vader v lof en[*de*] ere esser zeer mede *verschiert* *met* desen rikelijken scatte, seker salich es die Mer die desen preciosen tresoer besloten heuet alse den lichaem *ten* lesten *met* gode sal wesen *ende* sinen g[*h*]eeste nae volghen *ende* dobbel glorie sal ontfaen Negheen scade en mach v gheschien sint da[*t*] ghy alleen
- 35 dien beh[*oe*]t Want *dat* uwer hoeden ghegheuen es es meerder dan alle der werelt goet want sijn iongheren die hem nae volghen *in* sinen huysen suellen ewelijc dueren *Ende* dat huys dat die heileghe trudo stichte en vergaet *met* gheenre ouderdom Want namaels wart sere ghe- [21 v° a] [sterc]t *met* sinte eucheri[*u*]s die busscop *van* or[*li*]ens was die kaerle maerteel daer sende *in* ellenden te staen Doen men screef
- 40 *int* iaer ons heren vii^c *ende* xxv Daer nae soe wa[*e*]rt die stede ver-

(89) *Tussen te en naken is comen rood doorgehaald.*

(90) *Hier is een halve regel door papierwormen weggevreten.*

(91) *Hier is wat meer dan een halve regel door papierwormen weggevreten.*

(92) *Hier is een halve regel door papierwormen weggevreten.*

sciert *met* sinte liberte des grauen soen van mechelen dien *Sinte* rom-
 bout *verwecte* van der doot die oec *in* dese saleghe stede in een feertere
 leecht O saleghe stat *van* sintruyden dus *met* gods vrienden sijt ver-
 45 troe[st danc] gode die v dese gracie heeft ghedaen Ende oec die heil-
 leghen die v hen precensie *niet* onthouden en hebben mer daghelijcs
 v daer mede verhoeghen *Nv* bidden wy onsen here alre liefste bruders
 dat hi ons *verlene* doer die verdiente sijns edelen confessoers Sinte
 trudo te scouwen [21 v° b] *ende* te haten alle dat ons letten mach *om*
 50 nae te volghen sinen heileghen voetstappen op dat wi *met* hem g[h]e-
 [c]ri[ghen] moghen die [v]rou[den] des ewighen leue[ns *Sinte*]
 trudo sterf op die neghende kalende van d[e]cembre doen die eerste
 sergius paus was die oec ordineerde *datmen* driewerf agnus dei segghen
 soude als men die heileghe hostie brake Ende *sinte* lambrecht sat bus-
 55 scop te triecht een heilich man *ende* verl[i]echt van gode *ende* nae-
 maels *cristus* *preciose* *martelaer* Ende dierick [klot]eldis soen droe[ch]
 die croen *in* vrancrijck. mer die coninghen die nae hem quamen en
 hadden mer een naem. want puppijn kaerlomanus soen en lietse niet
 meer soe machtich sijn hi liet hen die croen mer dlant hielt hi alte male
 60 *in* sijn hant Dese sale- [22 r° a] ghe sant eynde sijn leuen *Jnt* iaer ons
 heren vii^c *ende* vi of luttel *myn* onder den paus sergius *ende* coninc
 dirick sat noch int conincrijck *ende* *Sinte* lambrecht was weder comen
in sijn busdom daer hi wt verdreuen was Doen dese heileghe trudo
 wt deser werelt scheidde [doen] was hi out .lxv. iaer oft daer by

[*Dat xxxviiijste capittel*
 (Theodoricus, II, 8)]

1 Djt heileghe lijck waert chierlijc bereyt nae den sede *ende* waert met
 loue *ende* sanghe ghedraghen *in* die kerke [die hi] ghesticht hadde dien
 [...] ⁹³ [22 r° b] trouwen dienres doet *Dlantscap* dat daer ontrijnt ghe-
 seten was verre *ende* by quamen toe lopende met groeter begher[t]en
 5 ten wt gheleide van d[e]sen like *Negheen* man van ordenen die op
 sijn voete staen mochte en bleef die *niet* en quam ten wtleyden van
 [sin]en like Die arme *ende* zieke weenden met [gr]oeter bitterheit *ende*
 claechden dat sy nu weesen waren *ende* beroeft van haren voeder diese
 te voeden plach *ende* [...] ⁹⁴ [22 v° a] ter schierheit *ende* werdicheit
 10 *ende* *met* groten gheween der vrouwen Te dien seluen tide wart daer
 alsulke groete claeinheit ghesien dat niemant twiuelen en mochte die
 engh[el]sche scaren en [wa]r[en te]ghenwoerdich Want [di]e wyle
 datmen onle[dich] was ⁹⁵ hem te be[gr]auen soe en was d[aer [...] ⁹⁶
 licht *ende* sijn g[...] ⁹⁷ daer Ende t[e s]inen graue quam [...] ⁹⁸ goere

(93) De onderste helft van fol. 22 r° a, bevattende ca. 12 regels, is weggesneden.

(94) De onderste helft van fol. 22 r° b, bevattende ca. 12 regels is weggesneden.

(95) Hs. was was.

(96) Hier is een woord door papierwormen weggevretten.

(97) Hier is een halve regel op een paar letters na deels door papierwormen weg-
 gevretten, deels bij het losmaken van de bladen weggescheurd.

(98) Hier is een halve regel op enkele letters na door papierwormen weggevretten
 of bij het losmaken van de bladen weggescheurd.

- 15 *dat gheen tonghe vertellen en mochte hen allen do [...] ⁹⁹ also [...] ¹⁰⁰*
[22 v° b] roeke die hem daer openbaerde ¶ Met dien sueten roeke soe
quam daer een donckerheit als enen dicken neuel die alle die stede om
vinc dat niemant den anderen en sach. ende duerde wel een vre lanc
metten sueten roeke [so] dat volc sijn veruerenisse neder leide ende
 20 *tot hem seluen comen was Ende haren rouwe waert verwandelt in blij-*
scapen ende loefden gode. ende die te voren weenden om dat die goe-
dertieren vader van hen gescheiden was [...] ¹⁰¹ [23 r° a] veruult dat
woert des apostels wi sijn cristus goede roeke in elke stat Ende oec dat
inder mynnen [b]oeck gheseet es van [de]r heilegher kerken Doen
 25 *die coninck in sijnre rusten was doen gaf men spesie nardus haren roeke*
doer alle die camer dat es oetmoedicheit met goeden werken Want naer-
dus es een cleyn boem die suete ende reyne vruucht draecht als si met
anderen specien es ghemenct soe eest die edelste liquore diemen vinden
mach dan die menigherande sie[ch]eit gheneest Dus sendt die heileghe
 30 *kerke gode naerde der oetmoedicheit met anderen goeden werken Daer*
sinte trudo nv bode af es want hi gaf nv wt sijn suete roeke goere
om te verblijden die ghene die te sy- [23 r° b] nen lyke waren

[*Dat xxxixste capittel*]
 (Theodoricus, II, 9)

- 1 *TEn graue des heileghen mans dede onse here daghelijke scoen myra-*
kelen daer hi mede bewijsde dat sijn edele kempe met hem regneerde
inden hemel in die glorie van sinen rijke op dat alle die kerke daer
by vertroest worde Ic en mochte niet vertellen hoe vele myrakelen te
 5 *sinen graue ghesci[ede]n Doen die xxx daghe toe quam dat sinte trudo*
beghrauen was. quamen die liede ghemeynlijc om te doen exsequien
alsoe men pleecht ¶ Nv was daer een vrouwe die walda hiet die desen
heileghen man nae te volghen plach daer si vele doechden aen leerde
ende was hem altoes [23 v° a] gonstich ende dienstich Mer sint dat
 10 *sine verloes soe en mochte si van niemant ghetroest werden want haer*
dochte dat si alle haren troest verloren hadde Ende doen die xxxste
dach comen soude dede si als een ander magdalena die metten anderen
marien ten graue specien brachten om ihesum te saluen dien si leuende
mynden Dese goede walda mynde desen heileghen man zere in sinen
 15 *leuen ende nae sijn doot mijnde sien met groeter begherten [Des]*
smorghens stont si vroeck op ende woude te sinen graue gaen ende
brachte met haer wieroek die men op sijn graf bernen soude Mer
doen si ter kerken quam sach sy die doere besloten ende en mochte in
gaen Doen hief si haer hande te hemel waert ende seide met [23 v° b]
 20 *groeter droefheit. ya trudo edel sant doen wy v leuende hadden was*
ons dese kerke altoes open daer wy nv buten moeten staen. die doot
heuet ons ghenomen den scat daer wy af verhoechden Ende nv ben

(99) *Hier is anderhalve regel deels door papierwormen weggevreten, deels weggesneden.*

(100) *De onderste helft van fol. 22 v° a, ca. 12 regels, is weggesneden.*

(101) *De onderste helft van fol. 22 v° b, ca. 12 regels, is weggesneden.*

ic hier te vergheefs comen want ic en mach te uwen graue *niet* comen
 noch den dienst doen dien *ic* beghere Nauwe hadde si die woerde ghe-
 25 eynt *ende* siet daer openbaerde een wonderlijc mirakel want die heile-
 ghe trudo hoerde die claghe die met wakenden oghen sliep als die
 leeuwe ende toende hoe vriend hi was sijne vriendynnen Want die
 sloten worden ghebroken *ende* die hameren worden achterwert ghetog-
 ghen ende die doeren ghinghen op recht oft si met eneghe stueren
 30 winde op gheslaghen hadden gheweest aen die want *ende* walda [24
 r° a] ghinc in tot sinen graue O hoe lichtelijc mach hi hemelrijc op
 sluyten den ghenen die hem oetmoedeliken bidden die in eenre vren
 teghen natuere met enen roepen dede breken die sterke hameren ¶
 Groot es sijne moeghentheit voer gode dat seker openbaer es Nv moet
 35 hi ons helpen doer sijn doecht *dat* wy verhoecht werden bi sinen ghe-
 bede op dat ons god sinen vrede sende *ende* die poerten van hemelrijc
 ons opene *ende* ons met vrouwen daer in ontfae Ende dat wijf dede haer
 offerande *ende* sach die scoen mirakele die god dede doer haer ghebede
ende loefde gode die in sinen heileghen es te louen *ende* te benedien

[*Dat xlste capittel*]
 (Theodoricus, II, 10)

1 DOen die mere van desen heileghen sant al omme liep In gallien ende
 in germanien quamen die liede *met* groeten [scha]ren *ende* beualen hen
 in [die] [24 r° b] hoede des heileghen mans Onder wies gheselschap
 oec quam die alre edelste prince puppijn die die meeste was inden
 5 oec van vrancrijck *ende* oec in oestrijck Dese quam oetmoedelijc
 metten vorsten *ende* edelen van vrancrijck ten graue des heileghen sants
ende viel in knyen ghebede Daer na duaride hi die kerke hoehlijc
ende maecte rike dy clerken die daer den dienst gods souden doen Ende
 offerde den heileghen sant allet recht *dat* hij ghehouden hadde in een
 10 dorp dat heit okensale Ende in camp [...] ¹⁰² de hi hem [...] ¹⁰³
 [24 v° a] vrouwe *ende* gode deuoet hoe groeten mynne si tot [h]em
 hadde mochtmen merken aen die groete gauen *ende* aen dat costelijcke
 gout dat si daer of[fe]rde sinte trudo om met hem loen te vercryghen
 in hemelrijc Si huerde wercliede *ende* si dede maken enen scoenen al-
 15 taer in sijne eren *ende* verscierden *met* goude *ende* *met* edelen ghe-
 steynten O suete god hoe loefelijc maecti v heileghen soe *dat* conin-
 ghen *ende* coninghynnen deser werelt hen dienen nae [h]aren leuen
 O suete [...] ¹⁰⁴

[*Dat xlvste capittel*]
 (Theodoricus, II, 11)

1 [24 v° b] desen heileghen sant van maechscapen nae bestont *ende*
 plach vele met hem te wandelen want hi was altijt gherne met hem

(102) Hier is een halve regel door vocht vergaan.

(103) Hier zijn negen regels op een paar letters na door vocht vergaan.

(104) Hier zijn twaalf regels op een paar letters na door vocht vergaan.

Ende hi beloefde hem dat hy nimmermeer huwelijk doen en soude mer dat hi ewelijc maghet blyuen soude ende gode dienen van deser ghelooften. soe was sinte trudo een bode voer gode diese van hem ontfinck 5 Mer doen Sinte trudo doot was soe dochte hem dat hi vander ghelooften vri was ende vergat sijnre ghelooften ende begherde huwelijk. ende bereyde tot sijnre brulocht grote spyse ende groet goet als men in groeten feesten moet hebben Ende oec vergaderde hi groeten scat ende 10 scoenheit die hi der bruyt gheuen soude ende en dachte niet wat hi gode ghelooft hadde daer [sinte] trudo bode af was [...] ¹⁰⁵ de den wijf ende [ghinc] des auents slapen [25 r° a] [...] ¹⁰⁶ di [...] ¹⁰⁷ ende hebt v [...] ¹⁰⁸ uen ende v gheloofte ghebroken daer ghi nimmermeer bate af hebben en sult Te vergheefs naemdi een wijf want nem- 15 mermeer en selen kinder van di comen want het souden kinder sijn der onghehoersamheit v [huwe]lijc sal al verloren sijn nochtan seldijt swaerlijc ontghelden soe ghijt alle v leuen toenen sult Ende doen hief hi op sijn hant ende sloech den bruydegom op sijn dye metter roeden die hi in die hant hadde ende seide nv hebt dat om dat uwe gheloofte 20 vergaet ende ghi sult alle v daghe croem [25 r° b] [...] ¹⁰⁹

{Dat xlijste capittel}
(Theodoricus, II, 12)

1 [25 v° b] [...] ¹¹⁰ vele volcx [verga]dert was Ende godeuaert die sijn licht zere begherde badt oetmoedelijc onsen here ende den heileghen sinte [tr]udo dat hem sijn licht weder comen moeste. gode daert alle goet wt comt eerde sinen knecht trudo ende gaf den blynden [licht] 5 Doen weende die man van blijscapen nochtan en liet hijs niemande weten Mer doen die messe gheeynt was doen riep hy met luder stemmen lieue here uwen naem moet ewelijc ghebenedijt sijn Doen quamen die liede toe ghelopen om te sien wat [26 r° a] [...] ¹¹¹ met groe[ten] vrouwen

{Dat xliijste capittel}
(Theodoricus, II, 13)

1 VELe myrakelen sal ic achter laten [d]ie nochtan wel werdich waren datmense screue op [dattet] v te men verdriete Nochtan sal icker yet vertellen in des heilichs [m]ans ere die god doet [in] sijnre goetheit ende datter by bekent sal werden datten god zere lief heuet ¶ Een 5 dief was die niet en ontsach gode te vertornen om een cleyn ghewyn Ende hi wachte enen bequamen tijt ende brac in een huys daer des

(105) Hier zijn ca. vijf letters door vocht vergaan.

(106) Hier zijn ca. acht regels door vocht vergaan.

(107) Hier is bijna een gehele regel door vocht vergaan.

(108) Hier is een halve regel door vocht vergaan.

(109) Fol. 25 r° b en 25 v° b zijn door vocht vergaan.

(110) De eerste tien regels van fol. 25 v° b zijn door vocht vergaan.

(111) Hier zijn vijf en een halve regel door vocht vergaan.

- cloesters queck [in] stont *ende nam enen* osse [...] ¹¹² waenden heme-
lijc [...] ¹¹³ leiden als hi dede [...] ¹¹⁴ dat kint ontspranc [...] ¹¹⁵
huedde *ende* stont [26 r° b] vollic op *ende* volchde hem byden spore
10 Nv hadde dese quade man enen gheselle die wachten soude oft hem
yemant volchde *ende* hi sach dat kynt dat ernstelijc naeden osse quam
Ende doent hem by was greep hijt *ende* wranc hem die strote ontwee
ende groeft in een b[roeck] *ende* versmoerdet N[v hebben si diefte
ende moert ghe]daen die sy cley-[...] ¹¹⁶ er si leyden den [osse thuyt]
15 wert Des morphens doen die monicken hoerden *ende* vernamen waren
si droeue om den osse *ende* om tkint *ende* claechden haer scade Doen
beual die goede [m]an lotarius die indien tij[t] dat gods huys beri[ch-
te] Mer ic en weet [niet of] hi abt oft pryor [was] hi beual hen
a[llen] aen te roepen [den] heileghen sant [trudo] dese w[ar]t wt
20 [...] ¹¹⁷ [26 v° a] *Ende* hi beual te vasten *ende* te waken *ende* te bid-
den tot dat god sijn myrakel toende *ende* si waren in ghebede voer
dies heilichs mans autaeer Doen god deser sonden eynde maken woude
soe sende hi sijn sware plaghe op dien onsaleghen catijf die tkint
ghedoet hadde *ende* den os ghestolen daer hi stont in sinen stal want
25 hi wart m[ette]n duuel beseten [...] ¹¹⁸ *ende* met pynen dede der doot
gaen soe dat hi openbaerlijc lyen moeste die diefte *ende* die moerdaet
die hi ghedaen hadde *Ende* ware dat hi wel wer [...] ¹¹⁹ ware di [...] ¹²⁰
groe [...] uen ¹²¹ die hi daer [...] ¹²² moeste met groe [...] ¹²³ Dit
ordel gaf [...] ¹²⁴ em seluen al [...] ¹²⁵ tot dat dy du[uel dien ca]tijf
30 dat leuen [nam met] groeter pynen [26 v° b]

[Dat xliii^jste capittel]
(Theodoricus, II, 14)

- 1 DOe [...] ¹²⁶ sale [...] ¹²⁷ sijn ghesell[e] [...] ¹²⁸ *ende* ter [...] ¹²⁹
lijcheit [...] ¹³⁰ hi duchte oec te lyden a[nder] torment als sijn ghe-
s[elle] gheleden hadde. sijn [moe]der was droeue *ende* leiden ter ker-

- (112) Hier is een woord door vocht vergaan.
(113) Hier is een woord door vocht vergaan.
(114) Hier is een woord door vocht vergaan.
(115) Hier is een woord door vocht vergaan.
(116) Hier is een halve regel door vocht vergaan.
(117) Hier is een woord door vocht vergaan.
(118) Hier is een halve regel deels door papierwormen weggevreten, deels door
vocht vergaan.
(119) Hier is bijna een halve regel door vocht vergaan.
(120) Hier zijn twee letters door vocht uitgewist.
(121) Hier is bijna een halve regel door vocht vergaan.
(122) Hier is bijna een halve regel door vocht uitgewist.
(123) Hier is een halve regel door vocht vergaan.
(124) Hier is een halve regel door vocht vergaan.
(125) Hier is een halve regel door vocht vergaan.
(126) Hier is wat meer dan een halve regel door vocht vergaan.
(127) Hier is wat meer dan een halve regel door vocht vergaan.
(128) Hier is een halve regel door vocht vergaan.
(129) Hier is een halve regel door vocht vergaan.
(130) Hier is een halve regel door vocht vergaan.

ken om van sijne mesdaet ghenade te bidden hi dede der moeder raet
 5 *ende* ghinc ter kerken *Ende* doen hi die doeren open vant *ende* hy
 woude ingaen soe *en* m[och]te hi want die wrake gods en woude *niet*
 dat die mesdadeghe *in* *quam* *ende* stieten verre vander kerken *Ende*
 sinen lichaam wart bernende *met* ontelijker hitten *ende* hi en mochte
 den brant niet ghedraghen *ende* riep *met* luder stemmen Moeder ic
 10 verberne al *ende* m[et] synen gheroepen word[en] die liede alle ver
 [...] ¹³¹ [27 r° a] *Ende* al waest datmen omtrent hem gheen vier en
 sach dat hem verbernen mochte Nochtan soe vertoende sijn ghelaet dat
 hi swaerre pynen doechde Den lieden ontfermde dies catijf *ende* na-
 menten in haren armen *ende* woudenten in die kerke draghen mer het
 15 was *om niet* want als hi voer die doere *quam* wart hi achterwert ghe-
 stoten als te voren *ende* die hitte mynderde Mer sijn lede croempen
ende lach ouer een gherompen als een cloet sijn moeder dien ouer doot
 hielt en wiste hem wat doen dan si als een moeder by hem sat *met*
 wenenden oghen *ende* met droeuer herten die haren soen half
 20 doot sach ligghen of meer Doen leide hi met zeregher herten sijn on-
 uermoeghende lede voer die kerke doere te eenre stede daer [27 r° b]
 hi [...] ¹³² een weghe [*ende*] daer bleef si bi hem .vij. daghe *met*
 groeten rouwe *ende* aenriep *Sinte* trudo menichfoldelijc dat hise ver-
 troesten woude haers soens sonden vercochte sy herde zere die .vij.
 25 daghe als die .vij. de dach *quam* *ende* die .vi. daghe waren ouerleden
 In welken die moeder zere ghepijnt hadde ghewee[st] *ende* die soen
 zeer ghet[or]ment *ende* si vele beden hadden ghedaen *ende* menighen
 traen gheweent hadden soe beiaechde si ghenade aen gode *ende* sy
 brachten inder kerken *Ende* doen men daer vrese dede stont hi op *ende*
 30 [...] ¹³³ des heileghen mans *Sinte* trudo Gheloeft moet sijn god onse
 here *ende* sijn ghetrouwe knecht *Sinte* trudo die in ons doer sijn [...] ¹³⁴
 op dat onser sielen *niet* en moet [27 v° a] deren soe dat wy bi sijne
 bedinghen comen moeten inder ewigher glorien dier hi nv ghebruct
met gode ghecroent *met* glorien in vrouwen

[*Dat xlvste capittel*]
 (Theodoricus, II, 15)

1 EEn corte myrakele wil ic vertellen Een man die [in]den cloester
 woende [had]de biden cloester een [stal] staen daer hi vele quecs in
 hadde staen want *dat* sijn neringhe was Nv gheuield op enen nacht *dat*
 hem een dief wachte *ende* stal hem sijn ossen *ende* ghincker heymelic
 5 mede henen Die waert waest haest ghewaer *ende* stont op *ende* doen
 hi sijn scade vernam liep hi in die kerke *ende* aenriep *Sinte* trudo *ende*
 bat hem oft het hem orber dochte *dat* hi sijn ossen mochte vinden ¶
 Nv hoert hier een spelijc dinc dy dief haeste hem te vlyen metten ossen
 van vresen mer *wat* [27 v° b] hi ghinc hi was altoes euen verre des

(131) Hier zijn vier of vijf letters door vocht vergaen.

(132) Hier is een woord door vocht uitgewist.

(133) Hier is anderhalve regel door vocht uitgewist.

(134) Hier zijn twee en een halve regel op enkele letters na door vocht uitgewist.

- 10 was hi herde gram hi doelde vele hier *ende* daer mer hi en mochte enen voet *niet* voerder *Ende* doen hi sach *dat* die dach naecte woude hi die ossen laten staen *ende* hadde selue gherne ontcomen mer hi en conste want wat hi liep ten help hem *niet* ¶ Des morghens wart hi met sijre dieften voer die kerke doere vonden *Ende* die man hadde
15 weder *sijn* ossen *ende* loefde herde zere sinte trudo den heileghen sant

[*Dat xlvjste capittel*]
(Theodoricus, II, 16)

- 1 OP desen tijt oft *niet* langhe daer nae soe was her rodegant die buscop van mets die herde edel was van gheslechte want puppijn die coninc van vranckrijck was *sijn* *ende* sijre heilegher suster sinte landraden oem Dese man was heilich van leuen *ende* hi stichte een [28 r° a]
5 cloester wten gronde dat hi heiten dede gorzi Dese man hadde van ghwoenten *dat* hi iaerlijx desen heileghen sant versochte ¶ Eens voer hi te serkinghen met vele volcx alsoe hi plach om dat hi nae *sijn* begherte gode vele sielen winnen mochte om *dat* hi heilich van leuen was Nv gheuield op enen dach doen hi te serkinghen voer *dat* een kint
10 *dat* hem plach te dienen *Ende* tot sinen [houe] ghehoerde hem *niet* [en] dede *dat* hem betaemde Daer om waert gheuanghen Men ghincken binden *ende* vaen die pine was meerder dan d[ie] mesdaet nochtan en lietmens *niet* gaen. hi en hadde oec gheen hope *dat* hem ghenade gheschien soude hi lach sijns selfs gheweldich Doch in desen anxte
15 riep hi [te si]nte [28 r° b] trudo den heileghen sant *Ende* staphans worden *sijn* bande ontbonden *ende* hi liep tot dies heilichs mans kerke met groeter begherten Mer hem volchden die wrede vorsteren *ende* woudenen wter kerken weren *ende* wouden hem be[nemen] synen troest Mer god versaecht anders want een vier quam *ende* ontstac alle
20 die lampen *ende* kerssen, die om de outaer ston[d]en doe *dat* scheen oft noen dachs ware Doen *dat* die wrede vorsteren saghen worden sy veruaert *ende* vielen neder opt pauiment noch en consten den kinde *niet* meer ghedoen Doen sach *dat* kint *dat* gods ghenadicheit voer hem vacht *ende* bat gode voer *sijn* dreygheren Die busscop wart ghe[ro]epen
25 *ende* sach *dat* wonder *ende* vergaf den kinde *sijn* mesdaet [20 v° a] *ende* berespte die ghene die *dat* ghedaen hadden *dat* sine inder kerken *niet* en lieten gaen *ende* bat den heileghen sant ghenade *ende* beual hem alte male in *sijn* bescerminis *ende* badt oec [tkint] hem ghen[de]

[*Dat xlvijste capittel*]
(Theodoricus, II, 17)

- 1 By desen [mirake]len die [god d]ede doer die bede van sinte trudo worden die liede sere verblijt *ende* in dien tiden beualen si hen [*ende*] haer goet in *sijn* bescermenisse. wanneer die liede yet verloren al waren sy gram daer omme haer droefheit keerde in blyscapen want sy ouermyts hem worden vertroest als men hier nae merken mach Jn dien tijden

dat puppijn kaerls vader coninc sat in vrancrijck soe wart sinte truden
 kerke heimelijc beroeu[et] [28 v° b] ende ewech ghedraghen alle haer
 scatten Die die hoghe edele princen daer gheoffert hadden in dies heilichs
 mans ere ¶ Nv hoert in wat manieren ¶ Het was een man [die
 10 aelbrecht] hiet die gode *niet* en ontsach *ende* die een behendich dief
 was hi vernam herde wel dat die kerke groeten scat hadde *ende* soudese
 te hem wert tien Ende hi leechde sinen merc daer op hoe hi sdu[uel]s
 werck mochte volbrenghen Nv mercte hi hoe daer van allen landen
 pelgrime quamen om aen te beden [den] heileghen sancte tr[ud]o Dit
 15 vernam aelbrecht gods vyant *ende* het dochte hem wel [hir] sijn ghe-
 rief [sine] quaetheit te [voldoen] Ende hi dede aen al[le ha]bijt als
 die [29 r° a] pelgrymen te diere tijt droeghen *ende* ghinc met hen
 oft hi van verren quame om ghenade daer te hebben mer hi hadde
 anders inden synne In die kerke ghinc hi met hen beden voerden ou-
 taere des heilichs mans graue [ghe]lijc di[e] ander pelgrymen de[den]
 20 Ende doe se met g[oeder] staden haer beuaert ghedaen hadden [qua]-
 men die brudere met hem *ende* ontfinghense met groeter mynnen *ende*
 leidense bynnen [...] ¹³⁵ [29 r° b] Mer hi verspriet met ernstegher oghen
 hoe hi mach cryghen sijn beiaech. dit was alle sijn begherte om dander
 25 gaf hi herde luttel Dus saten die pelgremme totten auonde *ende* hen be-
 gonde slapens te lusten *ende* sy ghinghen op die bedden die daar bereet
 stonden om een luttelken hen moede lede te rusten Des duuels knecht die
 daer [l]ach ber[eit] tot sijnre quaetheit hi stont op doen alle die ande-
 dere sliepen *ende* ghinc ter trus [...] ¹³⁶ [29 v° a] bynnen vant Ende
 30 droech ewech alle den scat *ende* die coninclijke gaue haue die den heileg-
 ghen sant gheoffert was *ende* ghinc ewech Metten sommeghen heeft
 hi synen cost ghedaen *ende* som begroef hijt want hi en wiste wat
 doen met alle der hauen daer om verberch hijt Doen dochte hem dat hi
 wel [ghe]uaren hadde om dat hi soe groeten sca[t ghecr]eghen hadde
 35 Des morghens doen die bruders op stonden die dat goet [...] ¹³⁷ [29
 v° b] *ende* beualent al Sinte trudo dat hi berechte dat onrecht dat hen
 ghedaen was want si onnoesel waren dier sake *ende* hebben hem al
 beuolen Mer want men met quaetheit den tijt *niet* langhe henen l[y-
 d]en en mach si en werde openbaer datmen oec [d]icke *niet* [en w]eet
 40 waer oft hoe. aldus soe wart dese diefte openbaer In deser manieren

[Dat xlvijste capittel]
 (Theodoricus, II, 18)

1 HËt gheuiel dat dese aelbrecht enen neue [...] ¹³⁸ [30 r° a] hy was
 die der kerken scat stal *ende* heefften som in enen com gheghrauen
 Die ghene antwoerde voerwaer gheselle dat was mesdaen. hier [mede
 l]ieten sijt beyde varen *ende* spraken haer ghebete in die heileghe st[at
 5 Mer] doen sy haer beden ghedaen hadden ghinghen sy in die herberghe

(135) De onderste helft van fol. 29 r° a, ca. 12 regels, is weggesneden.

(136) De onderste helft van fol. 29 r° b, ca. 12 regels, is weggesneden.

(137) De onderste helft van fol. 29 v° a, ca. 12 regels, is weggesneden.

(138) De onderste helft van fol. 29 v° b, ca. 12 regels, is weggesneden.

- ende rusten daer dien nacht Smorghens stonden sy op *met mynnen ende* soudē weder thuys wert *gaen* mer]ic e[n weet hoe bi den [will]e ons heren een twist wart tusschen hen beyden of waer af dat hi beghin *nam* Doch des diefs n[eu]e toech een sweert teghen den Jonghelinc.
- 10 die ionghelinc ontsach *hem ende* riep ghy heren. helpt my doer gode dat mi dese man niet en scade die wel weet wie die *man* was die v uw[en scat beroefde] [30 r° b] want hi seit mi selue *ende* hi es sijn neue *dat* seide hy my Die bruederen ende die *lieden* die dit hoerden *vraghen* den g[he]nen die den ionghelinc o[n]recht deden [...] ¹³⁹
- 15 den den ghe [...] ¹⁴⁰ te doeden ten [war]e *dat* hi seide [wie] die sculdeghe ware Eerst soe loeghende hijs mer *men* dede hem soe [g]roete pine dat hi [seid]e dat aelbrecht sijn neue was die dese scade den cloester *met sijne* diefelijcheit dede Doen die liede vernamen dat aelbrecht diefte ghedaen hadde soe dedemēne doer alle dlant sueken tot
- 20 datmēne vant *ende* *men* brochten totten edelen coninck puppijn Eerst soe loeghende hi zere sijnre mesdaet mer *men* dede *hem* soe groe- [30 v° a] ten pine *dat* hi moeste lyen waer hi den scat dede *ende* hoe hine stal *Ende* p[u]ppijn dede ael[bre]cht hanghen *om* datten dander [...] ¹⁴¹ ghen lach *ende* gaffen der kerken weder Mer den s[c]at die verborghen lach [d]ien noyt niemant [en sa]ch noch dien s[i] *niet* en vermoeden weder te ontfaen quamen herden dryuende haer quec opt velt daer die scat begrauen lach dien waert hi ver-toent. mer ic en weet niet in wat maniere[n] Doch soe vernamment int cloester *ende* die bruederen quamen derwert *ende* namen den scat *ende* droeghenten weder in die kerke Dus en doruen si *hen niet* beclaghen van sinte trudo die by [30 v° b] sinen verdienten haer scade weder ontfinghen Nv merct oft *Sinte* trudo dus ernstelijc helpt beh[ouden enen] ertschen s[cat hoe] vele meer hy [ons helpen] soude *om* die sielen te behouden. die niet en ghelijken eneghen goede [oft] goude of tresoeren van ertrijcke

[*Dat xlixste capittel*]
 (Theodoricus, II, 19)

- 1 HET gheuēl op enen dach Jnder feesten van *Sinte* trudo diemen iaerlijcs plach te houden in sijn kerke *Ende* die li[ede] quamen van verre [ende] van by om hem aen [te] roepen sijn ghenade *want* hise mydelijke verleende den ghenen die *met* herten op he[m] ri[ep]en Nv wart
- 5 daer b[rach]t een [wijf dat] alle haer macht verloren hadde van outheit *ende* vander gichte haren rugghe was crom *ende* het scheen *dat* si metter borst wel na ghinc tot by haren knyen soe *dat* [...] ¹⁴² [31 r° a]

(139) Hier is een halve regel door papierwormen weggevreten.

(140) Hier zijn een vijftal letters door papierwormen weggevreten.

(141) Hier zijn zes regels op enkele letters na door papierwormen weggevreten.

(142) Hier ontbreken naar schatting twee bladen.

[Slot van het laatste hoofdstuk]

- 1 [31 r° a] ter lengden die werelt *ende* die menschelijcheit alsoe heb ic
dit sants leuen bescreuen in dit cleyne boexken *Ende* ghelijc dat die
werelt bescreuen wort in eenre corter stat die nochtan bouen onse ver-
stant groet es Des ghelijc heb ic ghedaen die doecht *dat* leuen *ende*
5 dwonder *dat* god doer *hem* dede want alle dat hy woude *ende* begherde
vermochte hi al *in* gode Te sintruden hebbense in haer stat dese fon-
teine daer allen menschen wt comet een conduut *der* ghesontheit *ende*
vertroestinghen Daer *omme* staet *hen* te hueden dat si dat niet rocke-
loeselijc en houden noch vergheten en werde Op dat hi die *der* vreem-
10 den herde es hon niet en late *ende* verkiese voer *hen* die vreemde want
dat ware *hen* scade want die ouerste vader *ende* mede- [31 r° b] cijnre
heefden der steden tot enen patroen ghegheuen diese van allen mes-
daden ghenesen sal die dy crancke menscheit begaet op dat sijt *hen* leet
laten sijn O saleghe stat *van* sintruden louet gode met hogher *ende*
15 welludender *stemmen* die v soe glorioselijc versciert heuet met *desen*
.iiij. lichten Sinte trudo *van* haspegouwe *ende* *van* serkinghen *Ende* sinte
eucherius die busscop *van* orliens *Ende* sinte libertus *van* mechelen. Dit
sijn drie hoghe lichten

ter lengden die werelt
en die menscheit al
soe heb ic dit sijn leue
bescreue in die cleyne
boeck. En ghelyc dat
die werelt bescreue wort
in eenre coeter stat die
nochtā boue onse ver
stant groot es des ghe
lyc heb ic ghedaen die
doecht d' leue en dwon
der d' god doer hē de
de wone alle dat hy
woude en begheerde ver
mochte hi al i gode
Te sinttrude hebbense in
haer stat dese fonteyne
daer alle menschen we
comet en conduut d'
ghesontheit en vtroesti
ghe. Daer om staet hē
te huede dat si dat met
wckeloeschē en honden
noch verghatē en werde
Op dat hi die d' vree
de heerde es hon met en
late en vtracse wer hē
die vree de want dat
ware hen sate wat die
ouerste vader en mede

31
cynre heesten der stede
tot ene parres ghegheue
diese van alle misdader
ghenesen sal die dy crac
ke menscheit begaet op
dat sijn hē leet loze sijn
Als leghe stat va sintru
den louet gode met ho
gher en welludender ste
ne die v soe glorioselyc
versiert heuet met dese
in lichten. Sinte trudo
van haspegoune en van
serkinghen. Sinte smit
eucherus die bisscop va
orhens. En smit libertus
van mechelen. Dit sijn
drie hoghe lichteer.